

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

SÜLEYMAN NAZİF EFENDİ’NİN EŞ’ÂR VE MÜNŞEÂT’I

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Korkut ÇEÇEN

Hazırlayan
İdris ARAZ

Malatya 2020

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

SÜLEYMAN NAZİF EFENDİ’NİN EŞ’ÂR VE MÜNŞEÂT’I

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İdris ARAZ

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet Korkut ÇEÇEN**

Malatya 2020

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Süleyman Nazif Efendi’nin Eş’âr Ve Münşeât’ı**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlanmış olduğum bütün yapıtların hem metin içerisinde hem de kaynakçada yöntemine uygun bir şekilde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

İdris ARAZ

ÖN SÖZ

Klasik Türk edebiyatı 600 yıllık uzun bir zaman dilimi etkin bir biçimde edebiyatımızın ana gövdesini oluşturmanın yanı sıra, 19. yüzyıldan sonra yeni edebî akımların teşekkülü ile eski yaygınlığı kalmasa bile varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Günümüzde dahi bu anlayışla şiir yazan pek çok şair bulunmaktadır.

Klasik Türk edebiyatımızın yeni nesillerce anlaşılmasını kolaylaştırmak için öncelikle Osmanlı döneminden kalan Arap harfleri ile yazılmış edebî eserlerin çeviri yazılarının yapılması ve yüzlerce yıllık kültür birikimimizin günümüze aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda değerli araştırmacılar tarafından pek çok eserin çeviri yazıları yapılmış ve insanımızın istifadesine sunulmuştur. Bizler de 19. yüzyıl Klasik Türk edebiyatı dönemine ait Süleyman Nazif Efendi'nin bilinen tek eseri olan Eş'âr ve Münşeât adlı eserinin çeviri yazısını yaparak araştırmacıların ve ilgililerin istifadesine sunuyoruz.

Eski metinleri, özellikle de el yazmalarını okumak insanda tatlı yorgunluklar yaratabiliyor, kimi zaman bazı kelimeleri doğru okuyabilmek saatlerinizi alabiliyor, bazı kelimeleri ise gözünüze perde inmişçesine bir türlü okuyamayabiliyorsunuz. Bu bağlamda aylar süren tez çalışmam boyunca beni yönlendiren, tez çalışmamı oluşturmamda büyük katkıları olan ve şahsiyetime akademik anlamda pek çok şey katan değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Korkut ÇEÇEN ve Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Kadim kelimeler arasında boğulduğum, çalışmanın girift bir hal aldığı zaman dilimlerinde bir kahve molası ile her daim ruhumu dinlendiren değerli eşim Zehra Betül'e de bu vesile ile teşekkürlerimi sunmak isterim.

İdris ARAZ

Malatya, 25 Mayıs 2020

ÖZET

Süleyman Nazif Efendi, Klasik Türk edebiyatının 19. yüzyıl şair ve nasirlerindendir. Klasik edebiyatımızın geleneksel sanat anlayışına uygun olarak şiirler ve nesirler yazmıştır.

Tez çalışmamız Süleyman Nazif Efendi'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve elimizdeki tek eseri olan Eş'âr ve Münşeât'ının çeviri yazısını kapsamaktadır. Bu bağlamda çalışmamız üç ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde Süleyman Nazif Efendi'nin hayatı hakkında bilgi verilip edebî şahsiyeti değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Eş'âr ve Münşeât, şekil ve muhteva yönleri ile iki alt başlıkta incelenmiştir. Üçüncü bölümde de eserin çeviri yazısı verilmiştir.

Bu tez çalışması ile Süleyman Nazif Efendi ve bilinen tek eseri olan Eş'âr ve Münşeât'ının tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Nazif Efendi, Şiir, Münşeât, Klasik Türk Edebiyatı, 19. Yüzyıl.

ABSTRACT

Süleyman Nazif Efendi is one of the poets and prosers in the 19th century. He wrote poems and proses related to traditional artistic sytle of our classical literature.

Our thesis consists of Süleyman Nazif Efendi's life, his literal character and the translation of his only book we have "Eş'âr ve Münşeât". In this case our thesis leads to three main sections. In the first section, the life of Süleyman Nazif Efendi has been presented and his literal character has been evaluated. In the second section, "Eş'âr ve Münşeât" has been studied in two subtitles as formation and content. In the third section, the transcription of the work has been given.

In that thesis it is aimed to introduce Süleyman Nazif Efendi and his known only work "Eş'ar ve Münşeât".

Keywords: Süleyman Nazif Efendi, Poem, Script, Classical Turkish Literature. 19th Century

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN NAZİF EFENDİ

1.1. Hayatı.....	3
1.2. Edebî Şahsiyeti	5

İKİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN NAZİF EFENDİ’NİN EŞ’ÂR VE MÜNŞEÂT’I

2.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	10
2.2. Eserin Muhteva Özellikleri	13
2.2.1. Aşk.....	13
2.2.2. Eleştiri/Şikayet	14
2.2.3. Sosyal Hayat	16
2.2.4. Mektuplar	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞ’ÂR VE MÜNŞEÂT’IN ÇEVİRİ YAZISI

3.1. Çeviri Yazı Alfabesi.....	19
3.2. Metnin Çeviri Yazısı.....	19
SÖZLÜKÇE	76
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	90
EKLER	91

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
bs.	: Baskı
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
H	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
M	: Miladi
öl.	: Ölüm tarihi
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerkleri
Yay.	: Yayınları
yt.	: Yayın tarihi
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Divan edebiyatı, kültürel ve estetik esaslarını İslam medeniyetinden alarak vücut bulan, başlangıçta kendisine İran edebiyatını örnek almakla beraber zamanla İran edebiyatı ile boy ölçüşebilecek konuma gelen, 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar etkin bir şekilde varlığını sürdürmüş ve bu 600 yıllık süre zarfında pek çok kaidesi klasikleşmiş, Arapça ve Farsça kelimelerin ve tamlamaların geniş bir ölçüde kullanıldığı Türk edebiyatı dönemidir (Akün, 2013:15).

Genel olarak 13. yüzyılda Hoca Dehhani ile başladığı kabul edilen Divan edebiyatı 16 ve 17. yüzyıllarda Baki, Fuzuli, Nabi, Nef'i ve Yahya gibi şairler ile en parlak dönemini yaşamıştır. 18. yüzyılda belki de Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesine paralel olarak edebiyat dünyasında da bir duraklama ve gerileme dönemi yaşanır. Her ne kadar Nedim ve Şeyh Galip gibi şairler bu yüzyılda bireysel yetenekleri ile Divan edebiyatına yeni bir ses, yeni bir hava getirmişler ise de bu, kalıcı olmaz ve genel kanaate göre Şeyh Galip, Divan edebiyatının son büyük şairi kabul edilir.

Hiç şüphesiz edebî akımları kesin çizgilerle zaman dilimlerine ayırmak mümkün değildir. Nitekim Şeyh Galip'ten sonra da 19. yüzyılda pek çok Divan şairi yetişmeye ve 600 yıllık geleneğe uygun olarak eser vermeye devam etmiştir. Hatta her ne kadar 1860'larda Tanzimat edebiyatının başlangıcı ile Divan edebiyatının sona erdiği kabul ediliyorsa da bu durum, bu tarihten sonra Divan edebiyatı tarzında eser yazılmadığı, Divan şairi olarak adlandırılabileceğimiz şahsiyetler yetişmediği anlamına gelmez.

Tanzimatın önde gelen edebiyatçılarından Ziya Paşa bile bir süre sonra yeni fikirlerinden rücu etmiş ve Harabat adlı eserinde olduğu gibi Divan edebiyatı tarzında şiirler yazmayı tercih etmiştir. 20. yüzyılda başta neoklasik olarak adlandırılan Yahya Kemal olmak üzere pek çok şairimizin eski şiirin rüzgarıyla Divan edebiyatı tarzında eserler kaleme aldığı bilinmektedir. Hatta günümüzde dahi bu geleneğe uygun bir biçimde eserler vücuda getiren şairlerimiz bulunmaktadır.

Bu bağlamda Süleyman Nazif Efendi (öl.1832) de 19. yüzyıl Divan şairleri arasında yer almaktadır. Elimizde bulunan Eş'âr ve Münşeât adlı eseri tipik Divan edebiyatı hususiyetleri taşımaktadır. Her ne kadar elimizdeki eser hacimce çok büyük

olmasa da hem manzum hem mensur olması bize daha iyi bir değerlendirme yapma imkanı vermektedir.

Süleyman Nazif Efendi'nin eseri nazım ve nesir olarak iki bölümden oluşmaktadır ve her iki bölüm de Divan edebiyatı geleneğini bariz bir biçimde yansıtmaktadır. Eserin nazım kısmı; ölçü, kafiye, nazım şekli, dil ve üslup gibi özellikler açısından tamamen Divan edebiyatının iz düşümü niteliğinde olduğu gibi; nesir kısmı da Divan edebiyatının klasik süslü nesri hüviyetindedir.

Süleyman Nazif Efendi'nin Eş'âr ve Münşeât'ı başlıklı tez çalışmamız ile Süleyman Nazif Efendi ile eserini edebiyat araştırmacılarına tanıtmayı ve edebî şahsiyetini irdelemeyi amaçladık. Bu bağlamda tez çalışmamızı üç bölüm halinde sürdürdük:

Birinci bölümde dönemin tezkirelerine ve biyografik kaynaklarına dayanarak Süleyman Nazif Efendi'nin hayatı hakkında bilgi verdik. Daha sonra Süleyman Nazif Efendi'nin edebî şahsiyeti hakkında değerlendirmede bulunduk. İlk aşamada dönemin kaynaklarında edibimizin sanatına dair ifadeleri derledik, daha sonra elimizdeki tek eserinden hareketle Süleyman Nazif Efendi'nin edebî şahsiyetini irdelemeye çalıştık.

İkinci bölümde Süleyman Nazif Efendi'nin Eş'âr ve Münşeât adlı eseri hakkında bilgilendirmede bulunduk. Eseri şekil ve muhteva olmak üzere iki açıdan inceledik. Önce vezin, kafiye, nazım biçimi gibi eserin şekilsel özellikleri hakkında bilgi verdik. Daha sonra eserin içeriğini dört alt başlık halinde tahlil ettik.

Üçüncü ve son bölümde önce metnin çeviri yazısını verdik, sonrasında ise araştırmacılara ve okuyuculara kolaylık sağlaması düşüncesi ile metnin sonuna bir sözlükçe ilave ettik.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN NAZİF EFENDİ

1.1. Hayatı

5 Zilhicce 1202'de (6 Eylül 1788) doğmuştur (İnal, 1970: 1106). Tez çalışmamız olan Eş'âr ve Münşeât'ın mukaddimesinde, Said Paşa, kendi kalemıyla bu tarihi bariz bir şekilde ifade etmektedir: “Tarih-i viladeti hicretin bin iki yüz iki senesi şehri-i zilhiccenin beşinci günüdür.”¹

Süleyman Nazif Efendi, Diyarbakırlı olup dönemin ve şehrin tanınmış ediplerinden İbrahim Cehdi Efendi'nin (öl.1789) oğludur (İnal, 1970: 1106; Ali Emiri Efendi, 2003:57). Fatin Tezkiresi'nde babasının adı Vecdi Efendi olarak geçmektedir (Fatin, 2017: 489). Aynı yanlışlık “Kâtip Vecdi Efendi'nin mahdumudur.” şeklinde Sicill-i Osmanî'de de yer almaktadır. (Mehmet Süreyya, 1996: 1240). Ancak yine tez çalışmamızda Said Paşa, Süleyman Nazif Efendi'nin babasının, dolayısıyla dedesinin isminin İbrahim Cehdi Efendi olduğunu teyit etmektedir.

Süleyman Nazif Efendi, 19. yüzyılın önemli devlet adamlarından ve ediplerinden Diyarbakırlı Said Paşa'nın (öl.1891) babası, yine hem dönemin önemli devlet adamlarından hem de Servet-i Fünun edebiyatının önemli şairlerinden olan ve kendisiyle aynı ismi taşıyan Süleyman Nazif (öl. 1927) ile Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin önemli ediplerinden Faik Ali Ozansoy'un (öl. 1950) da dedesidir. Faik Ali Ozansoy'un oğlu Munis Faik Ozansoy'un (öl. 1975) da Cumhuriyet döneminin tanınmış şair ve yazarlarından olduğu hatırlandığında Süleyman Nazif Efendi'nin edip bir ailenin önemli bir üyesi olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte Süleyman Nazif Efendi hakkında kaynaklarda ayrıntılı bilgi bulunduğu söylenemez. 19 ve 20. yüzyıl tezkirelerinin, bibliyografik eserlerinin kimilerinde kendisine hiç yer verilmemiş, kimilerinde ise bir veya birkaç paragraflık çok kısa ve birbirinden alıntı denebilecek bilgiler ile yetinilmiştir.²

¹ Doğum tarihi hicretin 1202 senesi Zilhicce ayının beşinci günüdür.

² Kaynak taramamızda Şeyhülislam Arif Hikmet Bey, Şefkat Bey, Mehmed Tevfik(Kafile-i Şuara), Faik Reşat(Eslaf) tezkirelerinde, Nihat Sami Banarlı'nın Resimli Türk Edebiyatı Tarihi'nde ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nde Süleyman Nazif Efendi ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

Yakın dönem ilim adamlarınca da hakkında pek araştırma yapılmamış ve tez konumuz olan Eş'âr ve Münşeât adlı eserinin şimdiye değin çeviri yazısının yapılmamış olması, Süleyman Nazif Efendi'nin, isim benzerliğinden dolayı Servet-i Fünun şairi, aynı zamanda torunu olan Süleyman Nazif ile karıştırılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.

Süleyman Nazif Efendi, ilim tahsilinden sonra Diyarbakır Mahkeme-i Şer'îye Başkâtibi olmuştur. Behram Paşa'nın Diyarbakır valiliğine tayin olunması üzerine şehirde bazı sıkıntılar yaşanmış ve Süleyman Nazif Efendi de Behram Paşa ile ilgili şikâyetname yazmıştır. Ancak Behram Paşa'nın şehirde kontrolü tamamen sağlamasının ardından Süleyman Nazif Efendi cezalandırılacağını düşünerek önce Diyarbakır'da bir süre gizlenmiş, daha sonra İstanbul'a kaçmıştır (İnal, 1970: 1106).

Vali Behram Paşa'nın durumu İstanbul'a yazılı olarak bildirmesi üzerine Süleyman Nazif Efendi, Rodos'a sürgün edilmiş, altı ay kadar orada kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüştür (İnal, 1970: 1106).

Bir süre sonra Sultan II. Mahmut (öl. 1839) tarafından Divan-ı Hümayun Amedî Kalemi'ne tayin edilmiştir. Daha sonra Bosna Valisi Abdürrahim Paşa'nın divan kâtibi olarak bir süre Viyana'da bulunmuştur. Bu görevin ardından Sivas Valisi Hakkı Paşa'nın divan kâtipliğini yapmış ve bu vazifesi sırasında Hakkı Paşa'nın eyalet mührü için aşağıdaki rubaiyi kaleme almıştır (İnal, 1970: 1107):

Yâ Rab dilimi levha-i tenvîr eyle
Feyz-i keremin kalbime tahrîr eyle
Ser-nâme-i maksûdumu ey bârî Hudâ
Âsâr-ı inâyet ile temhîr eyle³

Yine Hakkı Paşa'nın “Niçe bir mülket-i hüsnünde bu gavgâ niçe bir / Niçe bir satvet-i kahırñ dil-i yağma niçe bir” matlainı her bentte bu matlai kullanmak suretiyle tesdis etmiştir. Bu iki durum, Süleyman Nazif Efendi'nin Hakkı Paşa ile belli bir ünsiyet kurduğu şeklinde yorumlanabilir.

Daha sonra Havalı-i Şarkiye Seraskeri Salih Paşa'nın divan kâtipliği görevinde bulunmuştur. 1244 (M 1828-29) Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Ruslara esir düşerek bir

³ Bu rubai aynı zamanda çeviri metnimizin Eş'âr kısmında yer almaktadır.

müddet Tiflis'te zindana atılmış ancak çocukluğundan beri hizmetinde bulunan “İnce” adlı sadık bir Ermeni hizmetkârının yardımıyla kurtulmayı başarmıştır.⁴

Bu dönem bir süre Keban Maden Emîni Osman Paşa'nın divan kâtipliğini yapmıştır. Ancak hastalığı nedeniyle görevinden ayrılarak memleketi Diyarbakır'a dönmüştür. Bu sırada bölgede yaşanan şiddetli kolera nedeniyle önce iki kızını, daha sonra eşini kaybetmiştir. Bu durumun hastalığını şiddetlendirdiği sanılmaktadır (İnal, 1970: 1107).

Eşinin ölümünün ardından tekrar evlenmek durumunda kalmış, bu evlilikten Esmâ ve Mehmed Said⁵ adlı iki çocuğu olmuştur. Ancak kısa bir zaman sonra 1244 (H 1832-33) yılında vefat etmiştir. Süleyman Nazif Efendi öldüğünde oğlu Said henüz dokuz, kızı ise yirmi aylıktır. Said Paşa bu acı durumu tez konumuzun mukaddimesinde ifade etmekte ve kuvvetli bir Divan şairi olarak telakki ettiği babasının şiir, münşeât ve servetlerinin yağmalandığını düşünmektedir (İnal, 1970: 1107).

Süleyman Nazif Efendi'nin ölüm tarihini hicrî olarak Fatin 1260 (2001: 1073), Mehmed Süreyya 1265 (1996: 1240), Ali Emîri Efendi 1249 (2003: 57) olarak verir. Ancak Said Paşa, Eş'âr ve Münşeât'ın mukaddimesinde babasının ölüm tarihi konusunda Fatin'in yanlış olduğunu ve Süleyman Nazif Efendi'nin vefat tarihinin 1248 (M1832-33) senesinin sonları olduğunu ifade etmektedir.⁶

1.2. Edebî Şahsiyeti

Divan edebiyatında bilindiği gibi tezkireler dönemin şairlerinin hayatları hakkında bilgi vermenin yanı sıra, kısa da olsa, onlar hakkında edebî değerlendirmelere de yer verirler. Bu bağlamda yaptığımız kaynak taramasında 19 ve 20. yüzyıl tezkirelerinde Süleyman Nazif Efendi ile ilgili aşağıdaki değerlendirmelere ulaştık:

Ali Emîrî Efendi'ye göre Süleyman Nazif Efendi'nin şiirleri tıpkı mahlası gibi nazif, yani temiz, pak, naziktir; inşası ise latiftir (2003: 57).

Sicill-i Osmanî'de Süleyman Nazif Efendi hakkında sadece birkaç cümlelik bilgilendirme yapılmakta ve şair olduğu ifade edilmektedir. Ancak şiirlerinden örnekler verilmediği gibi, edebî şahsiyeti hakkında bir değerlendirme de yapılmamaktadır (1996: 1240).

⁴ Bu bilgiler Servet-i Fünun şairi Süleyman Nazif'in dedesi hakkında İbnülemin Mahmud Kemal'e verdiği malumatta yer almaktadır.

⁵ Diyarbakırlı Said Paşa.

⁶ ... bin iki yüz kırk sekiz senesi evahirinde 'âzîm-i dârü'l-cinân olmuştur.

Fatin Tezkiresi'nde de hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmakta ve bir gazeli misal olarak sunulmaktadır. Ancak edebî kişiliği ile ilgili bir değerlendirme yapılmamaktadır (2001:1073).

Süleyman Nazif Efendi hakkında en kapsamlı bilgileri ve değerlendirmeyi İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Son Asır Türk Şairleri adlı eserinde görmekteyiz. İnal, söz konusu eserde Servet-i Fünun döneminin ünlü şairi Süleyman Nazif'ten dedesi Süleyman Nazif Efendi hakkında malumat istediğini ve kendisine yazılı olarak bilgi verildiğini ifade eder. Verilen bilgilere göre Süleyman Nazif Efendi kitabet ve inşadaki kudretinden dolayı Sultan II. Mahmut tarafından memuriyet ile taltif edilmiştir (İnal, 1970: 1107).

Süleyman Nazif Efendi'nin rik'a hattı dönemin en iyi el yazılarından. "Pâdişâhâne bu tevkî-i zarîf / Eser-i kilî-i Süleymân Nazîf"⁷ beyti ile imza ettiği bir tuğra Mahmud Hanî ailesinde yadigar olarak bulunmaktadır (İnal, 1970: 1107).

Tez çalışmamız Eş'âr ve Münşeât'ın müstensihisi olarak ifade edebileceğimiz Said Paşa, bu eserin mukaddimesinde babası Süleyman Nazif Efendi'nin hem nazım hem de nesirde parmakla gösterilecek kadar iyi bir edip olduğunu, ancak genç yaşta vefat etmesi nedeni ile eserlerinin muhafaza edilemediğini ifade eder.

Süleyman Nazif Efendi'nin elimizdeki eserlerinden hareketle edebî şahsiyetini değerlendirmeye başladığımızda öncelikle iyi bir Divan şairi olduğunu ifade edebiliriz. Süleyman Nazif Efendi bütün şiirlerini aruz ölçüsü ile yazmış, kendi döneminde bazı şairlerin hem hece hem de aruz ile şiir yazmasına rağmen, kendisi hece ölçüsü ile hiç şiir kaleme almamıştır.

Aruz ölçüsünü kullanmada oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Önemli bir aruz kusuru sayılan zihafa birkaç yer dışında hiç başvurmamış, imaleye ise yine büyük Divan şairlerinin yaptığı gibi daha çok Türkçe "ا، و، ی" harfleri ile biten kısa hecelerde başvurmak durumunda kalmıştır.

Gerek şiirlerinde gerek münşeâtında Türkçeye hakim olduğu, Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği anlaşılmaktadır. Cümle kuruluşları oldukça sağlamdır.

Süleyman Nazif Efendi'nin şiirlerinde Farsça iki kelimeli tamlamaların yanı sıra "şi'r-i selîs-i mergûb, zîver-i mecmû'a-ı meşhûr" gibi üç kelimeli tamlamalar ile "Kettân-ı şekîb-i dil-i meh-tâb, eser-i hâme-i düstûr-ı Felâhûn-fikret" gibi dört kelimelik

⁷ Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün vezni ile yazılmıştır.

tamlamalar kullandığı da görülür. Yine kimi yerlerde “ dü rûze dünya⁸, sūz u sâz⁹” gibi Farsça deyimler kullandığı, “mî-tevân çün âb ẖānden ez-beyāz-ı çeşm-i men / Nāme-i ū rā ne bes ber-çeşm-i ẖod mālīde-em¹⁰” gibi Farsça beyitlere yer verdiği görülmektedir.

Aynı şekilde “müşârün bi’l-benân”¹¹ gibi Arapça deyimler kullandığı da görülmektedir.

Süleyman Nazif Efendi şiirlerinin kahir ekseriyetinde redif kullanmıştır. Kimi şiirlerinde “bana, sana, aşına, olur, münasip” gibi bir kelimelik redifler, kimi şiirlerinde ise “benden bilir, lazım sana, oldu hep, ne hacet” gibi iki kelimelik redifler kullanmayı tercih etmiştir. Bazı şiirlerinde ise ek halinde rediflere yer vermiştir.

Divan şiirinin genel temayülüne uygun olarak daha çok tam ve zengin kafiye kullanmıştır.

Bilindiği gibi Divan edebiyatında konudan ziyade üslup önemsenmektedir. Bu nedenle Divan şairleri, şiirlerini özellikle de gazellerini bir kuyumcu titizliği ile tezyin etmekte, kullandıkları farklı edebî sanatlarla eseri süslemeye, estetiğini artırmaya çalışmaktadır. Süleyman Nazif Efendi de selefleri gibi bu yolda yürümüş, bütün gazellerinde bu dili yakalamaya çalışmıştır.

Elimizdeki eseri edebî sanatlar yönüyle incelemeye almak konumuzun sınırlarını zorlayacağından yalnızca Eş’âr ve Münşeât’taki 3. gazelin 1. beytine kısaca değinmek istiyorum:

Çünkü bülbülsün gönül bir âşiyân lâzım saña
Bir gülün naḥl-i cemâlinde mekân lâzım saña

İlk mısrada gönlü bülbüle benzetmek suretiyle teşbih-i belîğ yapılmıştır. Aynı zamanda şair, gönlü muhatap alarak hem teşhis sanatı hem de kendisine dışarıdan seslenmek yönüyle tecrit sanatı yapmıştır. Aşiyân sözcüğü ile ev kastedildiğinden istiare sanatı vardır.

⁸ İki günlük dünya anlamında Farsça deyim.

⁹ Aşk ve muhabbet anlamında Farsça deyim.

¹⁰ Gözlerimin beyazından su gibi okunabilir / Onun mektubunu gözlerime sürdüm, yetmez mi, şeklinde tercüme edilebilir. Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün vezni ile yazılmıştır.

¹¹ Parmakla gösterilen, çok meşhur, ünlü anlamında Arapça deyim.

İkinci mısırda sevgili yerine gül kullanılmış ve klasik edebiyatımızdaki en klasik istiare sanatı yapılmıştır. Yine nahl-i cemalinde, yani yüz güzelliğinin süslü ağacında derken de teşbih-i belîğ yapıldığını söyleyebiliriz.

Beytin iki mısraındaki söz simetrisi hemen dikkat çekmektedir. 1. mısradan 2. mısraya bülbül-gül, gönül-nahl-i cemal ve aşîyan-mekan kelimeleri arasındaki simetri ile leff ü neşr vardır, diyebiliriz.

Bu beyitte görüldüğü gibi Süleyman Nazif Efendi, şiirlerini diğer pek çok Divan şairi gibi bir sarraf hassasiyeti ile kaleme almış, edebî sanatlar ile mücevher gibi işlemiştir.

Koca Ragıp Paşa'nın iki şiirini, Emîrî'nin bir şiirini tahmis etmesi, Hakkı Paşa'nın da bir şiirini tesdis etmesi Süleyman Nazif Efendi'nin, döneminin edebiyat muhitini takip ettiğinin işareti olarak telakki edilebilir.

Süleyman Nazif Efendi de pek çok Divan şairi gibi şiir ile ilgili düşüncelerini gazellerinde, özellikle de mahlas beyitlerinde yeri geldikçe ifade eder. Aşağıdaki beyitte kaleminin, dolayısı ile şairlik yeteneğinin hatırdâ, zihinlerde; tutulan, rağbet edilen, akıcı güzel şiirler bıraktığını ifade eder:

Hâtıra şaldı Nazîfâ hâme

Böyle bir şi'r-i selîs-i mergûb 6-5

Başka bir beyitte Süleyman Nazif Efendi, sözü süsleyen kaleminin yeni tarz gazeli ortaya koyduğunu ifade eder. Sonraki beyitte ise taze, yeni bir menzil, tarz üzerine epey yol aldığını ve daha önce gidilmemiş, yeni bir vadide gezindiğini ifade ederek yenilikçi bir şair olduğunu dile getirir. Yine bir sonraki beyitte bu vadide herkesin at koşturamayacağını, yani herkesin şairlik yapamayacağını, bu taze edanın, yeni söyleyişin kendi mücevher kalemine nasip olduğunu ifade eder:

Kilk-i sühân-ârâsı Nazîfîñ yine şimdi

Bu nev gazeli hâtır-ı aḥbâba düşürmüş 26-5

Çok menzil alıp tâze zemîn üzre Nazîfâ

Bu vâdi-i nâ-refteyi bilmem nice geçdim 29-5

Mümkün mü bu vādide feres-rān ola herkes
Bu tāze edā kilik-i güher yāre münāsib 5-4

Süleyman Nazif Efendi, kaleminin çok yanık nağmelerini işittiğinden beri bülbüllerin hep beraber kendisi gibi gazel okumaya başladığını söyleyerek iyi bir gazel şairi olduğunu ifade eder. Benzer bir ifade ile şiirlerini dinleyen güzel gonca gülün, eşarını bülbul nağmelerine benzettiğini söyleyerek dolaylı olarak şiirini ve şairliğini yüceltir:

Güş edelden nağme-i pür-süz u sâz-ı hāmemi
Bülbülān yek-ser Nazīfāsā gazel-ḥān oldu hep 7-5

Güş eyledi eş‘arımı ol gonca-ı ra‘nā
Açıldı dedi nağme-i bülbul mü nedir bu 31-5

Süleyman Nazif Efendi, böyle zekice, akıllıca şiirler ile kaleminden sadır olan aşk ve muhabbetten dolayı meşhur şiir mecmualarının süsü, zineti olacağını ifade eder:

Böyle eş‘ar-ı Lebībāneyle ey kilik-i Nazīf
Süz u sâzın zīver-i mecmū‘a-ı meşhūr olur 12-6

Ancak pek çok şair gibi Süleyman Nazif Efendi de döneminde kendisinin kıymetinin, şairlik yeteneğinin yeterince anlaşılamadığını farklı şekillerde ifade eder. Bir beytinde dudaklardaki sırlı nükteleri, yani edebî sözleri anlamayanların fesahat ve belagatı anlayamayacağını dile getirir. Diğer bir beyitte ise ihsan nakdinin sadece sözde kalmasını eleştirir, insanların şaire hak ettiği ihsanda bulunmamasından yakınır:

Fehm eylemeyen nükte-i esrār-ı dehānī
Bilsin mi feşāhatle belāgat neye derler 17-3

Nağd-i ihsān şimdilik elfāza taḥsīndir Nazīf
Ehl-i himmet şi‘re baḥş eyler ‘atā-yı peh pehi 41-5

İKİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN NAZİF EFENDİ’NİN EŞ’ÂR VE MÜNŞEÂT’I

2.1. Eserin Şekil Özellikleri

Süleyman Nazif Efendi’nin yegâne eseri, ölümünün ardından yıllar sonra oğlu Diyarbakırlı Said Paşa tarafından farklı mecmualardan derlenip toplanarak Diyarbakır matbaasında bastırılmış Eş’âr ve Münşeât adlı eseridir. Said Paşa’nın kendi el yazısı ile kaleme alınmış bu eserin Milli Kütüphane’deki tavsifi şu şekildedir:

Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara

Demirbaş No: 06 Mil Yz A 3704

DVD Numarası: 945.936

Eser Adı: Eş’âr ve Münşeât

Yazar Adı: Süleymân Nazif Efendî Diyarbekrî (öl. 1248/1832)

Telif Tarihi: H 1290-M 1873

İstinsah Tarihi: Yok

Ölçü: 205x138-165x100 mm.

Satır Sayısı: 19

Yazı Türü: Rik’a

Kâğıt Türü: Tek çizgili

Yapılan araştırmada eserin başka bir nüshası tespit edilememiştir. Eserin başında Said Paşa, eseri kendisinin kaleme aldığını, erken dönemde, henüz 10 aylık iken, babasını kaybettiğini, bu nedenle Süleyman Nazif Efendi’nin belki de el yazması kitaplarının muhafaza edilemediğini ifade eder. Daha sonra babasının eserlerini, bir evlat borcu olarak, farklı yerlerden derleyip topladığını ve bunları kaleme alarak Diyarbakır matbaasında tabettirdiğini söyler.

Eş’âr ve Münşeât, 37 varak (74 sayfa) olup adından da anlaşıldığı gibi iki bölümden oluşmaktadır. Eserin başında Said Paşa tarafından verilen bir sayfa tutarındaki bilgilendirmeyi, günümüzdeki ön söz olarak telakki edebiliriz.

İlk bölüm Süleyman Nazif Efendi'nin şiirlerinden oluşur ve 24 varak tutarındadır. Bu bölümde 42 gazel, 1 tesdis, 3 tahmis, 4 tarih ve 1 rubai olmak üzere toplam 51 şiir yer almaktadır.

Tesdis Hakkı Paşa'nın bir şiiri için, tahmislerden ikisi Koca Ragıp Paşa'nın iki şiiri için, biri ise Emirî'nin bir şiiri için yazılmıştır.

Tarih manzumeleri sırasıyla yedi, beş, dört ve ikişer beyitten oluşmaktadır. Süleyman Nazif Efendi, eserdeki tek rubaiyi ise Hakkı Paşa'nın eyalet mührü için kaleme almıştır.

Gazellerin kahir ekseriyeti Divan edebiyatının genel temayülüne uygun olarak 5 beyitten oluşmaktadır. Ancak yine pek çok Divan şairinde olduğu gibi Süleyman Nazif Efendi de farklı beyit sayılarına sahip gazeller yazmıştır. Aşağıdaki tabloda Eş'âr ve Münşeât'ta yer alan gazeller beyit sayılarına göre tasnif edilmiştir:

Beyit Sayılarına Göre Gazellerin Tasnifi	
Beyit Sayısı	Gazel Sayısı
4	1
5	26
6	10
7	3
8	1
10	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi beyit sayısı 5'ten az olan sadece bir gazel bulunmaktadır.

Elimizdeki eser içerdiği şiir sayısı bakımından tam bir divan olmasa bile eş'âr kısmı divançe olarak adlandırılabilir. Zira şiirler mürettep bir divan yöntemi ile alfabetik olarak sıralanmıştır.

Eserdeki şiirlerin tamamı aruz vezni ile yazılmıştır. Böyle küçük hacimli bir eserde birçok aruz kalıbının kullanılmış olması hem Süleyman Nazif Efendi'nin aruz ölçüsüne hâkimiyetini göstermekte hem de başka şiirlerinin de olduğu ihtimalini

kuvvetlendirmektedir. Aşağıdaki tabloda Eş'âr ve Münşeât'ta yer alan gazeller vezinlerine göre tasnif edilmiştir:

Kullanılan Vezne Göre Gazellerin Tasnifi	
Kullanılan Vezin	Gazel Sayısı
Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	19
Mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün	10
Mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün	6
Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün	4
Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	2
Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	1

Eş'âr ve Münşeât'ta yer alan tek tesdis “fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün” vezniyle, üç tahmis “fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün” vezniyle kaleme alınmıştır. Eserdeki dört tarih manzumesinden ikisi “fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün” vezniyle, diğer ikisi ise “fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün” vezniyle yazılmıştır.

Eş'âr ve Münşeât'ta yalnızca bir rubai bulunmaktadır ve Divan edebiyatı geleneğine uyularak bu rubaide aruz ölçüsünün iki kalıbına yer verilmiştir. 1-2 ve 4. mısralar “mef' ulü mefā' ilü mefā' ilün fā'”, 3. mısra ise “mef' ulü mefā' ilü mefā' ilün fe' ul” kalıbı ile yazılmıştır.

İkinci bölüm Süleyman Nazif Efendi'nin mensur yazılarından oluşur. Bu bölümde Divan edebiyatı süslü nesir formunda yazılmış 10 yazı bulunmaktadır. Her bölümün başında bir başlık bulunup bölümlerin isimleri aşağıda verilmiştir:

1. Merhûm mûmâ ileyhî ba'z-ı âsâr-ı mensûresi
2. Ahîbbâdan bir zâta
3. Vûzerâdan bir zâta
4. Ta'ziye
5. Sivas valisi esbak Hakkı Paşa'dan bir şeyhe
6. Hâvâlf-i Şarkiye seraskeri esbak müteveffâ Sâlih Paşa'dan Vastan hâkimi Hân Mahmûd'a tahrîrât
7. Hâlid Aga hakkında mülâtefet-nâme

8. Ahibbâsından bir zâta
9. Bu dahi
10. Merhûm mûmâ ileyhın Diyarbekrî Kirmânî-zâde Dervîş Efendi'ye tahrîrâtı

2.2. Eserin Muhteva Özellikleri

Eş'âr ve Münşeât'ı muhteva yönüyle 4 alt başlıkta inceleyebiliriz:

2.2.1. Aşk

Hiç şüphesiz Türk ve dünya edebiyatlarının en önemli, en temel konusu aşktır. Divan edebiyatında da yüzyıllar boyunca aşk teması şairlerimizin en sık işlediği konu olmuştur. Süleyman Nazif Efendi'nin de şiirlerinin kahir ekseriyetinin teması aşktır. Fakat Süleyman Nazif Efendi birçok Divan şairinde olduğu gibi aşk temasını hem ilahî hem beşerî biçimde algılanabilecek tarzda ele almamıştır.

Süleyman Nazif Efendi, aşk temasını beşerî bakış açısıyla işler. Hatta kimi zaman âşıkâne tarzdan şûhâne tarza kaydığı da görülür. Yakut gibi kırmızı ve değerli dudaklarını em de güzellik madeninin ne olduğunu anla, sevgilinin güzel yüzünü seyret de insanların neye âfet dediklerini gör, diyerek Divan edebiyatındaki klasik kadın aşkını ve güzelliğini dile getirir:

Em la'lini gör kân-ı melâhat neye derler

Ruhsârını seyreyle gör âfet neye derler 17-1

Bazen de sevgilinin güzelliğinin, cazibesinin aşığı perişan ettiğini dile getirir. Sûmbül gibi saçlarının kokusu beni benden alıp başımı sevdalara saldı; sevgilinin güzel, uzun, omuzlara dökülen saçları aklımı perişan etti, diyerek sevgilinin aşığı düşürdüğü durumu anlatır:

Büy-ı zülf-i sünbülî salmış serim sevdâlara

Var ise 'aqlım perîşân eyleyen gîsûsudur 11-2

Kimi beyitlerde Divan şiirine uygun olarak aşkı abartılı bir dille, mübalağalarla dile getirir. Sabah yeli sevgilinin saçlarını kımıldatmaya cesaret ederse güzellik ülkesinde yüzlerce fitne, binlerce kargaşa meydana gelir. Bir sonraki beyitte ise aşk

köyünün, mahallesinin yolcusu, karanlıkta yolunu bulabilmek için ay fanusuna niye ihtiyaç duysun ki, zira ahımın meşalesi gökyüzünde ateşli, aydınlık bir avize olmuş, her tarafı aydınlatmaktadır, der:

Zülfünü bād-ı şabā tahrīke etse ictisār
Kışver-i hüsnünde sad fitne hezārān şūr olur 12-2

Neylesin fānūs-ı mähı reh-revān-ı kūy-ı ‘aşk
Meş‘al-i āhım sipihre āteşin āvīzedir 10-3

Süleyman Nazif Efendi, kimi yerlerde de sevgiliden uzak kalmayı, ayrılığın, hasretin verdiği acıyı işler. Bir beytinde sevgilinin köyünün Firdevs cenneti gibi olan bahçesinden uzak kaldığından beri, bu ayrılık gamının ateşi, adeta Cehennem ateşi gibi gelir bana, der. Diğer beyitte de sevgiliden ayrı olmak nedeniyle kanlı gözyaşları döktüğünü, bu gözyaşlarının her tarafı kaplayarak gam denizi oluşturduğunu ve coşkun dalgalarla tufana sebebiyet verdiğini mübalağalı bir dille ifade eder:

Dür olaldan ravza-ı Firdevs-i kūy-ı yārdan
Ey Nazīf sūz-ı ğamı nār-ı Cehennemdir baña 4-5

Hasretiñle eşk-i hūnīnim ki rīzān oldu hep
Sū-be-sū baħr-ı ğamıñ emvācı tūfān oldu hep 7-1

2.2.2. Eleştiri/Şikayet

Divan şairleri kimi zaman tamamen eleştiri içerikli bir kitap kaleme alırken kimi zaman da divanları içinde eleştiriye ihtiva eden nazım şekillerine yer verirler. Süleyman Nazif Efendi’nin şiir ve nesirlerine baktığımızda bu durum bariz bir şekilde görülür. Eserdeki 30. gazel tamamen yaşadığı dönemin eleştirisi niteliğindedir.

Zilletin, alçaklığın, kötü huyların; devlet büyüklerini kapladığından, öyleki çok eski zamanlarda yaşamış efsanevi Arap liderlerinden Hatem’in cömertliğini, eli açıklığını duyanların üzüntüye boğulduğundan söz eder:

Kibār-ı devleti şöyle denāet kaplamışdır kim
Sehāsın gūş edenler nefret eyler rūh-ı Hātemden 30-4

Ancak bu bozukluk Süleyman Nazif Efendi'ye göre ekabir-i devlet ile sınırlı kalmamış, ulema takımından sıradan vatandaşa herkes bu olumsuz durumdan etkilenmiş, denaet ve cehalet tüm katmanlara yayılmıştır. Şairimiz çarpıcı ifadelerle değerlendirmelerde bulunur. Cehalet, o dönemi o kadar kaplamış ki âlimler bile mukaddes ve kıymetli sayılması gereken ilim elbisesini matem elbisesi telakki eder hale gelmiştir. O zamanın insanları şiiri, edebiyatı anlamaz, kuru efsaneler olarak algılar; asrın söz ustalarını, yani edipleri, kimse adam yerine koymaz duruma düşmüştür. Sanat, edebiyat denen güzellik, geçmiş dönemlerden bir hatıra hükmündedir ancak:

Cehālet şimdi dehri öyle istī' āb kılmış kim
Libās-ı 'ilmi 'ālim addeder eşvāb-ı mātemden 30-6

Meāl-ı nazmı ebnā-yı zamān efsāne zanneyler
Sūhān-sencān-ı 'aşrı 'addeder mi kimse ādemden 30-7

Sirāyet etmiş āsār-ı leāmet cins-i aḥcāra
Nazīfā şan'at-ı zincīr kalmış devr-i Hātemden 30-8

Bazı beyitlerde ise Süleyman Nazif Efendi, pek çok Divan şairinin şiirlerinde yeri geldikçe yaptığı gibi kendi kendine söylenir, kıymetinin bilinmediğini ifade eder, döneminde sanata ve sanat erbabına yeterince kıymet verilmediğini dillendirir. Zira kemalinin, olgunluğunun tescilli olmasına rağmen anlaşılamayacağını, makam sahiplerinde lütuf olmadığını, bu nedenle boş yere kimseden talepte bulunmamayı kendi kendine mırıldanır:

Yok lūtfu eyleme taleb-i 'izzet ey Nazīf
Şābit de olsa fehmi edemezler kemālimiz 23-7

Mademki zamanın büyüklerinde lütuf, ihsan yoktur, öyleyse kimseden temennide bulunmanın bir anlamı yoktur, boş yere kimseye yalvarıp yakarmaya da lüzum yoktur. İnsanlıktan, mertlikten nasipsiz gaddar insanları Allah’a havale etmekle yetinmelidir. Süleyman Nazif Efendi, tıpkı seyir halindeki bulutlar ile yerin mücadelesi gibi dünya ile, felek ile her daim kavga halinde olduğunu ifade eder:

Ne kimseden temenni vü ne āh u nāle et
Ġaddār-ı bī-mürüvveti Ḥaqq’a havāle et 9-1

Biz hemān gerdūn ile ğavġādayız dāim Naẓīf
Ebr-i seyyār ile berriñ ṭab‘ı ceng-endāzıdır 19-6

2.2.3. Sosyal Hayat

Divan edebiyatı ile ilgili, özellikle de işin erbabı olmayanlarca, en çok öne sürülen iddialardan biri de herhalde sosyal hayattan kopuk bir edebiyat olması ile ilgilidir. Oysaki ne geçmiş dönemlerde ne de günümüz dünyasında hiçbir edebî akımın sosyal hayattan tamamen kopuk olması düşünülemez. Evet, belki bazı edebî cereyanlar, diğerlerine kıyasla toplumsal konuları daha az işliyor olabilir. Fakat toplumsal bir konuyu eserlerinin merkezine koymamak ile sosyal hayattan kopuk olmayı aynı kefeye koymak, doğru bir değerlendirme olmasa gerek.

Süleyman Nazif Efendi de diğer birçok Divan şairi gibi daha çok bireysel konuları, aşk temasını şiirlerinde işlemeyi tercih etmiştir. Fakat ne günümüzdeki bir şairi ne de geçmişteki Divan şairlerinden birilerini aşk konusunu sık işlediği için toplumsal hayattan kopuk olmakla itham edemeyiz.

Bununla beraber Süleyman Nazif Efendi’nin bire bir muhtevasını sosyal hayattan aldığı şiirleri de vardır. Şairimizin, döneminde yaşadığı Osmanlı padişahlarından biri de II. Mahmut’tur (öl. 1839). Bu dönemde II. Mahmut tarafından fes uygulaması getirilir. İşte Süleyman Nazif Efendi de 24 ve 25. gazellerinde tamamen fes uygulamasını destekler şekilde düşüncelerini dile getirir, hatta her iki şiirini de “fes” redifi ile oluşturur.

Fes ile ilgili 10 beyitlik ilk gazelinde zamanın padişahının iltifatı ile fesin memlekete geldiğini, bu nedenle onu yücelerde, yani baş üstünde tutmak gerektiğini söyler. Ardından kıpkırmızı rengi ile fesin İslam askerlerinin cesaretini ve savaşıllığını sembolize ettiğini, düşmanın gözlerinde Osmanlı'nın heybetini, izzetini gösterdiğini ifade edir. Daha sonra fes ile eski başlığımız sarığı mukayese ederek fesin toplum tarafından benimsendiğini ve altın işlemeli sarığın kıvrımlarının artık hatırlanmadığını dile getirir:

İltifât-ı şâh-ı ‘aşrîñ oldu çünki mazharı
Gezse ‘izz ü nâz ile şimdi sezâ bālâda fes 24-6

Cünd-i İslâm’ın ne hūnî olduğun işrâb eder
Māye-i heybetdir el-Haḡ dīde-i a‘dâda fes 24-8

Şöyle lâ-ḡaydâne ṭavr ile ‘aceb rāḡatdayız
Pîçiş-i destâr-ı zer-târı getirmez yâda fes 24-9

Yine 6 beyitlik ikinci bir gazel yazar, üstelik bu gazelde de fes redifini kullanmayı tercih eder. Fesin padişahın emri ile büyüklüğün, ululuğun simgesi olduğunu ve taze bir gül gibi onu başa takmak gerektiğini ifade eder:

Câ-nişîn olsa sezâdır başda verd-i ter gibi
Oldu emr-i pâdişehle fiṭan-ı iclâl fes 25-5

2.2.4. Mektuplar

Daha önce ifade ettiğimiz gibi Süleyman Nazif Efendi'nin Eş'âr ve Münşeât'ı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm şiirlerini, ikinci bölüm düzyazılarını kapsar. Münşeât başlığı altında verilen bu nesirler farklı zamanlarda farklı şahsiyetlere yazılmış mektuplardan oluşur. Bu mektuplardan kimisi taziye niteliğindedir, kimisi teşekkür mahiyetinde, kimisi ise yanında çalıştığı şahsiyetlerin işleri ile ilgilidir.

Ancak bu mektupları edebî kılan Divan süslü nesir dili ile yazılmış olmalarıdır. Süleyman Nazif Efendi münşeatinde oldukça süslü, ağır bir dil kullanmıştır. Arapça ve Farsça kelime ve tamlama kullanımı fazladır. Bazı mektupları içerisine beyitler de serpiştirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞ'ÂR VE MÜNŞEÂT'IN ÇEVİRİ YAZISI

3.1. Çeviri Yazı Alfabesi

ء	ّ	ص	ş
ا	e, a, ā	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	گ	g
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü, ū
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ی	y, ı, i, ī, u, ü
ش	ş		
- Farsça kelimelerdeki vav-ı ma‘dûleler “ ّ ” işareti ile gösterilmiştir. - Eserimiz 19. yüzyıla ait olduğundan Türkçe ekler küçük ünlü uyumuna uygun olarak verilmiştir.			

3.2. Metnin Çeviri Yazısı

İşbu mecmû'ânîñ hâvî olduğu âşâr-ı manzûme vü menşûreniñ nâzım u münşî-i ercümendi pederim Süleymân Nazîf Efendî 'aşrınıñ küttâb-ı ma'ârif-nişâbından ve Diyarbekir'iñ hânedân-ı mehâsin-elkâbından İbrâhîm Cehdî Efendî merhûmuñ maḥdûm-ı kemâlât-mevsûmu olup târîḡ-i vilâdeti hicretiñ biñ iki yüz iki senesi şehr-i zi'l-ḥiccenîñ beşinci günüdür.

Âfitâb-ı 'ömrü temyîz-i leyl ü nehâr edecek derece şâriḡ ve başar u başîreti nîk ü bedi fâriḡ olduğdan soñra kemâl ü ma'ârif taḡşîline iḡdâm ve çok zamânlar vüzerâ-yı 'azâm kethüdâlığı ve đivân kitâbeti me'mûriyetleriyle imrâr-ı eyyâm ederek biñ iki yüz kırk sekiz senesi evâḡirinde 'âzim-i dârü'l-cinân olmuşdur. Merhûm-ı mûmâ ileyh mâlik-i nişâb-ı irfân ve ḡuşûsuyla nazm u neşrde müşârün bi'l-benân olduğuna binâen ḡaylîce âşâr-ı kâlemiyesi var iken henüz tıfl-ı şîr-ḡâr ve muḡâfaza-ı âşârına bî-iḡtidâr olduğum eşnâda vefât eylediginden âşâr-ı mebhûse perîşân-şode-i dest-i esef, ya'nî eyâdî-i rûzgârda telef olarak müfettiş-i ârzü şunuñ bunuñ mecmû'alarını taḡarrî vü cüst ü cü ede ede ba'z-ı âşâr-ı manzûme vü menşûresi bulunabilmiş olmakla kendüsüne vesîle-i raḡmet ve şu 'abd-i 'âcize vazîfe-i bünüvvete müvâfıḡ bir ḡidmet olmak üzere bi't-tertib işbu mecmû'a ḡab' u temşîl edildi.

Faḡîn Efendî tezkîrelerinde merhûm-ı mûmâ ileyhiñ altmış târîḡlerinde vefâtı gösterilmiş ise de yañılmış olup şıḡḡati zıkr olunduğu vechledir. (Raḡmetu'llâhi 'aleyh)

(Sa'îd)

ĀŞĀR-I MANZŪME

Ġazel

-1-

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Mesti-i la'li verir zevk-i mey-i tāk baña
‘ Aşkı etdirmedi şu ‘ālemi idrāk baña
- 2 Dil-i sem-ħorde-i hicrānına şıḥḥat yoğ iken
Oldu āmīziş-i güftārı çü tiryāk baña
- 3 Zevk yok sādece seyr-i çemenistān etsem
Yārsız gülşen olur mecma‘-ı ḥāşāk baña
- 4 Gel seniñle edelim ḥüsn ile ‘ aşkı taḫsīm
Çeşm-i ḥün-rīz saña dīde-i nemnāk baña
- 5 Etsem ümmīd-i sebātī ser-i zülfünde Nazīf
Çor mu ārām maḥal ġamze-i çālāk baña

Ġazel

-2-

Mef' ūlū fā' ilātü mefā' ilū fā' ilün

- 1 Üftādegān-ı ‘ aşkıñ olurlar ġam-āşinā
Olur kenār-ı sāḥile elbet yem-āşinā

2 Kaçmazdı ‘āşıkından o meh tıfl iken velī
Öğrendi resm-i şīreyi oldu dem-āşinā

[3b]

3 Dil-beste eyler ādemi sevdā-yı ‘ aşkına
Oldukça tār-ı zūlfü o şūhuñ ham-āşinā

4 Bīgānelenmede o perī bezme gelse de
Olmaz yazık ki ‘ āşıkına bir dem āşinā

5 Evşāf-ı haṭṭı feyz verir ṭab‘ ıma Nazīf
Būyā olur cihānda gül-i şeb-nem-āşinā

Ġazel

-3-

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Çünkü bülbülsün göñül bir āşiyān lāzım saña
Bir gülüñ naḥl-i cemālinde mekān lāzım saña

2 Renciş-i bād-ı elemde hıfza bāğ-ı ḥüsnüñü
Gül-nihālim tāzesin bir bāğbān lāzım saña

3 Sen perīsin sevdigim çeşm-i raḳīb-i dīvden
Ḥāne-i ‘ uşşāka teşrīfiñ nihān lāzım saña

4 Sen henüz nev-restesin bāğ-ı ümīdimde benim
Ġoncasın açılmağa ḥaylī zamān lāzım saña

5 Maḥrem-i esrār-ı vuşlat olmağa ol şāhdan
Elde zūlfü gibi bir ḥaṭṭ-ı emān lāzım saña

[4a]

- 6 Şimdiden perverde eyle ol nihāl-ı tāzeyi
Vaqt-i pīrīde Naẓīfā bir civān lāzım saña

Ġazel

-4-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ben ki mecrūḥ-ı firāḫım vaşlı merhemdir baña
Sīnesi derde devādır lebleri emdir baña
- 2 Cānib-i kūy-ı aḥibbādır egerçi maḫşadım
Bā' iş-i nā-reftegī hep kayd-ı perçemdir baña
- 3 Yār ile peygūle-i vaḥdetde mey nūş eylemek
Bihterīn-i şad hezārān meclis-i Cemdir baña
- 4 Künc-i ğamda yārden ḥālī kıyas etmeñ beni
Zıkr-i ruḥsār u ḥayāl-i vaşlı hem-demdir baña
- 5 Dūr olaldan ravza-ı Firdevs-i kūy-ı yārdan
Ey Naẓīf sūz-ı ğamı nār-ı Cehennemdir baña

Ġazel

-5-

Mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Gīsū-yı müselsel ruḥ-ı dildāra münāsib
Zincīr-i elem gerden-i aġyāra münāsib

[4b]

- 2 Pistergede-i âteş-i hicrân baña lâıık
Gül-ferş-i gülistân-ı şafâ yâre münâsib
- 3 Hübâna hırâmânî reviş cilve sezâdır
Bî-cünbüşî hep şûret-i dîvâra münâsib
- 4 Mümkün mü bu vâdîde feres-rân ola herkes
Bu tâze edâ kilik-i güher yâre münâsib
- 5 Gâhîce Nazîfe lebiñ emdir ki devâdır
Gül şerbeti renc-i dil-i bîmâra münâsib

Nâme-i Mevzûn

-6-

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Yârdan geldi bize nâme-i hûb
Hattı hoş sözleri rengîn-üslûb
- 2 Kışver-i câna bıraktıñ şâhım
Leşker-i 'aşk ile ceng ü âşûb
- 3 Faşl-ı gülde yâri al git çemene
Ni' me'l-eyyâm ve ni' me'l-maţlûb
- 4 Şafha-ı hüsne kalem kaşı ile
Âyet-i ahsen-i şûret mektûb

[5a]

- 5 Hâtıra şaldı Nazîfâ hâme
Böyle bir şi'r-i selîs-i mergûb

Ġazel

-7-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ĥasretiñle eşk-i ĥünīnim ki rīzān oldu hep
Sū-be-sū baħr-ı ġamıñ emvācı tūfān oldu hep
- 2 Çeşmi merdüm-küş nigāhı ĥānümān-sūz-ı ĥıred
Reh-zenān-ı ĥüsn ü ānı āfet-i cān oldu hep
- 3 Ġamzesi tıġ-ı cefā ebrūsu şemşīr-ı każā
Āyet-i seyf-i Ĥudā ĥüsnüñ nighbān oldu hep
- 4 Düşdü dām-ı vuşlata Keyĥusrev-i maṭlab deyü
Pertev-i ĥüsnüñle mülk-i dil çerāġān oldu hep
- 5 Güş edelden naġme-i pūr-sūz u sāz-ı ĥāmemi
Bülbülān yek-ser Naẓīfāsā ġazel-ĥ'ān oldu hep

Ġazel

-8-

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlün

- 1 Rāz-ı dili ol āfete izḥāra ne ḥācet
Ma' lūm olan aḥvālīmī inkāra ne ḥācet
[5b]
- 2 Mey içdigiñi dün gece aġyār ile cānā
Çeşmiñ baña īmā eder inkāra ne ḥācet

- 3 Ümmîd-i şifâ hâtıra gelmezdi ğamînda
Zehr-âb-ı sitem vermege bîmâra ne hâcet
- 4 Gül rûyuñu gördükçe ‘arağ-rîz-i nedemdir
Meşşâte-i gülgûna o ruhsâra ne hâcet
- 5 Dil-bend-i ğam-ı yâr olalı şimdi Nazîfâ
Düşmen taleb-i zevkile efgâra ne hâcet

Ġazel

-9-

Mef‘ûlû fâ‘ ilâtü mefâ‘ ilû fâ‘ ilün

- 1 Ne kimseden temenna vü ne âh u nâle et
Ġaddâr-ı bî-mürüvveti Hakkâ havâle et
- 2 Etme seġâb-ı şerimde ruhsârıñı nihân
Bedr-i tamâm-ı hüsnüñe ‘uşşâkı hâle et
- 3 Te’şîr-i meyle gül gül açılsın lebiñ yine
‘Ağs-i ruġuñla sînemi hem-reng-i lâle et
- 4 ‘Arz-ı cemâliñ ile olup encümen-fürüz
Üftâdeñi şarâb-ı visâliñle vâle et
- [6a]
- 5 Tefhîm-i mâcerâ katı düşvârdır Nazîf
Şevk-i derûnu ol şeh-i hüsne risâle et

Ġazel

-10-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Duġter-i pīr-i muġan ẓannetme kim dūşīzedir
Bir açık meşreb ħaṭāyī bīvedir nāşizedir
- 2 Ülfet-i cinsiyyete meşreb muḳārindir yine
Meyli tīġ-i ebruvānīñ ġamze-i ħūn-rīzedir
- 3 Neylesin fānūs-ı māhı reh-revān-ı kūy-ı ' aşk
Meş' al-i āhım sipihre āteşīn āvīzedir
- 4 Kisve-i iḳbālī almaz dūşa erbāb-ı ħired
Cāme-i ḳayd-ı ta' alluḳ dilde rīze rīzedir
- 5 Māil-i tīr ü teber olmaz feres-rān-ı hüner
Ĥāme hengām-ı belāġatda Naẓīfā nīzedir

Ġazel

-11-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol mehiñ diller giriftār-ı kemend-i mūsudur
Şaydgāh-ı şīvede deşt-i fiten āhūsudur
[6b]
- 2 Būy-ı zūlf-i sūnbülī salmış serim sevdālara
Var ise ' aḳlım perīşān eyleyen ġīsūsudur

- 3 Bir nigāh-ı sihrile lāl etdi ol āfet beni
Şübhesiz iklīm-i nāz ü cilveniñ cādūsudur
- 4 Hastegān-ı ‘aşkıniñ hīç hālını yād eylemez
Dil-şikenlik eskiden ol meh-cebīniñ hūsudur
- 5 Nāzdan bilmem Nazīfā kāmetim ham eyleyen
Ol nigāh-ı kec midir yoksa ham-ı ebrūsudur

Ġazel

-12-

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Dil-i nāzıkdir cefā-yı yārdan rencūr olur
Çeşm-i mestinden vücūdum dem-be-dem meşhūr olur
- 2 Zülfünü bād-ı şabā taḥrīke etse ictisār
Kişver-i hüsñünde şad fitne hezārān şūr olur
- 3 Eylese bānū-yı fikrim ādeme ‘arz-ı cemāl
Perde-i şermi nikāb-āvīz-i hüsne hūr olur
- 4 Ma‘rifet iḥsāna ḥaḳdır ehl-i ‘irfāna ezel
Şanma her ḥāk-i siyehden kāse-i fağfūr olur
- [7a]
- 5 Dīde-düzānı bu mātem-ḥāne-i dīrīneniñ
Bir gün elbet dāḥil-i gülşen-serāy-ı sūr olur
- 6 Böyle eş‘ār-ı Lebībāneyle ey kill-i Nazīf
Süz u sāzıñ zīver-i mecmū‘a-ı meşhūr olur

Ġazel

-13-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Halk o şūhuñ cevriñ eyler figān benden bilir
Kendi hūsnūñ şāyi' etmişdir cihān benden bilir
- 2 Tel kırarsın pek uzatma kāmēti mest olmada
Degme zūlf-i yāre ey dil el-emān benden bilir
- 3 Bu fūrūġ-ı hūsn ile ol āfītāb-ı burc-ı nāz
' Āleme olsa müşārün bi'l-benān benden bilir
- 4 Böyle bālā kāmēti ile o nihāl-i behçetiñ
Nāmına her kim dese serv-i çemān benden bilir
- 5 Vaşf-ı la' l-i khand-bārende Nazīfiñ haqqına
Derse ' ālem tūti-i şekker-feşān benden bilir

[7b]

Ġazel

-14-

Mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

- 1 ' Aqlım o hāl-i gerden-i tār-güsterindedir
Meylim bütān-ı şīvegeriñ esmerindedir
- 2 Püsküllü bir belā-yı siyeh şanma kākülün
Zıll-ı hümā-yı evc-i melāhat serindedir

- 3 Şol nüsha kim okurdu henüz hurde-sāl iken
Metn-i fūnūn-ı cilve idi ezberindedir
- 4 Çok derdmende ğamzesi söyletdi el-emān
Āşār-ı hūn-ı ‘āşıkı hep hañçerindedir
- 5 Tel etdi çekdi haddeden ol mū-miyān beni
Çıkısa bu kıl ü kāl ile cānım yerindedir
- 6 Ol mehle burc-ı şīveyi kim görse çarpılır
Varsa bu hāme ol perīniñ ahterindedir
- 7 Dil öyle bī-emāna girift olmasın Nazīf
Kim hūn-ı küşteġanı basīta derindedir

Ġazel

-15-

Mef‘ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilūn

- 1 Şeyhāna zevk-i zindegi hep şābdan gelir
Te’sīr neş’e-i ṭab‘ a mey-i nābdan gelir
[8a]
- 2 Eşk-i teri gönülden alır dīde dem-be-dem
Bu çeşmesārīñ ābı o dūlābdan gelir
- 3 Dönsün bu āb u tāb ile naḥl-i leṭāfete
Gülgüne-i ‘izār ile germ-ābdan gelir
- 4 Düşmüşdü dil hayālīñ ile baḥr-i fūrḳate
Gör ol şikeste keştīyi gird-ābdan gelir

- 5 Bīgāneden ümīd-i vefā eylemem Nazīf
Her ne gelirse hātıra aḥbābdan gelir

Ġazel

-16-

Mef'ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Hāli kıyās etme ruḥuñ hıfza zengi var
Destinde tır-i ğamze gibi bir ḥadengi var
- 2 Te'sīri var velīk şadāsı yok āhımıñ
Ağyārı tārda 'āşıkıñ āğız tūfengi var
- 3 Çok diller aldığıñı nişāna ol āfetiñ
Kākül gibi serinde muşanna' çelengi var
- 4 Bir leb verince āşıka işrāb-ı ḥūn eder
'Uşşāk-ı zāra gāhice yāriñ bu rengi var
[8b]
- 5 Hāli ḥayāl eden ruḥunu şanmasın tehī
Hüsünde 'aqs-i merdümekim gibi bengi var
- 6 Derd-i derūnum eyledi ruḥsārına eşer
Āyīne-i cemālini zannetme jengi var
- 7 Peyrev olan Nazīf bu vādide var ise
Baḥr-i sūḥanda ḥāme gibi bir nihengi var

Ġazel

-17-

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Em la' lini gör kân-ı melâḥat neye derler
Ruḥsârını seyreyle gör âfet neye derler
- 2 Tâ görmeyicek kâmet-i tûbâ-yı ḥırâmıñ
Her bü'l-heves añlar mı kıyâmet neye derler
- 3 Fehm eylemeyen nükte-i esrâr-ı dehâniñ
Bilsin mi feṣâḥatle belâgat neye derler
- 4 Bî-câ eden esbâb-ı emânetle te' âzüm
Añlar dem-i 'uzletde necâbet neye derler
- 5 Maḳrûna kerem eyle Naẓîfî kerem eyle
Bilmez misin ey meh ki 'inâyet neye derler

[9a]

Ġazel

-18-

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Yâr ile seyr-i gülistân edecek günlerdir
Dil-i pejmürdeyi ḥandân edecek günlerdir
- 2 'Aşıkıñ cevır ü cefâ cânına kâr etdi yeter
Dil-i ğam-dîdeyi şadân edecek günlerdir

- 3 Alıp āgūş-ı hayāle o meh-i tībānı
Sīnede bir gece ‘üryān edecek günlerdir
- 4 Nāf u pistānı hayāliyle o sīb-i zeķanıñ
Sāğar-ı vuşlatı gerdān edecek günlerdir
- 5 Dem-i būs-ı lebin ol ğonca-dehenden şordum
Dedi ‘uşşāķıma ihsān edecek günlerdir
- 6 Hōķķā-ı la‘ liñi emdir ki Naẓīf-i zārıñ
Dil-i bīmārına dermān edecek günlerdir

Ġazel

-19-

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Kākülü şayd-ı derūnuñ pālheng-endāzıdır
Berķ-i āh ol şāh-ı hūbānıñ tūfeng-endāzıdır
- 2 Ebruvān ķavs-ı cefā müjgānları tīr-i ķazā
Çeşm-i hūn-rīzi cihānıñ bir ħadeng-endāzıdır
- 3 Añlamaz keyfiyyet-i la‘ l-i lebiñ her bü’l-heves
Meşrebi ebnā-yı ‘aşrıñ ‘aşķa seng-endāzıdır
[9b]
- 4 Güft ü gūy-ı ța‘ ne-i nā-dāna etme iltifāt
İftihārı ‘āşıķıñ nāmūs u neng-endāzıdır
- 5 Geh bozar naķş-ı derūnu gāh al eyler yine
Şan‘ atı ressām-ı dehriñ böyle reng-endāzıdır

- 6 Biz hemān gerdūn ile ğavġādayız dāim Nazīf
Ebr-i seyyār ile berriñ ṭab‘ı ceng-endāzıdır

Ġazel

-20-

Mefā‘īlūn mefā‘īlūn mefā‘īlūn mefā‘īlūn

- 1 Baña bu ḥār-ı ḥār aġyārdandır şanma sendendir
Şikāyet sevdigim gülden degildir hep dikendendir
- 2 Mezāyā-yı lebiñ şordum ‘aceb dürc-i dehendendir
Dedi ‘aynü’l-ḥayātīñ menba‘ı çāh-ı zeķandandır
- 3 N’ola olsa perī eşkāl-i cismāniyyeden ‘ārī
Nümāyān olduġu ‘uşşāķa gāhī pīrehendendir
- 4 O şūḥuñ ḥālī sevdāsiyla ser-gerdā benim şimdi
Sipihr-i bī-mürüvvet etdigi hep baña bendendir
- 5 Riyākārān-ı ‘ālem ‘āşīķa ṭa‘n etmesin söyleñ
Rümūz-ı ‘aşķı nā-dān fehm eder mi ķanġı fendendir
[10a]
- 6 Vişālīñ nūş-dārūdur Nazīf-i zāra Sulṭānım
Marīż-i pister-i ‘aşķa devā dürc-i vaṭandandır

Ġazel

-21-

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Nezzāre-i ' uşşāka ḥaṭın sedd-i reh olmaz
Tır ü şerer-i āha muḳābil sipeh olmaz
- 2 Çeşmimle temāşası ne mümkün ruḥ-ı yāriñ
Āyīnede ḥurşid-i cihāna nigh olmaz
- 3 Şeb-bū diyemem kākül-i yāre bu ziyāde
Gül dersem eger rūyuna vech-i şebbeh olmaz
- 4 Ağyāra olan luṭfuñu gördükçe Nazīfīñ
Bir buse niyāz eylese senden güneh olmaz

Ġazel

-22-

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 ' Aşkıñ gibi bir āteş-i seyyāle bulunmaz
Ḥüsñüñ gibi bir şu' le-i cevvēle bulunmaz
- 2 Dāğım gibi kuhsārda bir lāle bulunmaz
Āhım gibi bir sīnede hīç nāle bulunmaz
[10b]
- 3 Herkes göremez ġurre-i ' id-i Ramażānı
Her ' aşıkā bir dil-ber-i nev-sāle bulunmaz

- 4 Ḥaṭḭdan n'ola āzāde ise rūyu o şūḥuñ
Nev-tālī^ʿ olan māhda hīç hāle bulunmaz
- 5 Mīnvāl-i ḳalem tāze perend eyledi izzhār
Bāzār-ı me^ʿ ānīde bu nev kāle bulunmaz
- 6 Remgerdedir ol deñlü ol āhū-yı remīde
Baḳdıḳça Nazīfā reh-i āmāle bulunmaz

Ġazel

-23-

Mef^ʿ ūlū fā^ʿ ilātū mefā^ʿ ilū fā^ʿ ilūn

- 1 Dām-ı vişāle düşse o vahşī ğazālımız
Rū 'yā ile musahḥar olurdu ḥayālımız
- 2 'Arż-ı cemāl ederse o ruḥsārı ālımız
Mihre tefevvuḳ eyler o demde hilālımız
- 3 Çeşm-i şabā doḳunmasın Allāh şaḳlasın
Bāğ-ı emelde tāzedir ol gül-nihālımız
- 4 Cām-ı murād-ı minneti çal başıña felek
Yegdir bizim bezmde bu köhne sıfālımız
[11a]
- 5 Dem-bestegān-ı 'aşḳı ḳıyās etme bī-zebān
Eyler ifāde baḥş-ı heyŭlāyı lālımız
- 6 İcmāl için mufaşşal-ı da^ʿ vā-yı ḥāşılı
Fihrist-i kār-nāme-i dildir maḳālımız

- 7 Yok lutfu eyleme taleb-i ʿizzet ey Nazîf
Şâbit de olsa fehmi edemezler kemâlimiz

Ġazel

-24-

Fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

- 1 Kâkülün şevkiyle vermiş ʿaqlını ber-bâda fes
Serseri gezmekde ʿaşkıñla seniñ dünyâda fes
- 2 Şanma püsküldür perîşân serde sünbüller gibi
Hem-ser-i zülf-i siyâhıñ olmağa âmâde fes
- 3 Şâl-ı Lâhûr istemez müstağni-i meşşâtedir
Başka bir zînet verir hüsn-i nigâra sâde fes
- 4 Var yeri baş üzre gezmekde hezârân râz ile
Kâkülün vaşlıyla şimdi evc-i istignâda fes
- 5 Ser-firâz-ı ʿaşk olup teller takınmış başına
Hüsn-i ʿâlem-sûz-ı yâre olalı dil-dâde fes
[11b]
- 6 İltifât-ı şâh-ı ʿaşrıñ oldu çünkü mazharı
Gezse ʿizz ü nâz ile şimdi sezâ bâlâda fes
- 7 Başına dönmekde cânânıñ o da hayrettedir
Kıp kızıl olmuş hicâb-ı ʿaşqdan üftâde fes
- 8 Cünd-i İslâm'ın ne hünî olduğun işrâb eder
Mâye-i heybetdir el-Hağ dîde-i aʿ dâda fes

- 9 Şöyle lâ-ķaydâne ıavr ile ‘aceb rāhatdayız
Pıçış-i destār-ı zer-tārı getirmez yāda fes
- 10 Cā-nişīn olsa sezādır fark-ı ‘ālemde Nazīf
Ėayd-ı serden eyledi dünyāyı hep āzāde fes

Ėazel

-25-

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Verdi reng-i rüyuna başķa leṭāfet āl fes
Ol gül-i āl olalı bezm-i ıarabda dāl fes
- 2 Bilmedim püskül mü yā kākül mü yā sünbül müdür
Eyledi ‘uşşāķı hep reftārına meyyāl fes
- 3 Dağ ber-dilde ne deñlü başda da gezdirseler
Lāle-i kuhsār ile olmuş hele hem-hāl fes
[12a]
- 4 Olalı hem-ser o şūḥuñ perçem-i büyāsına
Müşķ-i ezferle derūna etdi māl-ā-māl fes
- 5 Cā-neşīn olsa sezādır başda verd-i ter gibi
Oldu emr-i pādişehle ıuṭan-ı iclāl fes
- 6 Oldu ser-gerdānı bir şūḥ-ı dil-ārānıñ Nazīf
Etdi ol meh-rūya dünyāyı bütün ibdāl fes

Ġazel

-26-

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ağyār o mehi dün gece dūlāba düşürmüş
Zevraḳçe-i ümmīdimi gird-āba düşürmüş
- 2 Der seyreden ol rūy-ı ' araḳnākıñı yārin
Berg-i gülü gūyā ki nesīm āba düşürmüş
- 3 Fersūde edip būḡçe-i va' d-i vişāli
Kettān-ı şekīb-i dil-i meh-tāba düşürmüş
- 4 Efsūnla ol şūḡ-ı perī-ḡehreyi zāhid
Dün dāire-i dāv edip lābe düşürmüş
- 5 Kilk-i sūḡan-ārāsı Naẓīfīñ yine şimdi
Bu nev ḡazeli ḡāṭır-ı aḡbāba düşürmüş

[12b]

Ġazel

-27-

Fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

- 1 Zāhiren dil-ḡaste-i ' aşḡız hevāmız bir degil
Derdimiz birdir ṭabīb ammā devāmız bir degil
- 2 Sāmi' -i ḡaḡ ḡü gerekdir mācerā tafşīline
Düşse zūr ile bu ḡisse müdde' āmız bir degil

- 3 Sādece būs-ı lebiñ bir remz-i ḳanā‘at ‘āşıḳa
Senden ey kân-ı kerem çokdur ricāmız bir degil
- 4 Geh ümīd-i vuşlatıñ geh fırḳatıñ ḥāṭırdadır
Kūşe-i ğurbetde ey meh āşināmız bir degil
- 5 Gāh ğamze geh nigāhı gāh nāzıdır Nazīf
Ġāret-i mülk-i dil eyler dil-rübāmız bir degil

Ġazel

-28-

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- 1 Gülzār-ı ruḥuñ ravza-ı ‘ulyāya deġişmem
Bālā-yı ḳadıñ ‘ar‘ar u tūbāya deġişmem
- 2 La‘liñdeki keyfiyyet-i bī-hūşīyi cānā
Yāḳūta degil bāde-i ḥamrāya deġişmem
- 3 Sīb-i zenaḥıñ tuḥfe-i Rūm olsa sezādır
Ḥāl-i zeḳanıñ Belḥ ü Buḥārā’ya deġişmem
[13a]
- 4 Bir sīb zeḳandır o perī mişli bulunmaz
Âl ruḥunu ben kıpkızıl elmaya deġişmem
- 5 Ḳurbān ederim dīdesine cānı Nazīfā
Ebrūlarını ğurre-i ğarrāya deġişmem

Ġazel

-29-

Mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Şekvâyı cefâyı o mehe dün gece geçdim
Ağyār-ı bed-endîşi daħi gizlice geçdim
- 2 Dökdürdü baña buz şuyu çaylar gibi ebrū
Bu kaṇṭara-ı 'aşkıṇı ben egrice geçdim
- 3 Sīneñde temāşā ederek baħr-ı sefidı
Gird-āb-ı reh-i nāfiñı pek maħfice geçdim
- 4 Miħrāb-ı dü-ebrūdan inip ma' den-i sīme
Ben bādiye-i vuşlatı ammā gece geçdim
- 5 Çok menzil alıp tāze zemīn üzre Nazīfā
Bu vādi-i nā-refteyi bilmem nice geçdim

[13b]

Ġazel

-30-

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bün-i gūşuñ nümāyān eyledikçe zīr-i perçemden
Hilāl-i 'īd gūyā gösterir 'aşr-ı muħarremden
- 2 Olan dil-beste ol mālīk-riķāb-ı naħvet ü nāza
Girībānıñ 'aceb taħlīş eder mi pençe-i gamdan

- 3 Neşat-âbâd âlem bir tehî peymānedir şimdi
Şafāsın görmedik keyfıyyetin gūş eyledik Cemden
- 4 Kibār-ı devleti şöyle denâet kaplamışdır kim
Sehāsın gūş edenler nefret eyler rūh-ı Hâtemden
- 5 Kerem var ise de âşār-ı kırtāsiyedir şimdi
Eşer yok ma‘ den-i himmetde hîç iksîr-i a‘ zamdan
- 6 Cehâlet şimdi dehri öyle istî‘ âb kılmış kim
Libās-ı ‘ilmi ‘âlim addeder eşvâb-ı mâtemden
- 7 Meâl-i nazmı ebnâ-yı zamân efsâne zanneyler
Sühân-sencân-ı ‘aşrı ‘ addeder mi kimse âdemden
- 8 Sirâyet etmiş âşār-ı leâmet cins-i ahcâra
Nazîfâ şan‘ at-ı zincîr kalmış devr-i Hâtemden

[14a]

Ġazel

-31-

Mef‘ ülü mefâ‘ ilü mefâ‘ ilü fe‘ ülün

- 1 Zevk-i lebiñ ey gonca-dehen mül mü nedir bu
Reng-i ruḥ-ı âliñ ‘ acabâ gül mü nedir bu
- 2 Hâliñ vasaṭ-ı cebhede bir nūr-ı siyeh mi
Yâ çehre-i kâfûrda fülful mü nedir bu

- 3 Kākül müdür ol gerden-i billūra dökülmüş
Yā şışede bir deste-i sünbül mü nedir bu
- 4 Dil-beste-i kākülleri geh hasta-ı çeşmi
Bu tül-ı emel devr-i teselsül mü nedir bu
- 5 Güş eyledi eş'arımı ol gonca-ı ra' nā
Açıldı dedi nağme-i bülbül mü nedir bu
- 6 Sebķ etmede bu teng zemīn üzre Naẓīfā
Kilk-i siyehiñ zāde-i Düldül mü nedir bu

Ġazel

-32-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Reşk-bağş eyler iken gülşende ey āfet güle
Rūğan-ı gül sürme küfrān-ı ni' amdır kāküle
- 2 Zülfünü bād-ı şabā nā-gāh taḥrīk eylese
Niğehinden el verir gülşende haclet sünbüle
[14b]
- 3 Dün gece gülzārda güş eyledim tā şubḥa dek
' Arız-ı āliñ şenā eylerdi bülbül bülbüle
- 4 Sen gelince servler ḳaddiñ temāşā eyleyip
Ḥāşıl oldu sāḥa-ı gülzārda bir ḡulgule
- 5 Ağladıkça ben güler ruḥsārı ol şūḥuñ Naẓīf
Böyledir ' ādet ki bülbül ağlaya güller güle

Ġazel

-33-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ebruvān tuġrā çekilmiş ħüsnünün 'unvānına
Ĥatt-ı nev gūyā nişān olmuş berāt-ı şānına
- 2 Göñlüme evvel mezīd oġ atdılar kim ġamzeler
Döndü sīnem şehir-yār-ı ħüsnün oġ meydānına
- 3 Ĥatt u ħāl ü kākülün sevdāsına düşmüş göñül
Mālik olmuş memleket ħüsnün Frengistānına
- 4 Naġd-i cān nezr eylemiş teşrīfime dermiş raġīb
İ' timād etme amān ol kāfiriñ imānına
- 5 Giyme düş-ı nāze sulţānım bu gülgün cāmeyi
Girme ħurbān olduğum girme Naẓīfiñ ħanına

[15a]

Ġazel

-34-

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bulur revnaġ gül-i ruġsārı yāriñ jālelendikçe
Şafādır sīnede dāġ-ı muġabbet lālelendikçe
- 2 Yem-i dilde ħicāb-ı ıztırāb olmaġdadır zāhir
O şūĥuñ cūşış-i tebden lebi teb-ĥālelendikçe

- 3 Verir başka leṭāfet ‘āşıkā ḥüsn-i dil-ārāsı
Ḥaṭ-ı nevden kenār-ı mäh-ı rüyu hālelendikçe
- 4 Revāc-ı būsı eyler ‘āşıkā ḥāhişger-i vuşlat
O istignā-fürüşüñ şevk-i ḥüsnü kālelendikçe
- 5 Şalır sūziş Nazīfā sīne-i ḥübāna eş‘ārım
Ḥarīr-i ḥāme şimdi bülbülāsā nālelendikçe

Ġazel

-35-

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Kaldı resm-i ṭal‘ātıñ cānā derün-ı sīnede
Naķş-ı dīger nā-muşavver şafḥa-ı āyīnede
- 2 Almadım hem būs-ı zülf-i müşķ-i nābıñdan ḥaber
Vardım ey āḥū-nigāḥım Çīne de Māçīne de
- 3 Şenbe-i hicriñ bıraķmış fikrini ferdāya dil
Ṭıfl-ı ṭab‘ım vaşlıña ḥandān iken āzīnede
[15b]
- 4 Cān esīr-i pīç-tāb-ı perçem-i Leylāsıdır
Kaysveş dil-bestedir zer-ḥalkā-ı destīnede
- 5 Eylemez şimdi Nazīf işbāt-ı da‘vā-yı vefā
Köhnedir kayd-ı muḥabbet bende-i dīrīnede

Ġazel

-36-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nağd-i ārāmı n'ola hep verse āhır bādeye
Tıfl-ı dil zīrā ki meftūn oldu bir şeyh-zādeye
- 2 Serde ' aşkı elde tesbīh-i muḥabbet dilde hū
Oldu ārāyiş becāyiş hırka vü seccādeye
- 3 Muḳtezā-yı ṭālī' -i sa' dimdir ancak var ise
Mübtelā olmak gönül bir rūyu āl u sādeye
- 4 Pāy-māl-i esb-i nāz u naḥveti olsam daḥi
Şeh-süvārım bir nigāh eyler mi hīç üftādeye
- 5 Āteş-i ' aşkın o meh şaldı Naẓīfīñ cānına
Oldu müstevlī cefāsı ḥātır-ı āzādeye

[16a]

Ġazel

-37-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ' Arızı ḳan aḡladır dehrīñ gül-i ra' nāsına
Çeşmi nāz eyler cihānıñ nergis-i şehlāsına

- 2 Zülfü der-ķayd etdi cānı hālī yakdı āteşe
Oldu Mecnūn göñlümüz gūyā ‘ Arab Leylāsına
- 3 Ğabğabın buse mecālim yok Freng-i ħüsnünün
Dest-resi olmak ne mümkündür kıızıl elmasına
- 4 Ħüsnü gülzār-ı ‘ adın çeşmi mürekkeb nāzdan
Sīne-i şāfı müşābihdir gümüş deryāsına
- 5 El-emān ey şāh-ı mülk-i şīve raħm et el-emān
Ceyş-i cevriñ gelmesin iklīm-i dil yağmasına
- 6 Eylemem ümmīd-i raħm ol bī-mürüvvetden Naẓīf
Pāy-māl olsa vücūdum esb-i istiğnāsına

Ğazel

-38-

Mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Nihān verdim dili bir nāzenīn-i çārdeh sāle
Alaydım ol mehi āğūşuma mānende-i hāle
- 2 Dü-rüze dehrde imsāk-ı hicriñ gördüm ammā kim
Hele vaķt-i vişāliñ ‘ aynı benzer şevvāle
[16b]
- 3 Gül oldu nār-ı ħasret cāna sūnbül dūd-ı dil cānā
Ğamıñla āteşistān-ı tenimde dāğdır lāle
- 4 Delīl-i rāh olursa ħızr-ı feyz-i ħaķ saña ey dil
Çeker elbette şeb-dīz-i ümīdi semt-i āmāle

- 5 Cihānda ḥ̣āhiş-i cāh eylemekden ehl-i idrāke
Nazīfā pek şerefdir pā-zen olmak taht-ı iḳbāle

Ġazel

-39-

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Gül ruḥunda ol mehiñ ḥaṭṭ-ı siyeh-fām olmasa
Vaḳt-i fīrūz-ı bahārīñ şubḥu aḥşam olmasa
- 2 Bāri öpdürse ayağıñ leb-dirīg eylerse de
Rind-i mey-ḥ̣āre sebū besdir eger cām olmasa
- 3 'Āşıkıñ eylerdi dil-sīr-i vişāli n'eyleyem
Mīve-i bāğı o dildārīñ biraz ḥām olmasa
- 4 Naḳd-ı cānımla ḥarīdārı olurdum ben anıñ
Āh ol her-cāyī böyle herkese rām olmasa
- 5 Resm-i ḥaṭṭ u ebruvānıñ ol mehiñ her dem Nazīf
Kıl qālemle naḳş ederdim elde aḳlām olmasa

[17a]

Ġazel

-40-

Mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Dil vermege bir dilber-i nāzik-beden olsa
Şūḥ olsa zārīf olsa da ḡonca-dehen olsa

- 2 Şevk ile gelip meclis-i ‘uṣṣāķına tenhā
Ruḥsāresi tābī-fiken-i Beytū’l-hazen olsa
- 3 Her düğmesin açdıkça eder sīnemi şad çāk
Berg-i gül-i terden ana bir nīm ten olsa
- 4 Gördükçe hemān çākını lerzende olur dil
Pīrāhen-i endāmı ser-ā-pā semen olsa
- 5 İnşāf edelim şarmağa olmaz mı münāsib
Bu vaşf ile bir dilber-i gül-pīrehen olsa
- 6 Şāyeste olur rağbet-i yārāna Naẓīfā
Manẓūme-i ma‘ nāda bu gūne sūḥan olsa

Ġazel

-41-

Fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

- 1 Cilvesinden şermnāk olmaķdadır serv-i sehī
Maṭla‘ -ı ebrūsu çāk eyler girībān-ı mehi
- 2 Öyle bir vaḥşī nigāhıñ olmuşuz meftūnu kim
Sürme-i çeşm-i ġazāl-ı Çīn olur ḥāk-ı rehi
[17b]
- 3 Cünbüşü mülk-i dil-i ‘uṣṣāķı berbād etmedir
Necm-i ġīsūdār-ı zūlfūñ fitneden olmaz tehī
- 4 Ol perīniñ sen degilsin sāde ḥayrānı göñül
Ṭal‘ at-ı ruḥsārınıñ āyīnelerde vālehi

- 5 Nağd-i ihsân şimdilik elfāza taḥsīndir Naẓīf
Ehl-i himmet şî‘re baḥş eyler ‘atā-yı peh pehi

Ġazel

-42-

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Etme istiğnā ile gel tūre-şeb ārāmımı
Aç ḥicāb-ı sīne-i billūru şubḥ et şāmımı
- 2 Sergüzeşt-i Kaysı tayy etdirdi ‘aşkım ba‘d-ez-in
Dāstān-ḥān-ı muḥabbet ezber etsin nāmımı
- 3 Būsu ruḥsārīñ terāş-ı ḥaṭṭına ta‘līk ile
Vaḳt-i hengām-ı şabāh eyler ḥuşūl-ı kāmımı
- 4 Setr-i āşār-ı muḥabbet eylesem de sīnede
Keşf eder āhım o meh-ruḥsāra şevḳ-i tāmımı
- 5 Ḥasret-i la‘liyle nūş-ı mey ümīd etsem Naẓīf
Sāḳi-i ğam eşk-i çeşmimle pūr eyler cāmımı

[18a]

-Teds-

Haqqı Paşa Merhūmuñ Bir Beytini Teds

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Baña bu çın-i cebin gayra temannā niçe bir
Dil-i sevdā-zedeye renciş-i bī-cā niçe bir
Çeşm ü ebrū ile ağıyāra bu imā niçe bir
Bu sitem 'āşık-ı şūrīdeye cānā niçe bir
Niçe bir mülket-i hüsnünde bu gavgā niçe bir
Niçe bir satvet-i qahrın dili yağmā niçe bir
 - 2 Niçe bir cevri firāvān ile dil-hūn olsun
Eşki-gülgün ile peymāne-i hasret tolsun
Şarşar-ı naḥvet ile gülşen-i ḥātır olsun
N'olsun ey āfet-i gül-çehre bu hikmet n'olsun
Niçe bir mülket-i hüsnünde bu gavgā niçe bir
Niçe bir satvet-i qahrın dili yağmā niçe bir
 - 3 Çeşm-i efsūngeri 'āşıklarımı lāl etdi
Reng-i ruhsarı o şūḥuñ baña çok āl etdi
Gönlümü la'li gibi bādeye meyyāl etdi
Heves-i mūy-ı miyānı beni çün nāl etdi
- [18b]
- Niçe bir mülket-i hüsnünde bu gavgā niçe bir
Niçe bir satvet-i qahrın dili yağmā niçe bir
 - 4 Rüstem-i gamzeyi bir zengi-i yāver şāme
Şiken-i tırraların dilleri şardı dāme

Ğahramanlıkda teğaddüm ediverdiñ Sāme
Kişver-i cāna bırağdıñ yetişir hengāme
Niçe bir mülket-i ħüsnüñde bu ğavğā niçe bir
Niçe bir satvet-i ħahrıñ dili yağmā niçe bir

5 Gerd-i ħaţtıñdan o ruĥsārını gel şāf eyle
Jeng var dilde ol āyineyi şeffāf eyle
Çeşmiñi luţf ederek nāzir-i eţrāf eyle
El verir el verir ey şūĥ gel inşāf eyle
Niçe bir mülket-i ħüsnüñde bu ğavğā niçe bir
Niçe bir satvet-i ħahrıñ dili yağmā niçe bir

6 Leşker-i hicriñ eliñden saña feryād yeter
Eyle vaşlıñla dil-i zārıma imdād yeter
Oldu cevriñle ğöñül kişveri berbād yeter
Yeter ey şūĥ-ı cefā-pīşe bu bī-dād yeter

[19a]

Niçe bir mülket-i ħüsnüñde bu ğavğā niçe bir
Niçe bir satvet-i ħahrıñ dili yağmā niçe bir

7 Eşer-i ħāme-i destūr-ı Felātūn-fikret
Verdi bu maţla‘ -ı pūr-hikmete zīb ü zīnet
Geldi terci‘ ine de ţab‘ -ı Nazīfe ruĥşat
Bir daĥi eyledim ol şūĥa suāle cür’et
Niçe bir mülket-i ħüsnüñde bu ğavğā niçe bir
Niçe bir satvet-i ħahrıñ dili yağmā niçe bir

-Taḥmīsler-

-1-

Taḥmīs-i Ġazel-i Rāġīb Paşa

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şöyle nāzıksın ki berg-i gül niķāb olmuş saña
Çeşm-i eşk-efşānım inbīķ-i gül-āb olmuş saña
Gūyiyā ḥātır-şikenlik bir şevāb olmuş saña
Cevher-i tiġ-i teġāfūl pīç-tāb olmuş saña
‘Aks-i ḥūn-ı ‘āşıkān reng-i ḥicāb olmuş saña
- 2 Ārzū-yı maḳdemiñ ḥātırdan etdikçe mürūr
Tābiş-i ḥüsnüñ götürdü maḥbes-i ‘uşşāķa nūr
[19b]
Vermedi cevriñ dil-i ġam-dīdeye bir gün ḥuzūr
Sevdiğim şāyestedir olsañ siyeh-mest-i ġurūr
Ma' na-ı rengini-i ḥüsnüñ şarāb olmuş saña
- 3 Nār-ı ‘aşkıñla yanan her demde laḥtimdir benim
Kaşlarıñ yayın çeken bāzū-yı saḥtimdir benim
Sāye-i müjgān-ı āhū cāy-ı taḥtimdir benim
Sürme-i āvāze-i bī-dādı baḥtimdir benim
Ol siyeh-kārī-i müjgānıñ ki ḥāb olmuş saña
- 4 Geh Ḥicāz oldu baña me'vā gehī Mısr u 'Irāk
Ba' d-ez-in ol mehle düşdü beynenāya iftirāk
Nüşa-ı envārveş izhār edince sīm sāk
Şafḥa-ı diller olup şirāze bend-i ittifāk
Fenn-i pür-zūr-ı nezāketde kitāb olmuş saña

- 5 La' l-i nābīñ emdirip aġyārı memnūn eylediñ
Nāz ü istiġnā ile uşşākı dil-hūn eylediñ
N'eylediñ bilmem Naẓīfā-zārı Mecnūn eylediñ
Āb u tābīñ her zamān içdikçe efzūn eylediñ
Hūn-ı Rāġıb gūyiyā şahbā-yı nāb olmuş saña

[20a]

-2-

Tahmīs-i Ġazel-i Rāġıb Paşa

Fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

- 1 Gülleri rūyuñ bıraġdı fikre de teşvīşe de
Geygi reftārīñ hacıl etdi derūn-ı bīşede
Merhem ile lebleriñ gül hātır-ı ġam-rīşede
Kaldı naķş-ı hātem-i la' liñ dil-i ġam-pīşede
Ġonca-ı terdir ķo açılsın derūn-ı şīşede
- 2 Mülket-i dil gitdiginden etmem aşlā iştibāh
Tahtġāh-ı sīne bir şehbāza oldu şaydgāh
Yoldular yağmāġerān-ı hūsn ü ānı şayda rāh
Eylesin tārāc-ı dil ki çīn-i ebrūña nigāh
İki şīr olmaz meşeldir sevdigim bir mīşede
- 3 Eylemez dīvāne-i ' aşķa eşer kār-ı fūsūn
' Āķıbet olur esās-ı fikri būnyād-ı cūnūn
N'eyledi āķır ġör encāmın bu tarķ-ı nīlgūn
Etdi Şīrīnkāri-i Ferhād'ı naķş-ı Bī-sütūn
Ser-nüvişten kim ķazā resm eylemişdi pīşede

- 4 Añladım mir‘ ât-ı ‘ aşkından nigāh-ı ‘ âlemiñ
Eyledim ħallin tevaffuķla her emr-i mübhemiñ

[20b]

‘ Uķde ķaldı ħatırında pīç-tāb-ı perçemiñ
Olmadım reh-yāb-ı sırr-ı kākül-i ħam-der-ħamıñ
Çok kilid-i müşkili etdim küşād endişede

- 5 Etme dūr ey şeh deriñden ‘ aşık-ı efgendeyi
Gāhıce luţf eyle göster ‘ arız-ı tābendeyi
Bir ayağa sürme her nādān ile ben bendeyi
Cem‘ olan gerd-i lebiñde ķahr u şekker-ħandeyi
Nīş ile cedvāre teşbīh eyledim bir rīşede

- 6 Şu‘ le-i bezm-i vefānıñ ten-güdāzıdır dilim
Cevr-i vebānıñ Nazīfā imtiyāzıdır dilim
Nefsiyete tekke-i ‘ aşk-ı mecāzıdır dilim
Hırķa-pūş-ı ħānķāh-ı bī-niyāzıdır dilim
Eylemem Rāġıb müdārā şeyĥe de dervīşe de

-3-

Taĥmīs-i Ġazel-i Emīrī

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Bulmadı rindān ħumār-ı renc-i şahbādan ħalāş
Olmadı ‘ aşıklar aġyār ile ġavġādan ħalāş

[21a]

Bulmadı Mecnūn göñül sevdā-yı Leylā’dan ħalāş
Olmadı dil kayd-ı ġīsū-yı dil-ārādan ħalāş
Bulmadı dīvānemiz zincīr-i sevdādan ħalāş

2 Āsumān-ı hüsne zātın mihr ü mehdır kevkebiñ
Dem-be-dem ƙan yutdurur ‘uşşāƙa ħūnī meşrebiñ
Nuƙl-i bezm-i ‘āşıƙāndır sürĥ-i sīb-i ğabġabiñ
Zāil olsun mu ğöñülđen neş’e-i fıkr-i lebiñ
Bāde-i ğülfām olur mu cām-ı mīnādan ħalāş

3 Ğülsitān-ı şīvede ey ğonca-i nāzik-dehen
Berg-i ğüldür ‘ārız-ı ālın vüçüduñ yāsemen
Bir ƙafesdir sīmden mürġ-i dile çāh-ı zeƙan
‘İsmet-ārāsın hele ey Yūsuf-ı ğül-pīrehen
Eylediñ dāmānıñı dest-i Züleyĥā’dan ħalāş

4 Eylemez ferzāneler na‘ -ı cihāna iltifāt
At sürüp meydāna oldu bunda Çinli şāh māt
Bulmacaƙ der-kār iken dest-i ecelden cān necāt
Bir ğün evvel çāk çāk olsa ğirībān-ı ĥayāt
Biz de olsaƙ dest-i nā-hemvār-ı dünyādan ħalāş

[21b]

5 Ol şehiñ ‘arz et Nazīfā etdigi peymānını
Ƙıl cefā vü cevrinin tefhīm-i her noƙşānını
Mū-be-mū ta‘ dād edip ‘uşşāƙına iĥsānını
Ğör irād-ı vaşlını hem maşraf-ı hicrānını
Al Emīrī destine ol şūĥ-ı ra‘ nādan ħalāş

-Tevārīḥ-

-1-

Tārīḥ-i Vilādet-i Şeh-zāde Sulṭān Murād

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dāver-i devrān ḥıdiv-i kāmrān Maḥmūd Ḥān
Dāim etsin devletin Mevlā ilā-yevmi't-tenād
- 2 Ol şehen-şāh-ı felek-dergāh-ı 'ālī-himmetiñ
Dūr edelden görmedi mişlin bu çarḥ-ı bī-'imād
- 3 Şevket ü iclālını görseydi şāhān-ı selef
Pāsbān-ı dergehi olmak dilerdi Keykubād
- 4 Şulb-ı pākiñden kımāt-ı devlete iclāl ile
Verdi bir şeh-zāde-i 'ālī-neseb Rabbü'l-'ibād
- 5 Ermesin āyīne-i iqbāline gerd-i keder
Niçe şeh-zādeyle Ḥaḳ etsin şeh-i devrānı şād
[22a]
- 6 Çeşm-i bedden hıfz ede Mevlā vücūd-ı pākini
'Ömrünü ol kurretü'l-'ayniñ Ḥudā kılsın ziyād
- 7 Çıkdı iki çeşm-i a' dā söyledim tārīḥini
Şevḳ ile dehri müzeyyen eyledi Sulṭān Murād

Müftî-i Esbak Dervîş Efendi-zâdeniñ Vilâdetine Târîh

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Ma' den-i ' ilm ü hünere cevher-i ' irfâna maḥal
Zübde-i ehl-i edeb kudve-i erbâb-ı luḡat
- 2 Ya' nî hem-nâm-ı Benî Dervîş Efendî ki anıñ
Zâtıdır mecma' -ı ' irfân u fütûn u fiṭnat
- 3 Fikr ü endîşesi ta' lîm ü ta' allûm her ân
' İlmle meclisi çok kıt' a-ı bâğ-ı cennet
- 4 Şulb-ı pâkinden aña bir püser iḥsân etdi
Ḥâlîk etsin anı gül-gonca-ı ravz-ı Behçet
- 5 Biñde bir düşse sezâ böyle dil-ârâ târîh
Muştafâyı kıla Ḥaḡ zîver-i mehle ' izzet

[22b]

Târîh-i Vefât-ı Ya' kūb Beg

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 ' İbret al ey ṭâlib-i dünyâ bu mâtem-ḥânedan
Gör bu ma' şûma ne ḡayf etdi felek bî-iştibâh

- 2 Bulmamışken gülşen-i hüsnü hazān-ı tefriķa
Etdi ħarmenzār-ı ‘ömrüñ rūzgār āḫir tebāh
- 3 Olduğun fehmi eyleyip dünyā-yı dūnuñ bī-vefā
Dār-ı fānīden göçüp kıldı beķāya ‘azm-i rāh
- 4 Çıķdı āh eflāka fevtinden dedim tārīḫini
Mīr Ya‘ķūba ola gülzār-ı cennet cāygāh

-4-

Tārīḫ-i Vefāt

Fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Çeşm-i ‘ibret ile baķ zāir-i aşḫāb-ı ķubūr
Gör bu nā-kāma ne cevri eyledi çarḫ-ı ḫodkām
- 2 Söyledim nokṭalı ḫarflerle bu resme tārīḫ
‘Ayīşe Ḥānıma ‘Adn’i ede Ḳayyūm maķām

[23a]

-Rubā‘ī-

Ḥaķķı Paşa Merḫūmuñ Eyālet Mührüne Yazdırılan Rubā‘ī

Yā Rab dilimi levḫa-ı tenvīr eyle
Feyz-i keremiñ ķalbime taḫrīr eyle
Ser-nāme-i maķşūdumu ey Bārī Ḥudā
Āşār-ı ‘ināyet ile temhīr eyle

[23b]

MERHÛM MÛMÂ İLEYHİN BA‘Z-I ÂŞÂR-I MENŞÛRESİ

(1) Öteden berü me‘lûf olduğum teveccühât-ı bende-nevâzîleriniñ haqq-ı nâ-müsteḥaqq-ı çâkerânemde (2) bir kât dahâ tecdîd ü temhîdini mübeşşir bu def‘a lûtfen ‘inâyet ü isrâr buyurulmuş (3) olan mübârek iḥsân-nâme-i raḥîmâ[ne]leri zîbâyîş-dih-i ekîffe-i ta‘zîm ve manṭûk-ı mekârim-i (4) mevṣûk-ı sāmîsi cilâ-resân-ı dâire-i vicdân ve meşhûd-ı ‘abd-i kadîm olup min-ğayr-ı (5) istiḥkāk bâre-i ‘abîdânemde rû-nümûd olan işrākât-ı şemsiyyetü ‘l-leme‘ât (6) nevâziş ü iltifât-ı veliyü ‘n-ni‘amilerinden hâme-i faḥr ü mübâhetim hem-ser-i ṭabaḳât-ı gerdûn (7) olduğundan ve haqqımda sâbıkan ve lâhiḳan mütevâliyü ‘s-sünûh olan envâ‘-ı (8) telettufât-ı merâhim-sâzî ve eşnâf-ı te‘atṭufât-ı ‘âciz-nevâzîleriniñ îfâ-yı (9) vâcibât-ı şükr ü maḥmidetinde ne diyeceğimi bilemedigimden hemân cenâb-ı hüdvend-i (10) ğayûr mübârek vücûd-ı lâzımü ‘l-mevcûd meyâmin menşûrlarıñ mede‘d-duhûr ârâyîş- (11) baḥş-ı dîvân-ḫâne-i mecd ü übbehet ve ‘abîd-i şıdk-bedîdleri silkinde münselik (12) olan bendegânı temâdî-i ‘ömr ve ‘âfiyet-i raḥîmâneleriyle her bâr muḳârin-i meserret eylemek du‘âları tekrâr kılınmışdır ol bâbda emr ü fermân.

[24a]

(1) Zât-ı ‘âlîlerine şübût-yâfte-i cerîde-i vücûd ve nikâşte-i taḥaşşul u nümûd olan nüḳûş-ı (2) mütenevvi‘atü ‘l-elvân-ı taḥâbb ü tevâdd-ı şehâdet-i zâmîrîn ile müberhen idüğünden (3) kümeýt-i kilik-i süḫan-ṭîrâz o vâdîde tek ü tâz ve neşîb ü firâzdan şarf-ı şarîr (4) ü ihtizâz ederek

Her sözüme ‘izz-i ḫuzûra süḫan-ı ḫâş iledir

Haḳ budur saña (5) ‘ubûdiyyetim iḫlâş iledir¹²

medlûlünce ṭumṭurâk-ı ḫâyîde-i ‘âdiye fîrûhişte-i ğüşe-i (6) nisyân kılınmışdır. Ḳurṭa-ı sāmî‘a-ı iḫtişâşım olan cevâhir-i evşâf-ı cemîleleri (7) zîb-i nigîndân-ı cinân olalıdan

¹² Fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün vezni ile yazılmıştır.

berü şemâil-i memdûha-ı cihân-pesend-i ‘âlîleriniñ (8) meftûn u şeh-nâme-h’ânı
olduğumu beyâna vesîle-cüyân iken bugünlerde Şerîf (9) Efendi birâderimize meb’ûş
‘inâyet-nâmeleri hâmişinde nâm-ı nâ-çîzânem lûtfen selâm-ı (10)sâmîleriyle ârâyış-
pezîr-i ibtisâm kılındığı çeşm-güzâr-ı ‘âcizânem olduğda

Mî-tevân (11) çün âb h’ânden ez-beyâz-ı çeşm-i men
Nâme-i û rā zi-bes ber-çeşm-i hōd (12) mālîde-em¹³

meâli bî-ihtiyâr nâz be-güzâr olarak

Peyâm-ı lûtf kim ol la’l-i(13)‘anber-bârdan geldi
Nesîm-i cân-fezâdır cânib-i dildârdan geldi¹⁴

terânesiyle (14) tehniyet-şî‘âr olduğumun beyânı muhtâc-ı haşv tekrar degildir.
Bezmgâh-ı a‘yân-ı haķîķide (15) müstedrek olan nüķüş-ı şevâhid-i muâneset nigâristân-
ı ‘âlem-i mecâzîde (16) şûret-nümâ-yı huşul olmasına elţâf-ı hafîye-i rabbâniyeden
tehiyye-i esbâba her zamân (17) dest-berdâşte-i bârgâh-ı niyâz olduğum hâlde sâdece
selâmlarından olsun (18) hâşıl olan huzûz u müfâharetim şaķîfe-i imkân-ı beyândan
hâric olmakla (19) cā-be-cā mufâvezât-ı sîneleriyle şâm-ı ğarîbânem şubh-ı ümîde
resîde buyurulmaķ niyâz-ı maķşûşumdur efendim.

[24b]

(1) Mesned-i mu‘allā-yı şadârat-ı ‘uzmâ ârâyış-i vücūd-ı meymenet-nümūd-ı
Velîyü’n-na‘mâneleriyle mazbûţ (2) mînâ-serây-ı ‘ulyâ ve mihr-i hümâyûn-ı yümn-ārâ
mübârek rāhe-i feyz-mübâhelerinde (3) eşî‘‘a-efzâ buyurulmuş olduğunun i‘lânını
şâmil şeref-peymâ-yı sâha-ı tekrîm olan (4) tebsîr-nâme-i rāhimâneleri pertev-endâz-ı
hâme-i tefhîm ve mantûķ-ı sāmîsi cilâ-sâz-ı (5) şühūd-ı ‘abd-ı müstedîmleri olduğda
zât-ı meķârim-simât-ı ‘âlîleriniñ bende-i hâşşu’l-hâş (6) ve çâker-i ‘avdef-i şermende-i

¹³ Fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün vezni ile yazılmış Farsça bir beyittir. Onun mektubunu gözlerime o kadar çok sürdüm [ki o mektub] gözlerimin akından su gibi okunabilir, şeklinde tercüme edilebilir.

¹⁴ Mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün vezni ile yazılmıştır.

şiddetli ihtişaşlarından bulunduğum cihetle kâffe-i kârubâr (7) ve cemî' -i umûr-ı hayriyyet-
 âsârlarında muvaffakiyet mün'imileri tazarru'âtı akdem-i emânî ve efkâr-ı (8)
 'abîdânem olduğu hâlde fe-lehü'l-hamd ve'l-minne mihr-i tâbân-ı vücûd-ı mes'ûd-ı
 'âlîleri evc-i (9) a'lâ-yı vekâlet-i 'uzmâda nişîmen-pîrâ-yı lem'ân ve tîr-i du'â-yı
 bendegânem hedef-i (10) hüsn-i ecânibe resân olmakla çâker-i kemînelerine 'âid olan
 fevâid-i mesârr-ı firāvânî (11) ta'rîf ü i'trâsı nâ-güncâ-yı dâire-i beyân idüğünden
 hemân cenâb-ı hudâvend-i (12) müste'ân şevketlü, kerâmetlü, 'azâmetlü, 'adâletlü
 sebeb-i âsâyiş-i cihân velî-ni' met-i (13) cihânbân olan zıllu'llâh-ı 'âlem-penâh
 pâdişâhımız, efendimiz hazretlerini mübârek vücûd-ı (14) mes'adet-mevcûd-ı
 mülûkânelerin mükedderât-ı zamâneden mahfûz u maşûn ve zât-ı meyâmin-(15)âyât-ı
 rahîmânelerin şadr-ı mu'allâ-yı vekâletde âsâr-ı muvaffakiyet-i hayriyeye merhûn (16)
 ve vücûd-ı zafer-mev'ûd-ı şadâret-penâhîlerin miftâh-ı envâ'-ı fütûh u nuşret eylemek
 (17) da' avât-ı mefrûzası zîb-i zebâna müsâdaqat-nümûnum olduğunu inbâ ve küstâhâne
 tebrik (18) ü tehniyet-i câh-ı mu'allâ-yı Velîyü'ni' mâlarını âdâbını icrâ ve bilhâşşa
 tahdîş ü teşekkür-i şadâret-i 'uzmâlarına ictirâ eyledigim inşa'Allâhu te'âlâ sezâvâr-ı
 imrâr-ı nazar

[25a]

(1) ve şâyân-ı nigâh-ı feyz-güsterleri buyuruldukda muhtâcı olduğum mahâsin-i (2)
 teveccühât-ı 'aliye ve mekârim-i telettufât-ı celîlelerini üzerimde şübût u beğâsıyla (3)
 küşe-i ser-püş-ı iftihâr berâber süreyyâ buyurulmak bâbında emr-i fermân.

(5) Ahibbâdan Bir Zâta

(6)Çokdur aña derc eyleyecek kışşa-ı hicrân kâtib-i haţ-nâmemde şağın çekme (7)
 keşîde neşîdesiyle bâ-şîve-i câzibe-i şâhid-i takdîr taraf-ı vâlâlarından leff-i (8) bûriyâ-
 yı müfârağat edeli her lahza neşr-i şemâil-i şerîfe ve neşr-i menâkıb-ı laţîfeleriyle (9)
 tezyîn-i şahâyif-ı zebân ve derârî-i medâyiğ-i haseneleri keşîde-i silk-i beyân kılarak
 (10) mecbûl oldukları mâye-i mehâsin-i fîtrat ve vâye-i mekârim-i hilâkat-ı zâtiye vü
 nesliyeri (11) iktizâsınca cenâb-ı devlet-meâblarından müşâhede olunan etvâr-ı
 mekârim ü necâbet ve âsâr-ı (12) dil-nevâzî ve 'inâyet ilâ-âhîrî'l-'ömr ferâmûş

olunmaz. Hānedān-ı devletleriniñ ve bilhāssa (13) zāt-ı ‘ālileriniñ meddāh u şeh-nāme-
h̄‘ānı olmağdan fāriğ olmayacağım ‘aks-endāz-ı (14) āyīne-i h̄atır-ı feyż-mezāhirleridir.
Bu def‘a lütfen irsāline şarf-ı kirişme-i mürüvvet (15) buyurulan zübeyde-i mekārim-
vetirleri anāmīl-zīb-i vürūd ve mezāyā-yı ‘ināyet-ihtivāsı (16) havāle-i kuvve-i sāmī‘a
ve şühūd olunduğda haqq-ı nā-müstehaqq-ı ‘acizānemde ibrāz buyurulmuş (17) olan
h̄üsni teveccühāt-ı nevāziş-āyāt-ı h̄atır-sāzīleri bendelerin el-haqq müceddiden (18) dil-
beste-i silsile-i luṭf u mürüvvetleri etmiştir. Huşušen Meḥmed Beg Efendiniñ bā- ḥaṭṭ-ı
hümāyūn-ı (19) mālīkaneleriniñ ifāsıyla ‘afv u itlākı şudūruna dāir olan peyām-ı
ferḥunde-

[25b]

(1) irtisāmından nāşī h̄aşıl olan ifrāt-ı inbisāt u neşātıma ta‘rīf edemem. (2)
Karīben sāye-i hümā-vāye-i şāhānede nāil-i aqşā-yı mā-yetemennā ve ‘āric-i minhāc-ı
(3) müntehā ve biri biriñizden a‘lā olmañızın temennāsı mes‘ul-ı dergāh-ı vāhibü’l-
‘atāyā (4) kılındı. Bundan böyle daḥi bā’ iş-i tezāyüd-i feḥūr ve müverriş-i sermāye-i
serūr olacak (5) kerem-nāme-i nāmīleri ile bende-i bīmārların vāyedār-ı menāhīc-i
iftihār buyurmaları temennādır (6) efendim.

(8) Vüzerādan Bir Zāta

(9) Miyāne-i muḥālaşat-nümāda cilveger-i meydān-ı muḥabbet olan semend-i
mehāsin-peyvend-i müālefet-ı (10) mürūr-ı ezmine ile şahrā-yı h̄atır tarafında cünbüş-
nümā-yı şıdk u muḥādenet olmağa vesīle (11) taraşşud eder iken bi-tevfiki’llāhi’l-
meliki’l-mecīd zāt-ı sūtūde-şifāt-ı āşafāneleriniñ (12) bi’d-devlet ve’l-iqbāl cāh-ı vālā-
ticāhları tarafına taḥrīk-i rikāb-ı ‘azīmetleri der-kār (13) olduğundan te’yīd-i mebānī-i
muḥālaşat zımnında rüsüm-ı daḳīka-ı teşyī‘i iltizāmen tehzīz-i h̄āme-i (14) muvāda‘aya
mübāderet olunup ancak nemīka-ı müşādaḳat-veşīka-ı çākeriniñ nehy-i teysīri (15) revā
görülmediginden (tehādev teḥabbū) māl-i feyżine imtişālen mevcūdumuz olan (16)
esbābın a‘lāsından kır u yağız iki re’s esb ihdāsı h̄atır-berūz-ı (17) h̄ālīşānemiz olmağla
taḳdīm kılındı. Her çend rekūb-ı mekārim-maşḥūblarına şāyān (18) değil ise de lütfen
halka-bend-i iştābl-ı şevketleri buyurulmağ ricāsını mütezammın (19) k̄aime-i

muḥālaṣat-rāsime terķimine ibtidār ve mīr-āḫūrumuz Kanber Ağa kullarıyla irsāl u tesyār kılınmışdır.

[26a]

(1) Ta‘ziye

(2) Kāşidān-ı aḥbār-ı mātem-engīz merḥūm efendimiziñ māh-ı şebistān-ı ḫayātlarınıñ (3) ḫadd-ı muḥāraḫa resīde ve çirk-āb-ı dehr-i denīden dāmen-çīde olduğu ḫaber-i cān-sūzunu (4) neşr etmekle bende-i mātem-efkendelerin ğarīk-i baḫrā ḫırrān etmişdir. (İnnā lillāh ve innā (5) ileyhi rāci‘ ūn) āyet-i kerīmesini tezkār ile teskīn-i tāb-ı derŭn eylemek şerāyit-i (6) ehl-i ĩmāndan olduğundan (innemā yeveffa’ş-şābirŭn) naşş-ı şerīfiyle (7) itfā-yı nāire-i elem ve (Allāhu yuhibbu’ş-şābirīn) nāzım-ı münīfiyle itmām-ı ḫŭzn ū mātem eylemek (8) lāzımdır. Merḥūm müşārŭn ileyh mevāid-i ravza-ı rıdvān ve ‘avāid-i ni‘met-i ğufrān ile mütelezziz (9) ū mütena‘‘im olduğça bākīlerini şıḫḫatla me’nūs ve ālām u eşkāmıdan mahrŭs buyurması (10) revdine devām olunduğu inşa’Allāhu te‘ālā ma‘lŭm-ı ‘ālīleri buyurulduğda bu bende-i nemek-(11)çeşidlerin zŭmre-i iltimās-kŭnāndan tefrīķ buyurmamaları niyāzımdır efendīm.

(14) Sīvās Vālisi Esbak Ḥaḫķı Paşadan Bir Şeyḫe

(15) Zāt-ı ḫaḫķat-simātlarıyla miyānede yine niṭāķ-ı eşvāķ u merbŭt-ı vişāha-ı vifāķ olan (16) resm-i ūlfet ū igrām ilā-mā-yentehi’l-eyyām nā-pezirā-yı inķışām olacağı mişillŭ (17) sābıķa-ı ḫuķŭķ-ı mŭmteni‘ŭ’l-‘uķŭķ-ı müvālātımız daḫi mütevārī-i dīvār-ı ḫalā vŭ melā olmayacağı (18) bedīhī idŭğüne ibtināen eşnā-yı pā-der-rikābda elfāz-ı ḫāyīde-i mevķŭfe ile (19) mānend-i ebḫās-ı felsefe zīr ū bālā-ğŭy-ı ıtñābdan iḫtiyār-ı ĩcāz olunarak

[26b]

(1) Gelelim ey dil-i şeydā şadede meālince bu vechle ‘arz-ı kumaş-ı bendergāh-ı iḫlāşa (2) mübāderet kılınır ki ḫadīmī emekdārlarından Dervīş Ḥalīl bendeleriyle itāre-i sŭy-ı (3) muḫlişi kılanan zŭbeyde-i ḫaḫķat-vetīreleri cilveger-i rāḫa-ı ‘izz-i vŭrŭd u

metn (4) ve havāşī-i zībāyiş-i merdümek-i şühūd olup miyān-ı gül-berg-i dil-ārāsında pīçide (5) vü maṭvī olan gül-varaḳ-ı eş‘ār-nesaḳ daḫi hilāl-i seḫer-mānde-i şafaḳ gibi (6) pertev-nümā-yı kuvve-i ḥissiye-i nemaḳ olduḳda derūn-ı bīrūnunda leme‘ān eden şāriḳa-ı (7) elfāz-ı rengīn ve bāriḳa-ı me‘ānī-i biḥīn ḥaḳḳā ki tamām maṭbū‘ u dil-nişīn olduḳunu (8) şübūt-yāfte-i dīvān-ı yakīndir taḫrīrāt-ı şerīfelerinde mine‘l-maṭla‘ ile ‘l-maḳta kenāra (9) zīb-i tafşīl kılanan rūḫ-ı şürūḫ-ı ta‘bīrāt-ı ḥaḳīḳīye mānend-i yūḫ-ı vüzūḫ olmaḳla (10) inkāra mecāl muḫāldır. Dīvān kātibimiz Süleymān Efendi bendeleriyle der-i ‘aliyede güzerān (11) eden kelimāt-ı şādīkaları efendī-i mūmā ileyhiñ kuvve-i nāṭıkalاریyla mesmū‘umuz olmuş ve (12) mūmā ileyh āstānede taḫrīrāt aḫziçün taraf-ı şerīflerine gelmek va‘dini etmiş ise de (13) şūret-i ‘azīmeti ‘aceleye teşādūf ederek vaḳt bulamamış olduḳunu tarafımıza (14) i‘tizār etmiş olup bu def‘aki taḫrīrāt-ı münīfelerinde mūnderic olan leṭāyif ü (15) zerāyif esās-ı şevḳ ü müvālātımıza taḳviye-fermā-yı te‘yīd ve tevriye-güyā-yı teşyīd (16) olduḳu ḥācet-i temhīd degildir. Mūmā ileyh Dervīş Ḥalīlīñ vürūdu mü‘net-i seferiye (17) vaḳtine teşādūf edip muḫibleri hemān bir iki gün zarfında ḥavl u kuvve-i ḥayrū’n- nāşirīn (18) ile Yergökden ḥareket manşībımız olan Sīvās cānibine müteveccihen ‘azīmet üzre olduḳumun (19) zāt-ı kemālānelerine lāyık olmayarak şimdilik üçler ‘aşḳına üç yüz gürüş

[27a]

(1) irsāliyle iktifā olunmuş ise de inşā’Allāhu te‘ālā Sīvās’a vüsūlumuzdan (2) soñra mümkün mertebe aḳçeler ve boḫçeler ve şāllar māllar gönderilmek meālleri (3) melfūf-ı lifāfe-i ḥāṭırımızdır. Sen daḫi evvelki gördüğüm Dervīş bendesiniñ (4) evvelki gördüğün adam olup

Fedā etmek ḡamı vālī sürūra bī-vefālıḳdır (5)

Ḳadīmī āşināsından şadīk-i merd olan geçmez ¹⁵

beyt-i ḥikmet-beyānı mevrid-i (6) istiḫāda münāsib görülmüşdür.

¹⁵ Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün vezni ile yazılmıştır.

(9) Havālî-i Şarkîye Ser-‘ askeri Esbak Müteveffâ Şâlih Paşadan Vastân Hâkimi

(10) Hân Mahmûda Tahrîrât

(12) Muktezâ-yı hamiyet-i zâtiye ve lâzıme-i ğayret-i dîniyeleri üzre ğarrâ ve cihâd hîdmet-i celîlesinde (13) bulunmak niyyet-i hâlişiyle külliyyetlü ‘ asker istishâben ba‘de’l-‘îd Van muhâfızı sa‘âdetlü İshaq (14) Paşaya mülâkî olacağınıñ ifâdesini şâmil paşa-yı mûmâ ileyhe olan tahrîrâtları (15) manzumumuz olarak ol vechle keyfiyet-i ma‘lûmumuz olmuştur. Cenâb-ı sa‘âdetleri akrân (16) u emsâlleri meyânında şalâbet-i dîniye ile mümtâz ve hamiyet-i fitriye ve ğayret-i İslâmiye ile (17) hem-tâları beyninde ser-firâz olduklarından cümleden ziyâde haqqıñızda hubb-ı tām (17) ve tevellâ-yı mâ-lâ-kelem peyveste-i şübût u devâm olduğunu i‘lân u ifhâm için (19) bu def‘a tarafımızdan cenâb-ı hamiyetlerine olmak üzre bir yağa semmûr kürk ile bir kabza

[27b]

(1)şimşir-i düşmen-tedmîr ba‘ş u tesyîr kılınmış olmakla inşa’Allâhu te‘âlâ kürk-i mevşülü (2) püşide-i düş-ı hamiyet ve şimşir-i mersûlu bend-i meyân-ı ğayret edip uğur-ı dîn (3) ü devlet-i ebed-karînde cân-sipârâne hareketlerinden sâye-i hümâ-vâye-i pâdişâhîde (4) niçe niçe ‘atâyâ-yı celîle ve gün-â-gün nevâziş ü ‘inâyât-ı ‘aliyeye mazhar olacakları (5) münhâ-i zimmet-i himmet idüğünden hemân te‘ahhüdleri üzre külliyyetlü güzîde ‘asker (6) istishâbıyla Van muhâfızı tarafına ser‘an lühûka mübâderet ve Bâyezîd Kāl‘asında cüz‘î (7) düşmen kalmış olduğundan paşa-yı mûmâ ileyh ile bi‘l-müşâvere kâl‘a-ı mezbûre üzerine (8) ‘azîmet ve bâ‘avn u ‘inâyet-i cenâb-ı hayrû’n-nâşırîn ittifâk-ı derûn ve ittihâd-ı kulûb (9) ile ğayret ü ikdâm olunarak kâl‘a-ı mezkûreniñ eyâdî-i a‘dâdan nez‘ ü (10) istirdâdiyle dünyevî ve uhrevî nâil-i mükâfât-ı celîle olmakla müsâra‘at eylemeleri (11) me‘mûl-ı muhibbânemizdir.

(14) Hâlid Ağa Haqqında Mülâtefet-nâme

(15) Hâlid Ağaniñ na‘leynden düşüp kıçı çıkdığını beyân etmişsiñiz ‘ilâcı sehl olan (16) ‘arîza mücib-i keder olmayacağından kıçı çıkmış ise başı şâğ olsun şer-i nebke (17) isti‘mâl buyursunlar maḥalline dâhil olacağını ifâde eylesiz kaldı ki mûmâ

ileyhiñ (18) başka vādide reftārından ‘ameli ayağına  olaşmakla başına bu  ades ‘arız olduğunda (19) i tibāh yokdur. Ancak na‘leynden d şmesi mef l   altdan s k tuyla kı ı i keste

[28a]

(1) olmasına mu‘ dil olacağından bu b bda  akal ba a  ada a me eliyle m teselli olsun. (2) A a-yı m m  ileyh  imdi ne ‘ lemdede oldu unu ta avvuren ma‘l m olarak  ik ye   retinde bey nı (3)  c b etmi dir. Hen z   r-p  olmamı  ise   lib  leylen   dır kurup dibinde yatmak (4) ve neh ren f le binip  unda bunda  apdırmak ve yah d ya semerci  ey li i m n sebetiyle (5) g nde bir kere ‘ale’ - ab h k r-  neye varmak ve g n- -g n nak lar ba dırmak ve ba‘dehu (6) d kk nları gezip  alıb ve  let ves ir yara ları eline alıp yoklamak ve ben sunda (7)  alkamak ve Yalaklıda d l yara  gavurları arayarak  alkım  a ak yala lamak (8) d r ’l- ade sel  ne ve  a  arcılar d kk nlarında k plere ba   okmak ve ba‘dehu (9) a  ama  ar b yine k r-  neye girip  ıkmak ve nih yetinde mu‘t dı olan   dırı kurmak (10) gibi  idem t ile me   l id   ter c-ı ‘ubur nesinden m te ayyeldir. K l yevm bu  idmetleri (11) g rmek m m  ileyhden ba kasının k rı olmayıp hem n kendisinin boyuna bi ilmi  (12) p st n-i b z-g ne- ıf t bir  ab -yı sez dır.  u  suyla bah r gelmi  ve em r t-ı zev     af  (13) n m y n olmu  id  nden ta  z -yı me rebi i tiz sınca g h  ak  ’l-‘ac ze dikinde ve g h (14) ma  ra dibinde ve ba‘zen  um r-  ne ve c -be-c   ıy rlıkda ve ekseriy   imas ve Minas (15) ve Topal Tumu b   elerinde ifr t-ı zev  ile  ev inden kelle-germ ve b -  tiy r oldu  a (16) ve ‘ cem G l ne  alup  ıkdık a ta  ir-i beden fikriyle  ay kenarında y z n  ve g z n  ta a (17)  uma s rmekden   l  olmayaca ını m  ala‘aya  ar bdır. Z r  s bıkda  uturbil-ni  n iken (18) bir def a Hayr ncık ta a  ar b olan  ad r-i n -temy zi n ken rında teferr c-k n n (19) bir   nısv n-ı mech let ’l-bey n ile hem-ni  n oldu u   lde  ıf t kıla

[28b]

(1) menfa‘at  m diyle  st    n-p re-i -n -p kdan s  te a ızlıkl  k hne Mardink ri (2) l le  akılı m sta‘mel  ılıf  ubukda t t n i digini g renler riv yet etmi lerdi. Z kr (3)

olunan maḥallerde bu aralık āb-ı nāb ve ilik gibi kebāb ve muvāfık aḥbābıñ zevk-i inkār (4) olunmaz. Şehir bağçelerinde olmaz ise kırye-i şarābı ve karabaş olsun her kaḡsında murad (5) etse çayırda çadırla ārām ve bi'l-farz çadır bulunmaz ise ḡayme-i ḡarāver ki Türkçesi (6) Çingāne çadırı demekden 'ibāret olan çār sütūnlu ḡargehde kıyām ile dört (7) üzerine şafā-yı tām edeceği ḡālet-i sābıķasına kıyāsen ifrāt-ı beyān u erķām degildir. (8) İstimā'ıma göre bu aralık şı'r ü inşāya daḡi heveskār olmuş imiş vākı' ise (9) "Pek inceldiñ Fülānım" meşeline mā-şadaķ düşmüşdür. Lākin Hadīdī merḡūm olduysa da (10) hele yerini boş bırakmayıp Ḥālid Ağayı rūḡānī maķāmına eyledi. Merḡūm-ı merķūm (11) libās-ı hünermen 'ārī iken Ḥālid Ağa yine beni İsrāil ḡatṭı gibi bir bāzū ile (12) ḡālidānlu ıṣṭilāḡı mişillü elfāz-ı bī-ma' nā vü maķāl-ı bilā-meāl olduķça muvaffaķdır. (13) Meşelā ṭabī'at-ı ma' kūsesi iķtizāsınca evzān-ı saķīme ve 'ibārāt-ı nā-müstaķīm ile ālūde ve (14) ḡūyā ḡıss-ı ḡāşākdēn tūde-ber-tūde her masra' ı kīr-i ḡarūn-nūmūde bir ṭaķım (15) elfāz-ı nā-dürüst ve mühmelātı yek digere peyveste eylediḡi şūretde nehķ-i ālāḡ (16) ve yahūd kāḡ kāḡ-ı zāḡ meşābesinde sāmi' ini dil-ḡırāş edecek aķvāl-ı (17) ķaval-minvāl olacaḡı sencīde-i mīzān-ı tefekkürümüzdür. İḡtimāldir ya söz ile (18) ba' z-ı ta' bīrāt-müsta' meleyi hey'et-i insicāma rabṭ ile ṭabī'at-ı süfliyesi üzre (19) 'āciz oldum. Zaza oḡlanına bī bī demeden Ḥālidā gördükçe dedim

[29a]

(1) gerü varayınız veyā beyt mekr ü hetk-i meāline daḡi muķārin olmayacaḡı āşikārdır. (2) Cabāķūr'da taḡşıl ü ta'allūm etmiş olduḡu Zaza lisānı ki ta'līlen zuzu demek (3) olan ḡurūfu isti'māl ve ḡāḡ İstanbul'da hem-liķāsı görülen 'acemine müddetü'l-'ōmr şāne-zede olmayan rīş-i nā-hemvārını gördükçe ķişi sen o ķişisin maķāmında yüzüne (5) karşı tu tu deyü kendūsüne işāret eyledikçe min-vechin Fārisī lisānını daḡi öğretmiş (6) gibi fehmi olunur. Hele bu zebānları ta'allūmünde ye's yokdur. Ancaķ kendūsüne mevrīd-i (7) ḡitābda olmaķ üzere evvelde öğrendiḡi zebān-ı āḡer ki zāhiren ḡarf-i evvelīñ (8) ḡazfından kitābet ve bāṭinen lisān-ı dīrīn demekden 'ibāret olmaķla bilmem cenābı o bābda (9) nedir der. İtmām-ı kelāmda bu lafz-ı mükerrer vākı' olmaķla zımnen ve 'alenen ya'nī lafzen (10) ve ma'nen Ḥālid Ağanın kār-şināşlḡı dü-bālā idüḡü zāhir olmuş, ba'd-ez-in (11) ḡatm-i kelām icāb etmiş ise de bu taḡrīrimi istima' etdiḡi ḡāldē medlūlunca (12) ḡubbāna laķab bir şaḡş-ı bed-encāma

peyrev olacağında şübhe yokdur. Lâkin (men sâķ razî) (13) ma‘nâsı ehline ma‘lûm olduğundan her nedir derse desin me‘aliyle tekmîl-i maķâl (14) kılınmışdır.

(15) Mübârek zat-ı me‘âlî-şîfât-ı devletleri mevrîd-i meyâmin-i ilâhîye ve mevţın-ı envâr-ı nâ-mütenâhîye (16) olduğu meşrîķ-ı envâr-ı kerâmet olan hûsn-i enzâr-ı feyż-i âşâr-ı hîlâfet-penâhîde (17) manzûr buyurulmaķdan nâşî bu âvân-ı nuşret-nişânda sâniḥât-ı sîne-i cenâb-ı (18) tâcdârîden Diyârbekir ve Raķķa eyâletleri telâķî-i ‘uhde-i ‘aleyhleriyle maķrûn-ı kıran-ı sa‘deyn olduğunun levâmi‘ü’n-nûr-u aḥbâr-ı sevâtı‘u’z-zuhûru cümleye ve ḥuşûşuyla

[29b]

(1) ‘abd-i kemînelerine işrâb-ı şehd-âbe-i sürûr u ḥuzûz ederek âheng-i gül-bânk-ı du‘â-yı (2) ‘ömr ü ikbâlleri beyân u melfûz kılınmış ve bilḥâşşa şeref-i incâh-ı veliyü’n-na‘amânelerinin (3) edâ-yı farîza-ı mübârek-bâdı ve tehniyesi zımnında şerḥ-i zaraat-nâme-i ‘ubûdiyyete cesâret (4) olunmuş olduğunu inşa’Allahu te‘âlâ şâyân-ı ihâle-i feyż-i nazar ve çeşbân-ı lemâhe-i (5) mekârim-güsterleri buyuruldukda ḥaķķ-ı ‘âcizânemde ümîdvâr olduğum teveccühât-ı (6) ‘aliyelerinin istiķrârıyla küşe-i ser-puş-ı mufaḥaretim peyveste-i sipîhr-i devvâr buyurulmaķ (7) bâbında.

(10) Aḥibbâsından Bir Zâta

(11) Cûy-bâr-ı çemen-zâr-ı ḥullet ü şafâ olan bâġçe-i sûy-ı dil-cû-yı vefâ-bûylarına nişâr-ı şebnem-i (12) şevķ ü ġarâm u îsâr-ı nem nem-i velâ-mışdâķ-ı selâm-ı tâmm-ı tamâmında beyân-ı muḥliş-i mâ-lâ- (13) kelâmlarıdır ki peyâm-ı dil-ârâm-ı ‘âfiyetlerine ġuşdâr-ı intizâr iken selsâl-ı selîķâ-ı (14) selîselerinden seyelân eden zülâl-ı selâset-meâl-i me‘ânî-i âb-dâr-ı âşâr kilik-i (15) debîr-i ġalaṭ tedbîr ile perdâḥte olan nüvişte-i ḥaķâyık şi‘ârîleri vâşıl-ı dest-i (16) ihlâş ve sımt-ı saķaṭ u maķarmaṭ ḥaṭṭından imrâr-ı nazarla ḳaḥḥârî-i hâviyesi (17) muḥavvel-i istiṭlâ‘-ı zihn-i muşâdaķat ihtîşâş olduğda ser-â-pâ me‘ânîsi (18) memdûḥ u mefzûḥ olduğunu eşer-i imlâ-yı mebânîsi başdan kıça maķbûḥ (19) göründüğünden cesed-i nâ-dâna ḥulûl etmiş rûḥ veyahûd-ı şehâb-ı tîrede ḳalmış

[30a]

(1) yūh gibi ma‘nāsı meftūh ve elfāzı nā-mevzūh olup (tebbet yedā kātib) beyt-i (2) meşhūru şūret-nümā-yı levh u sūtūh olmuştur. Evvelā raqam-ı qalem-i kātib-i nā-dürüst (3) ü saqat-nüvīsdan ser-zede olan has u hāşāk lafz-ı (sebzevātīn) (4) müfredinde fetḥa maqāmına işbāt olunagelen ḥarf-ı hā cem‘ -i ḡalaṭında daḥī (5) gösterilmiş ise de bunun ‘inde ‘l-cem‘ işbātı ḡalaṭ-ı ḥarf olduğunu ve kezālik (6) (būstān) terkīb-i şaḥīḥi sükūt-ı vāv ile bostān yazılmış olup bunun daḥī (7) ‘aslı koḡu maḥalli demek olan būy-standan muḥaffef būstān yazılmaḡ (8) icāb ederken koşkoḡa bir vāv-ı ‘azīmiñ ḡazfına ‘illet bulunamayarak pederleriniñ (9) cā-yı meşḡūruna mesleginden nāşī terkinde edebe ri‘āyet eylediḡi añaşıldıḡı (10) cihetle şū iki kelimeniñ beyān u işḡadıyla eşer-i imlāsıniñ saqatı işbāt kılınmış (11) ve sāirleriniñ aḡvāl ve kıs ‘alā hāzā, ḡaḡziyesine ḡavāle olunmuştur. Be hey mübārek (12) müderris oldum deyü şıḡḡati ta‘ allūme heves etmeyerek dün mektebe varmış bugün (13) üstād olayın der. Der gibi ḡalaṭ yazmaḡdan ise Ḳudsī Efendīniñ ḡavli üzere (14) metrīse varıp şaḡīḥ yazmaḡ daḥī ra‘ nā deḡil midir? Metrīs lafzınıñ ma‘nāsını (15) Yūsuf Efendi çoḡdan bilmeñ gerek zīrā üdebāya intisābı ḡadīmdir. ‘İnāyetlü efendim vārid olan taḡrīrāt-ı merḡūbelerinden ziyāde maḡzūḡiyet zuḡūruyla bir ṭaḡım (17) zaraḡfet yazıyla düşmekden me‘fūd bu laṭīfe zıkriniñ başını Yūsuf Efendīye (18) doḡundurmaḡdır. Yoḡsa bu maḡūle taṭvīl-i inşā ḡaḡā cenāb-ı şerīfenize (19) ‘arz-ı ma‘lūmāt demek olmayıp işte daḥī kim ḡaldı menem diḡer nīst da‘ vāsıyla

[30b]

(1) beş işṭilāḡāt-ı nā-be-mahal ve ḡod-be-ḡod ne-dāneste aḡrāniyla īrāş-ı baḡş u ḡavīl (2) edenlere sözüüm aña meşelini işbātdan kināyet olmaḡmış. Her ḡālde efendī-i mūmā ileyhiñ (3) fenn-i taḡlīdde maḡaret-i kāmile si olduḡu mişillü ‘ilm-i kitābetde daḥī muḡallid (4) olduḡuma inkār olunmaz. Ricā ederim şū iş‘ārātımdan ḡaṭır-ı ‘arīḡāneñize (5) iḡbirār ḡaḡıl olmasın. Ḳudā bilir ki merāmım Yūsuf Efendīye laṭīfedir. Cenāb-ı (6) şerīfeñize müdāhene etmem zihn-i pākīñiz derrāk ve müstaḡīm ve menba‘-ı ṭab‘-ı tābnākıñız (7) şaḡīḥ ü selīm olduḡunu herkes teslīmdir. Hemān tekye-i feyz ü şafāda

muḳīm (8) ve ḥānḳāh-ı şavn-ı Ḥudāda müstedīm olmañızıñ du‘āsı tetmīm ile nāme-i muḥāleşet (9) teraḳḳīm kılındı.

(12) Bu Daḥi

(13) Meşīḥatlü Ḥācī Şeyḥ Aḥmed Efendi ile itāre buyurulan zübeyde-i ma‘ārif-vitreleri (14) reh-bin-i dest-i i‘zāz ve meāl-i ferḥat iştimalı başıra-ı idāreke cilā-sāz (15) olmuş ve muḳaddem vārid olan nemīka-ı ma‘ārif berikalarınıñ nāmıḳına irād olunan (16) ba‘ż-ı maḳālden ḥātır-ı şerīflerine ḡubār-ı ta‘rīz-i ‘ārızası gelmesi ḥasebiyle bu (17) def‘a vārid olan belāgat-nāmelerinde ta‘avvüzāne ba‘ż zemīn beş olunmuş ise de (18) muḳaddimen serd olunan sözler mücerred Yūsuf Efendīye laṭife-güne doḡunmakdan (19) ‘ibāret olduğu ol vaḳit daḥi temhīd ve mezāmin-i i‘tizār te’kīd kılınmışdı.

[31a]

(1) Ḥudā bilir ki cenāb-ı şerīfñize ihām ve telmīḥ ve tevriye ve kināye ve izāḥ ve ta‘miyeye dāir (2) bir şey şaḥīfe-i ḥātırı huṭūr etmemişdir. ‘İrfān-ı tāmminñıza qalem şāhid iken kātīpçe (3) yazılan zarāfete bināen tersīl-i mürāselātdan ihtirāza zehāb ḥaḳḳımda sū‘-i zannıñızı (4) işrāb eder olduğundan işte burasını size ḥelāl etmeyeceğim gelir ise de (5) ‘ārīfāne teemmül ile bu daḥi bir nev‘ nezākete ḥaml olunarak bendeñiz ḥüsn-i zan (6) meslegine zehaben filcümle tesliye-i ḥātır etmekde olduğumuñ ifādesiyle isti‘lām-ı (7) ṭab‘-ı kemālāneleri zımnında ve dād-nāme-i senāverī taḥrīr ü irsāl olunmuşdur. İnşa‘Allāhu (8) te‘ālā lede‘l-vüṣūl şavb-ı ḥulūşkārları tevciḥāt-ı şamīmiyelerinden zühül müḥnā vü (9) mes‘ūldür.

(11) Merḥūm Mūmā İleyhiñ Diyārbekrī Kirmānī-zāde (12) Dervīş Efendiye Taḥrīrātı

(14) Bu ṭarafa vürūdumuzdan berü cenāb-ı şerīflerine birkaç ‘arīz ü ‘amīḳ irsāl (15) ü ithāf-ı taḥrīrāt ü selām ve sūāl-ı ḥātırılarına dāir iblāḡ-ı kelām olunmuş ise de (16) cevābıñıñ ‘adem-i zūhūrundan nāşī ḥātırı sünūḥ eden mübhem ma‘nalarıñ icāb eden (17)cevābları yine ṭarafımızdan tedārik olunmuşdur. Ez-cümle tāzeden tāze zevḳ edecek

(18) bir takım nāzik ü nāzenīn aḥbāb tedārik etmiş olacağınızdan bizim gibi yārān-ı kādimeyi (19) ferāmūş eylemeñiz her ne kadar meşreb-i zamāneye muvāfaqatıñızdan neş'et eden evzā' ise de

[31b]

(1) bu eṭvārıñızın birisini vefāsızlığa temāyül gibi olmaqla hele mişvār-ı sābıkıñız tamāmıyla (2) mücrīmizdir. Lākin birkaç senelerden berü taşralarda bulunduğumuzdan ve cenābıñızla (3) faḫaṭ geçen sene Diyārbekir'de cā-be-cā vuḫū'a gelen mülākātımız birbirine iltiyām olunsa (4) bir gün kadar ancak olabileceğinden oturacak müddetde eṭvār-ı lāḥikañıza (5) pek de vūḫūf ḥāşıl olamadı. Eger size bī-vefā demiş olsam kādīmden berü (6) zātıñızla vefā beyninde şābit olan cihet-i vaḥdet cevher gibi ḥaḳīḳaten mütesāṭı' iken (7) inḳılāb-ı zamāne münāsebetiyle vefāsızlık 'arazını size isnād ḥükm-i mecāzī (8) ḳabīlinden olmayan bu fazihasının buṭlānı işbāt olunduḳda şübūt-ı baḫşī emr-i zihni ḳıyāsda muṭābaḳat veyā müşāreket (10) ḥāşıl olacağı ma'lūmuñuzdur. Ancak zāt-ı şerīfleri ḥāme-i ḥılḳat-i nāzikāneñiz (11) üzere şuḡrā ve kübrāñızı ülfet-ı şāhid-i meḳādir-şināsdan ḥālī etmeyerek (12) hengām-ı muşāḥabetde bāküre-i mīve-i muḥabbet olan turunc-ı pür-ḡunc-ı ḡabḡabı nāzende-i (13) dest-i ḥayāl etdikçe muḥarrik-i 'urūḳ-ı ṭabī'at ve müdrīk-i ḳavvām-ı ḥılḳatıñız olan (14) būy-ı ḡīsū-yı dil-cū daḫi bir taraftan dūd-engīz-i buḫūrdān-ı meşāmm olduḡu (15) ḥālde post-nişīn-i zāviye-i ḳazāñız olan 'aḳl-ı bī-vefāñız size eski (16) aḥbābları istidrāke maḥāl bırakmayacağı meczūm olup bu ḥāşiyet var ise (17) 'aḳlıñızın hareketinden neş'et etmekle bu bābda ma'zūr olduğunuza fikr-i (18) şavāb-endişemiz şehādet etmiş ise de muḳtezā-yı vūşūḳ-ı ḥuḳūḳ bu müdde'āyı (19) daḫi cerḥ ü ta'dīle nice es'ile vü ecvibe ve birkaç vecihle emsile vü aḳyise

[32a]

(1) istiḫzārını īcāb etmişken siziñle 'aḳlıñızın beynini ḳarışdırmak cem'-i ḳazā (2) baḫşini etmek veyahūd vüçūd-ı 'anḳā ve zāt-ı kimyāyı taḥḳīḳ eylemek kadar mümteni'(3) keyfiyet olduğundan bu ḳaziyede selb-i maḳāl enseb görülmüşdür. Zīrā işbāt-ı 'aḳlıñıza (4) istidrāk-ı meāl size üstād emr-i ma'dūm-ı iḳbāl ve dil-dādeñize īrād-

ı nâ-becâ-yı (5) gönc u delâl filhâķka taķrîk-i endâm-ı zıll-ı hayâl etmek mişillü muķâl-ender-muķâl olduķu (6) berţaraf-sâz-ı ķıl ü ķâldır ya‘nî haķķıñızda serd-i ma‘nâ-yı ģired pây-ı mâr ve sâye-i (7) menârı işbâta ģarf-i iķtidâr ķadar müşķil ü müte‘azzır idüķü emr-i bârız ve kedû-yı (8) zemistân-dîde gibi efsürde olan şıfat-ı ser-i bî-efseriñizden söz açmak (9) ģalâ melâ mâddesi gibi da‘vâ-yı bî-‘aşl u esâsı beyân ü işbâta çalışmak ‘inde‘l-‘uķalâ (10) ģayr-ı câiz olduķundan bu bâbda cevâbıñıza sükût ihtiyâr olunmuşdur. (11) Hele fe li‘llahi‘l-ģamd ve‘l-minne hezâr intizârdan soñra bir şukķa-i belîģañızın vüşülüyla bâliģ-i (12) nişâb-ı sürûr olmuşdur. Leff-i zârâfetden lede‘l-istikrâ istirkâķ-ı meâl zımnında (13) tercümân-ı müţâla‘aya tercüme etdirilerek kemâl-ı neşâtımızdan ģâme-i maķşûşe-i kâtibânemiz (14) üzre bu bâbda mecrâ-yı kalemnden ba‘ż-ı me‘ânî-i zârâfet-i iltibâs ihtiyârsız (15) şudûr etmekle “tekellûf nîst der- ģuftâr rind-i lâ-übâlî-râ” mışra‘-ı meşĥûruna (16) kıyâsen sâĥil-i ģadîr-ı ģâtırınız ģâr u ģas-ı iģbirârdan şura be-zâr-ı infi‘âl (17) ü ekdâr olmasını iltimâs ederim. Meşelâ taķrîrâtıñızın âşâr-ı destiñiz olmadıģını yemîn (18) etsem ģâniş olmayacaģım mişillü âlâyiş-i ģaşvden vârestece olan (19) sebûk ta‘bîrâtı daģı sizin selîķañızdan ser-zede veyaĥud tevriye-i ģiyâh-ı elfâza

[32b]

(1) ve me‘ânî-i ģazrâdan ģavâfisini daģı peyveste-i ‘arîke-i rekîkeñizle deste deste olduķuna (2) taķşîl-i yakîn edemedim. Ancak nev‘ummâ naķş-ı ģatt-ı maķarmaţî müsta‘mel idüķüne (3) hem-vârî-i şufûf-ı suţuru delâlet eyledikde maĥdûmuñuz Aĥmed ‘Ârif Efendînin (4) âşâr-ı kâlemi olmak istidlâl olunmuş olduķundan şukķa-i mezkûreyi vâdî-i (5) taķrîz-bâ-ta‘rîzde bir miķdâr daģı taķşiye-i zemîn ve tevriye-i mażâmîn iķtiẓa (6) eder ise de Aĥmed Efendî birâderimiziñ ģâtırana ri‘âyeten şarf-ı naẓar olunmuşdur. (7) Muĥlişinız maķşûşen cenâbıñıza taķrîr-i evrâķ için âmâde-i yerâķ-ı iştîyâķ (8) ederek evşâf-ı zarîfâne ve meşreb-i nâzikâne vü rindâneñiz taĥayyül olunduķça (9) kuvve-i mäsike-i endîşemiz şaĥîfe-i sefid-ģün üzre ģâme-i hayâl-i istiţâ‘at (10) ile bu nev nesîc-i müzcât-ı bizâ‘atı perdâĥte-i âlet eyledi. Şu taķrîrâtımı (11) vesîle-i infi‘âl eder iseñiz işte henüz bî-vefâlıģı işbât etmiş olursuñuz. (12) Cenâbıñız meyân-ı meydân-ı vefâda taş dikmiş ve taķrîrât-ı endâm ile nâil-i nîk-nâmî(13) olmuş zevâtdan iken bu vecihle yüz çevirmeyi tedârik eylemiş olduģuñuz (14) tâze dostlarıñız daģı

sizden me'mûl etmezler. 'Aksine ya'nî tersine zehâb (15) ile bizden munkaẓıb olmamañız için bu mübhem tevcîhimi bir mikdâr tafşîl ile (16) tevsî-i maḥal iktizâ eylemiştir. Taḳāza-yı meşreb-i 'ubûrâneñizle merkez-i vefākārî (17) ve ḳafādārîde hemvâre-i neşîmen-i tırâz-ı istikrâr olmañız taleb ma'nâsına olan (18) elif, sin 'ilâvesiyle bilḥuşuş ve kerrât ü merrât 'ibâresiyle bil'umûm (19) mütemennâdır ricâ ederim ki şu taḥrîrâtımı dîde-i inşâf ile bi-'ibâretihâ mülâḥaza

[33a]

(1) buyurasız egerçi vehle-i ûlâda meâlini ḳable'l-istiṭlâ' kânûn-ı taḳ'îñiz lehîb-eḫrûz-ı (2) infi'âl u ğazab olacağı melḥûz ise de tekrîr-i tertîl ile merâret-i iğbirârîñiz (3) mübeddil-i ḥalâvet ü zevḳ ve ta'lîḳ-i a'nâḳ-ı evşâfîñiz kılanan derârî-i ta'bîrât (4) size mâye-i mübâhât ü şevḳ olacağına seng-i inḫîṭât menzilesinde olan vuḳûfuñuzuñ (5) ḥuşûlu me'mûl olduğundan murad-ı şâ'iri ḳable'l-istidrâk 'öşren fî 'öşr olan (6) ḥaḳḳımızda pâk ü nâ-pâk her ne söyler iseñiz o da'vâdan tebrîe-i zimmetiñiz ârzûsuyla (7) mücerred ḳaşd-ı mübâlağa vü ma'nâ-yı istiğrâḳı ilticâdan kinâye vecihle istibrâ ederiz. (8) Bu şaḳamızıñ muḥâvî-i ḥâviyesine tamâmyla taḥşîl-i vûḳûf ve istidlâle muvaffaḳ (9) olmañız mücrîmiz olan zihniñize göre muḥal olmaḳla Dervîş Efendi Ḥâzretlerine bi'l-irâe (10) müşkilât ü şübehâtıñızıñ ḥalline taḥşîl-i yüsr ve sühûlet buyurasız ve illâ senâverleri (11) ol ṭarafa geldigimde size ârâyîş-i dîbâce-i faḥr-'unvân ve zîver-i kütüb-ḥâne-i erbâb-ı (12) 'irfân olmaḳ için birḳaç cüz'den 'ibâret şerh ile tavzîḥ-i merâm (13) edeceğimiz emr-i mâ-lâ-keḷâmdır. Bir müddetden berü size mektûb göndermedigimden (14) kemâl-i iştîyâḳımdan taḥrîr-i nemîḳaya şürû' olundukda şu birḳaç satır ḥaḳḳıñızda beyânı (15) vâḳı' kelimât der-ḥaṭır olduğundan ḳazâ-yı mâfât menzilesinde (16) tafaşşulu müeddî olmuştur. Kerem edip gücenmeyip cevâp olarak dehânıñızdan (17) raṭb ü yâbis her ne şudûr eder ise râzîyim. Hemân bir kâğıd taḥrîr ile teskîn-i ḥarâret buyurmaları mercûdur.

[33b]

Ma' lūmdur benim sūhanım maḥlaṣ istemez
Farḡ eyler ānı şehrimiziñ nūkte-dānları¹⁶

Sāye-i ma' ārif-vāye-i cenāb-ı mülūkānede işbu menşūre vü manzūme Diyārbekir
maṭba'asında tab' u temşīl kılınmıṣdır.

Fī 25 Zi'l-ḡa' de Sene 290

¹⁶ Lale Devri şairi Nedim'e ait meşhur bir beyittir. Nedim, bir gazelin son beyti olmasına rağmen bu beyitte üslubundan dolayı şiirlerinin tanınacağını ifade ederek mahlas kullanmamıştır.

SÖZLÜKÇE

A

āb-dār: Sulu, hoş, parlak.
a‘dā: Düşmanlar.
āgaz: Hücum, hamle.
aḥcār: Taşlar.
aḥter: Yıldız, talih, şans, baht.
āl: Aldatma, tuzak, hile, düzen.
ālāyış: Bulaşık, gösteriş.
āmāl: Emeller, istekler.
āmīziş: Ülfet, yakınlık, ünsiyet,
‘arākṇāk: Terli, ter içinde kalmış.
ārām-maḥal: Yerleşme mahalli.
‘arāk-rīz: Ter döken, içki döken.
‘ar‘ar: Ardiç ağacı.
ārāyış: Süs, zinet
‘arız: Yanak.
‘ārız-ı tābende: Parıldayan, ışıyan yüz,
‘ārī: Soyutlanmış, uzak.
‘āric: Uruç eden.
‘arīz ü ‘amīk: Geniş ve derin.
āstāne: Eşik, başkent.
āşüb: Kargaşa.
‘atā: İhsan, bağış.
‘atāyā: İhsanlar.
‘avāid: Gelirler.
āvān: Çag.
āzīne: Bayram günü veya cuma günü.

B

ba‘d-ez-in: Bundan sonra.
bādiye: Çöl, ova, sahra.
bāk: Korku, endişe.
bāriqa: Şimşek, parıltı.
bāşıra: Görme duyusu.
ba‘ş u tesyīr: Gönderme.
bāz-güne: Uğursuz.
bedīd: Meşhur
bedīhī: Açık.
bedr: Dolunay.
behçet: Sevinç, neşe, güzellik.
bende-nevāzī: İyilikte bulunan
beng: Esrar, tohum, çitlembik.
benī: Oğulları.
benū: Oğullar.
berr: Toprak, yer, zemin, kara.
berr-i Ya‘kūb: Yakup’un toprağı, mezarı.
bes: Yeter.
bevḥ: Zahir, açık, aşikar, meydanda.
bī-cā: Yersiz, gereksiz.
bī-dād: Adaletsizlik, zulüm.
bī-emān: Acımasız.
bihīn: En iyi, seçkin.
bī-hūşī: Sarhoşluk, mestlik.
bi-‘ibāretihā: İbaresine ibaresine.

bī-‘īmād: Direksiz, sütunsuz.
bī-niyāzī: İhtiyaçsızlık, zenginlik.
bīşe: Meşelik, orman.
bīve: Dul kadın.
buṭlān: Boşluk, anlamsızlık, yalan.
būyā: Güzel kokulu, muattar.
būzīne: Maymun.
bū ’l-heves: Hevesi çabuk geçen, maymun iştahlı.
bünüvvet: Bin.den, evlatlık, oğulluk.

C

cabākçūr: Bingöl.
cādū: Büyücü, cadı.
cā-neşīn: Varis, veliaht.
cebhe: Alın, yüz.
cedvāre: Safran, karanfil.
cefā-pīşe: Cefa vermeyi meslek, huy edinen.
cerḥ ü ta’ dīl: Çürütme ve değiştirme.
cihānbān: Cihangir, hükümdar.
cünbüş: Hareket, zevk, eğlence.

Ç

çāh-ı zeḳan: Çene çukuru.
çāk: Yırtık, yırtmaç, dekolte.
çākerāne: Kul, köle gibi olma.
çālāk: Hareketli, kıvrak.
çemān: Fr. çemiden fiilinden, salınan.

çeşmesār: Kaynak, memba, çok çeşmenin bulunduğu yer.
çerāğāñ olmak: Aydınlanmak, donanmak.
çīn-i cebīn: Alın kırıştırma.
çirk-āb: Pis su.
çün: Nasıl, nice, çünkü, gibi.

D

dāl: m. İki büklüm, dal harfi gibi.
dām: Tuzak.
dāv: Dava, mahkeme salonu.
dā’ vāt: Dualar
dāver: Hakim, hükümdar.
dek: Hile.
delāl: Cilve, naz, işve.
delīl: Mürşid, rahnüma.
dem-bestegān: Nefesi bağlanmış, soluğu kesilmiş, suskun, ebkem.
denāet: Alçaklık, aşağılık.
der: Kapı.
derārī: Dürr.den, parlak yıldızlar, renkli şeyler.
der-kār: Aşık, açık, işte, belli.
der-ḳayd: Bağlı, esir.
destīne: Bilezik.
devlet-meāb: Sığınak, hükümdar.
dil-ḥırāş: Yürek parçalayan.
dil-nevāz: Gönül okşayan, hoş giden.
dil-nişīn: Hoş, makbul, gönle oturan.
dil-rübā: Gönül çalan, sevgili.

dirin: Eski, kadim.
dirine: Eski, köhne.
dulab: Hile, tuzak, desise.
dus: Omuz.
dus-ı naze: Nazlı omuzlara, üzerine.
dusize: Bakire, el değmemiş, kız.
du-bala: İki kat.
durc: Kutu, mücevher kutusu, sevgilinin ağzı.
du rüze dehrde: İki günlük dünyada.

E

ebnā-yı aşr: Asrın çocukları.
ecānib: Ecnebi, yabancılar.
efgende: Yıkık, biçare.
efser: Taç.
ehibbā: Dostlar.
el-hak: Gerçekten, doğrusu.
eltāf: Lütuflar.
emārāt: Emareler.
emşile vü akıyise: Misaller ve kıyaslar.
encümen: Topluluk, meclis.
endāz: Endaze, ölçü, mikyasa.
engār: Tahayyül, tasavvur, anlatma, resmetme.
enmā: En bereketli.
enseb: En münasip.
ercümend: Değerli, muhterem, saygın.
erķām: Rakamlar.
esb: At.
esbak: Önceki.

es'ile vü ecvibe: Sorular ve cevaplar.
eşî' a-efzā: Işıklar saçan.
eşk-i hūnīn: Kanlı gözyaşı.
eşvār: Tavırlar.
evc: Zirve.
evzā': Vaziyetler, haller, durumlar.
eyādī-i a' dā: Düşmanların elleri.
eyādī-i rūzgār: Zamanın elleri, zaman içerisinde.
ezfer: Güzel kokulu.

F

fağfūr: Porselen, çini, hükümdar.
fahr ü mübāhet: Övünme.
fānūs-ı māh: Ay gibi aydınlık fener.
fāriğ: Boş, rahat.
fehūr: Çok övünen.
Felāṭūn-fikret: Eflatun gibi fikir ve idrake sahip.
feres-rān: Sürücü, at süren.
ferhunde: Kutlu, uğurlu, mutlu.
fersūde: Solmuş.
ferzāne: Bilgin, alim, bilge, nefsanî alakalardan sıyrılmış kimse.
fiṭan-ı iclāl: Büyüklüğün fetaneti.
fiten: Fitneler.
fülfül: Karabiber, biber.
fürüg-ı hūsn: Güzellik parıltısı, ışığı.
fürüz: Parlamak, nurlanmak.
fütūn: Tecrübe.

G

ġabġab: gıdık, gerdan.

ġadīr: durgun su, gölcük.

ġāhīce: ara sıra.

ġam-rīše: gam kök salmış.

ġarām: tutku, aşk.

ġāret: yağma, talan.

ġarīk: boğulmuş.

ġarrā: parlak.

ġayūr: Çok gayretli

ġazel-ġān: gazel okuyan.

ġerdān et: döndürmek.

ġerm-āb: hamam, sıcak su.

ġirībān: yaka

ġulgule: gürültü, şamata.

ġurre: hicri ayların ilk günü.

ġūş etmek: işitmek, duymak.

ġül-ferş: gül döşeği.

H

ġaclet: Utanma, haya.

ġadde: Erimiş madeni döküp tel yapmaya yarayan delikli madeni levha.

ġadeng: Ok.

ġāhişger: İsteyen, dileyen, istemek.

ġalāvet: Tatlı, hoş.

ġāniş: Yemini bozmuş.

ġāle: Ayın çevresinde görünen parlak halka.

ġam: Kıvrım, büküm, eğrilik.

hāme: Öncü, baş.

ġānġāh: Tekke.

ġānūmān-sūz-ı ġired: Akıl ocağını yakan, bozan.

ġār: Hakir, deni, alçak.

ġarīr: Hararetli, ateşli.

ġāşāk: Çöp, çerçöp.

ġaşv: Yararsız, gereksiz söz.

ġātem: Cömertliği ile meşhur bir Arap zengini.

ġāviye: Korkunç yer.

ġavl: Güç.

ġāyīde: Bayat söz, ağızdan ağıza söylenmiş.

ġazf: Atılma, silinme.

hem-nām: Adaş.

hem-vārī: Düzlük.

hengame: Kargaşa.

ġırġa-pūş: Hırka giyen, derviş.

ġodkām: Bencil, kibirli.

ġū: Huy, adet.

ġullet: Dostluk.

ġulūl: Gelme, çatma.

ġūnī: Savaşçı, cengaver.

ġūr: Huri, güneş, gözlerinin siyahı çok güzel olan.

ġūmā-vāye: Devlet, kısmetli.

ġūsn ū ān: Güzellik ve cazibe.

I

ītnāb: Sözü uzatma.

İ

ibdāl: Değiştirme.
ibkâ: Yaşatma.
iblāğ: Bildirme.
ibtināen: Dayanarak.
ibtidār: Başlama.
īcāz: Veciz anlatma, özlü söz söyleme.
icmāl: Kısaltma, özetleme.
ictirā: Cür’etten, cesaret etme.
ictisār: Cesaret etmek.
iğbirār: Kırılma, alınma, gücenme.
iḥnāk: Hanık.dan, boğma, gazaplandırma.
iḥtirāz: Sakınma.
iktizā: Gerek, ihtiyaç.
iltibās: Benzerlik, karıştırma.
iltimās: İstek, rica.
iltiyām: Cem olma, kaynaşma, yara.
imrār: Mürur etmek, geçmek.
inbisāt: Ferahlama, yayılma.
inhitāt: Çöküş, düşüş.
īrād: Gelir, kazanç.
īsār: Cömertlik.
iṣṭabl: Ahır, hayvan barınağı.
istiğrāk: Gark.dan, kendinden geçme.
istiḥzār: Hazırlanma.
isti‘lām: Bilgi isteme.
istirkāk: Esir alınma, köle alınma.
istiṣhād: Kanıt gösterme.
istiṭā‘at: Kurdet,güç.
istiṭlā‘: Araştırma, öğrenmek isteme.

iṣrāb: İçirme, mecazen bir maksadı kapalı olarak anlatma.
iṣtibāh: Şüphe.
iṭāre: Tayr.dan, hızla gönderilme, takip etme.
iṭrā: Doldurma.
i‘zāz: Değer verme.
‘izār: Ruhsar, çehre, yüz.
‘izz ü nāz: Övünç, iftihar.

J

jāle: Çiy, şebnem.
jeng: Pas, acı,keder.

K

ḵabā: Cübbe.
kāffe: Bütünü.
kāfur: Kafur ağacından güzel kokulu bir madde.
ḵāime: Ferman, para.
kāle: Kumaş.
ḵāmet: Boy, endam.
kānīçe: Kinaye yaparcasına.
ḵanṭara: Köprü, taştan yapılan kemerli büyük köprü.
kār-nāme: Örnek, numune.
kār-ṣinās: Uzman.
ḵaṣṣār: Çamaşırcı.
ḵavām: Adalet, güzel huy.
ḵayyūm: Kaim, sahip.

ḳāziye: Hüküm.
kec: Eğri, çarpık.
Kedū: Kabak, m. kafatası.
kemīne: Hakir, aşağı.
kethüdā: Kahya, yardımcı.
kettān: Keten.
keyk: Gözbebeği.
keḳālīk: Aynı şekilde.
kibār: Büyükler, kebirler.
kilk-i güher: Cevher kalemi.
kilk-i süḥan-ārā: Sözü süsleyen kalem.
ḳīr: Katran, zift.
kirişme: Naz, işve.
ḳis ‘alā ḥāzā: Ar. cümle, bununla kıyas edebilirsin.
kisve: Kılık kıyafet.
ḳudve: İmam, rehber, öncü, model.
ḳurre: Şad, tazelik.
ḳurretü’l-‘ayn: Göz nuru.
ḳūs: Keman, yay.
küfrān-ı ni‘am: Nimetleri unutma, nankörlük etme.
küşād etmek: Açmak.
küşte: Maktül, öldürülmüş.

L

lābe: Yalvarıp yakarma.
lāḥiḳa: Ek, eklenen, katılan.
laḥt: Parça, cüz.
lā-mışdāk: Ölçüsüz.
leāmet: Alçaklık, bayağılık.

leb-derīg: Dudağa hasret.
lebībāne: Zekice, akıllıca.
lede’l-vüşül: Vuslat zamanı.
lehīb-efrüz: Yol aydınlatan.
lem‘ān: Parıldama.
leme‘āt: Parıltılar.
levāmī‘: Lem‘a.dan, parlayanlar, ışıklar.
lifāfe: Sargı, kefen.
lühūḳ: Ulaşma, yetişme.

M

ma‘ārif-nişāb: Bilgili, bilgi sahibi.
māfāt: Telef olan, yiten.
maḥāsin: İyilikler, hüsnden.
maḥbes: Hapis, zindan, karanlık yer.
maḥrūs: Himaye edilmiş.
maḳāl: Kavı.dan, söz, söyleyiş.
maḳdem: Geliş, gelme, geri dönme.
maḳrūn: Yakın.
ma‘ḳūd: Ukde.den, bağlı.
māl-ā-māl: Dopdolu, çok.
manṭūḳ: Söz, mefhum.
mā-şadak: Doğrusu, denildiği gibi.
maşḥūb: Beraber alınıp götürülmüş.
maske: Sağlam, muhkem.
maşūn: Korunmuş.
maṭvī: Bükülmüş, dürülmüş, kıvrılmış.
maḳāmīn: Mazmunlar.
mebānī: Binalar.
mecbūl: Cibil.den yaratılmış.
mecd ü übbehet: Ululuk.

mecma‘-ı hāşāk: Çöp yeri, çöplük.
medāyih: Medh. den, övgüler.
medlül: Delil.den, ispatlı.
meh-cebīn: Periruh sar, ay alınlı, çok güzel.
mekārim: Keremler.
mekr ü hetk: Hile, perdeyi yırtma, rezil.
melāḥat: Yüz güzelliği.
melfūf: Sargılı, paketlenip gönderilen.
melḥūz: Mülahaza edilen, düşünülen.
me‘lūf: Aşına.
me ‘mūl: Emel, umulan, beklenti.
menāhīc: Yollar.
menār: Nur yeri, aydınlatan, minare.
menhī: Nehy.den yasaklanmış.
menzile: Makam, derece.
merāret: Acılık, tatsızlık.
merdümek: Göz bebeği.
merdüm-küş: Katil, adam öldüren.
merḳūm: Adı geçen.
mes‘adet: Mutluluk, iyilik.
mesārr: Sevinçler, mutluluklar.
meşāmm: Koku alacak yer, geniz.
meşşāte: Şanesaz, tarakçı, gelin süsleyen.
me ‘vā: Yurt, mesken, sığınak, makam.
mevrid: Yol, varılan yer.
mevşūk: Vesika.
meyāmin: Meymenet.ten, uğurlar, bereketler.
mey-i tāk: Üzüm, asma şarabı.
mezāhir: Mazharlar.

mezāyā: Meziyetler.
mezayık: Sıkıntılı yerler.
mezīd: Artmış, ziyadeleşmiş, çok.
minhāc: Yol, meslek.
minvāl: Tarz, yol.
min-vechin: Bir bakıma.
mīr-āḡūr: Sarayın ahır müdürü.
mīşe: Meşelik yer, orman.
mişvār: Gidiş, tarz.
mū-be-mū: Kıl kıl, tel tel, birer birer, dikkatlice.
muḡzīb: Gazaplanmış.
muḡādenet: Dostluk, samimiyet, barışma.
muḡālešet: İyi muamele, dostça geçinme.
muḡārin: Yakın olan, ulaşan.
muḡarrin-i meserret: Sevinç içinde bulunmak.
mūmāileyh: Adı geçen, işaret edilen, bahsedilen, anılan.
mū-miyān: Kıl belli, ince belli.
musahḡar: Esir olmuş, elde edilmiş.
muşanna‘ çeleng: Süslü, mücevher taç.
muḡāda‘ a: Düşmanlığı bırakıp barışma, sulh etme.
muḡāfīḡ: Uygun, denk.
mübāderet: Başlama, girişme.
mübāḡāt: Övünme, güzellikler.
mūdāhene: Yağcılık, yordakcılık.
mūdārā: Dost gibi görünme.

müberhen: Burhanlı, delilli, ispatlı, açık, aşikar.

mühmelât: Anlamsız, boş sözler.

mükeddirât: Kederler, üzüntü verici durumlar.

mülākāt: Görüşme, buluşma.

mülâṭıf: Lütuf.dan, lutfetme.

mümteni' : İmkansız, muhal.

münevvihen: Bir kimsenin namını, şanını yükseltme.

münselik: Süluk etmiş, yola girmiş.

mürâselât: Mektuplaşma.

mürûr-ı ezmine: Zamanların geçmesi.

mürüvvet: İnsanlık, mertlik, yiğitlik, cömertlik.

müsâra'at: Seri.den, teşebbüs, acele etme.

müste'ân: Avn. dan, yardım istenen.

müselsel: Zincirleme, silsileli.

müşârûn bi'l-benân: Parmakla gösterilen.

müşârûn ileyh: İşaret edilen, bilinen.

müte'azzir: Özürlü, zor, zararlı.

mütevâliyü's-sütûh: Kederin sürekliliği.

mütevârî: Vera.dan, gizli saklı.

müvâlât: Velilik, dostluk.

N

nâ-becâ: Yersiz, uygunsuz.

nâf: Göbek.

nâ-hemvâr: Düz olmayan, çarpık, eğri.

naḥvet: Kibir, büyüklenme.

nâl: İnleyen. nalanın muhaffefi.

nâ-refte: Gidilmemiş, geçilmemiş.

nâ-reftegi: Gidilmemişlik.

naṭ' -ı cihân: Dünya sofrası.

naẓîfi: Güzelce, iyice.

nâz u naḥvet: Övünme ve böbürlenme.

nebḳ: Yazmak, husumet etmek, düşmanlık etmek.

necâbet: Soyluluk, asalet.

nehḳ-i âlâg: Eşek anırması.

nemîka: Mektup.

neng: Ar, utanma.

nesaḳ: Tarz, üslup, şekil.

nesîm: Meltem, esinti.

nev-reste: Residen fiilinden, yeni yetişmiş.

neşîde: Manzume.

nevâziş: İltifat.

nev-sâle: Genç, taze.

nev'ummâ: Bir derece.

nez' ü istirdād: Koparma ve geri alma.

ni'am: Nimetler.

niçe bir: Ne vakte kadar, daha ne kadar.

nigîndân: Mühür, yüzük kutusu süsü.

nihād: Yaradılış, tabiat.

niḳâb: Peçe, örtü.

nişâr: Saçmak.

nisvân: Kadınlar.

nîş: İğne, diken, zehir.

nîze: Mızrak, sürgü.

nûş-dârû: İlaç, şarap, tiryak.

nüşha: Kopya, muska, dualı kağıt.

P

pā-der-rikāb: Huzurda.

pālheng: Kemend, kayd.

pāzen: Pezevenk, alçak adam.

perçem: Kakül, bayrak.

perdāhte: Düzenlenmiş, temizlenmiş.

perend: Atlas, kumaş.

pertev: Işık.

pester: Yorgun, bitkin.

peygüle: Köşe, uzlet köşesi.

pīç-tāb: Şaşkın, sıkıntılı, kıvrım.

pīç-tāb-ı perçem: Kakülün kıvrımları.

pīrāhen: Gömlek, elbise.

pistān: Göğüs.

pister: Yatak.

pīşe: Meslek, sanat, huy edinme anlamı
katan birleşik kelime yapar.

pūstīn: Kürk.

R

rāsime: Gelenek.

raṭb ü yābis: Yaş ve kuru, mecazen
düşünmeden konuşan, boşboğaz.

reftār: Yürüyüş, gidiş, tarz.

rekīke: Peltek, tutuk, kusurlu.

rekūb: Merkeb, binek.

remīde: Ürkek, korkmuş, firari.

renciş: Eziyet, sıkıntı, inciniş.

rencūr: Rencide.

rengīn: Renkli, hoş, havalı.

re's: Baş.

resm-i şīre: İçki tarzı.

reşk-baḥş: Kışkandırmak, kıskançlık
bahşetmek.

revd: İstek.

reviş: Gidiş, hal, tarz.

revnaḥ: Parlaklık, canlılık.

rikāb: Kat, huzur, üzenge.

rīze rīze: Parça parça.

S

şābit: İspatlı, anlaşılmış.

şahbā: Şarap.

saḳaṭ: Yanlış.

şalkım şaçaḳ: Kalabalık, parça parça.

sām: Ateş, od, sersemlik, İran'ın
efsanevi kahramanlarından.

sāmi' : Dinleyici.

sāmī: Yüce.

sāniḥāt: Mübarek, iyi işler.

şarf-ı naḳar: Görmezden gelme, cayma.

şarīr: Cızırtı, gıcırtı.

şarşar-ı naḥvet: Kibir, gurur fırtınası.

şavāb-endīşe: Doğru olan düşünce.

şavb: Yön.

şavn: Muhafaza, koruma.

saṭvet: Ezici kuvvet.

sāz: Müzik aleti, musiki sesi.

sebātī: Sebat etme, kararlılık.

sebū: Testi.
sebūk: Hafif, kıvrak.
sehā: Cömertlik, eli açıklık.
sehāb-ı şerm: Utangaçlık bulutu.
sehāb-ı tîre: Karanlık bulut.
sehî: Fidan gibi düz, doğru.
selb-i maḳāl: Sözü inkar.
selḥāne: Mezbahane, hayvanların kesim yeri.
selīḳa: Güzel söz söyleme yeteneği.
selīs: Düzgün, akıcı, güzel.
semen: Yasemin.
semend: İyi ve çevik at.
senāver: Medheden, öven.
ser-firāz: Müftehir, izzetli.
ser-gerdā: Sersem, divane.
ser-nāme: Başlık, yazı başlığı.
ser-zede: Baş göstermiş, çıkmış.
sevātı: Belli ve yüksek şeyler.
sezāvār: Uygun, yaraşır.
şifat-serbî: Bozulmuş, beğenilmeyen.
sımtı: Dizi.
sifāl: Kuze, testi, çanak, büyük kadeh.
silḳ: Dizi, iplik.
sīm sāḳ: Gümüş baldır, beyaz ten.
sipîhr: Gökyüzü.
siyeh-kārî: Günahkarlık, kötü işler yapmak.
siyeh-mest: Fazla sarhoş, zil zurna sarhoş.
sū-be-sū: Her tarafta.
şudūr: Ortaya çıkma.

şufūf: Saflar, sıralar.
suṭūr: Satırlar.
sūz: Ateş, mecazen acı, ıstırap.
sūziş: Yanma, yakış, etkileme.
sūz u sâz: Fr. Deyim, aşk ve muhabbet.
şübūt: Gerçekleşme.
şübūt-yāfte-i cerîde-i vücūd: Oluşan tutanağın sübut bulması.
sūḥan-senc: Ölçülü, dengeli, vezinli söz söyleyen.
sūrḥ-i sîb-i ḡabḡab: Elma gibi olan çenenin kırmızılığı.
sütūde: Övülmüş.
sütūḥ: Satırlar, yüzeyler.

Ş

şāb: Genç, şebab.
şāme: Ben, vücuddaki siyah noktalar.
şārîḳ: Tulu eden, parlayan.
şārîḳa: Nur, ışık, ziya.
şāyi' : Yayma, şayia.
şebistān: Harem odası, yatak odası.
şeb-dîz: Siyah, gece rengi, Hüsrev'in atı.
şefe: Dudak.
şehlā: Ela gözlü veya hafif şaşı bakışlı.
şekîb: Tahammül, sabır.
şemâil: Huy, ahlaklar.
şerer: Kırılcım.
şevḳ: Şiddetli arzu.
şîr: Aslan.

şūr: Kavga, gürültü, heyecan.
şūrīde: Müptela, tutkun, perişan.
şühūd: Şahitler.
şükr ü maḥmidet: Övme, medhetme.

T

taallūk: Alakalı olma, bağılılık.
ta' avvüzāne: Bedel, karşılık.
taḥābb ü tevādd: Sevme, muhabbet etme.
taḥdīs: Hadisten, söylemek, iyiliğini anmak.
taḥrīr: Yazmak, yazılmak.
taḥşiye: Haşiye yazma, dipnot.
taḫāzā: Hakkını dava etme, sıkıştırma.
taḫrīz: Eleştiri yazısı.
ta' līḳ: Erteleme.
ta' līlen: Sebep olarak.
ta' līt: Devenin yularını başından geçirmek.
ta' miye: Ama.dan, kapalı anlatım.
ṭarab: Neşe, eğlence.
tārāc: Yağma, talan, çapul.
tard: Kovma.
taṭvīl: Uzatma.
tayy: Geçmek, silmek, kaldırmak.
teb: Hararet, tâbın muhaffefi.
tebāh: Yok olmuş, yıkılmış.
teber: Balta, bıçak.
tecdīd ü temhīd: Yenileme ve İmrār.
teemmül: İyice düşünme.

tefevvuḳ: Fevkine çıkmak, üstün gelmek.
tefhīm: Yüceltme.
tehniyet: Kutlama.
tehzīz: Titreme.
tek ü tāz: Öteye beriye koşma, koşuşturma.
telettufāt: Lütuflar.
temādī: Uzama, sürme.
temhīd: İzah etme, arz etme.
temhīr: Mühürleme.
tetmīm: Tamamlama.
ten-güdāz: Ten yakan, eriten.
terci': Rücu.dan, tekrar, geri çevirme, döndürme.
tersīl: Nesir yaparak, secisiz.
terṭīl: Tane tane, düşünerek.
tesbīḥ: Kusursuzlaştırma.
tesyār: Gönderilme.
teşvīṣ: Endişe, karıştırma.
teşyī': Uğurlama.
tevcīh: Yöneltilme, yorumlama.
tevsī: Vesi.den, genişletme.
tezkār: Anma, hatırlama.
tevkī: Alamet, işaret, belirti.
ṭīrāz: Yol, tarz, üslup.
tīr: Ok.
tūde-ber-tūde: Yığın yığın.
tuḥfe: Hediye.
ṭurra: Saç lülelerinin kıvrımları, bükümleri.

U

uķūķ: İtaatsizlik, hürmetsizlik etmek.

ūlā: İlk, en iyi.

‘uteķā: Azatlılar.

‘ulyā: En yüce.

Ü

üftāde: Düşkün, zavallı, aşık, tutkun.

V

vāhibū ’l-‘**aķāyā:** İhsanlar, bağışlar veren.

vāle: Hayran, sergeşte, aşık, divane.

vālih: Hayrette kalmış, hayran, şaşkın.

vārid: Gelen, akla gelen.

vāye: Kısmet.

vāyedār: Nasip, nasip veren.

vehle: Başlangıç, an, lahza.

vesīle-cūyān: Vesile arayan.

vüşūķ: Güven, sağlamlık.

Y

yem: Ar. deniz.

yevmü ’t-tenādd: Kıyamet günü.

yümn-ārā: Uğurlu.

Z

zāir: Ziyaretçi.

zebīre: Mektup.

zehāb: Gidiş, sanı, zan.

zeķan: Çene.

zenah: Çene.

zımn: Maksat, gaye.

SONUÇ

Süleyman Nazif Efendi'nin Eş'âr ve Münşeât'ı başlıklı tez çalışmamız ile Süleyman Nazif Efendi'nin hayatı, elimizdeki tek eseri olan Eş'âr ve Münşeât'ı ve edebî şahsiyeti hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Süleyman Nazif Efendi, Diyarbakırlı olup dönemin ve şehrin tanınmış ediplerinden İbrahim Cehdi Efendi'nin oğludur. Aynı zamanda 19. yüzyılın önemli devlet adamlarından ve ediplerinden Diyarbakırlı Said Paşa'nın babası, yine hem dönemin önemli devlet adamlarından hem de Servet-i Fünun edebiyatının önemli şairlerinden olan ve kendisiyle aynı ismi taşıyan Süleyman Nazif ile Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin önemli ediplerinden Faik Ali Ozansoy'un da dedesidir. Faik Ali Ozansoy'un oğlu Munis Faik Ozansoy'un da Cumhuriyet döneminin tanınmış şair ve yazarlarından olduğu hatırlandığında Süleyman Nazif Efendi'nin edip bir silsilenin önemli bir halkası olduğu söylenebilir.

Süleyman Nazif Efendi, 19. yüzyıl Divan şairleri arasında yer almaktadır. Elimizde bulunan Eş'âr ve Münşeât adlı eseri tipik Divan edebiyatı hususiyetleri taşımaktadır. Her ne kadar elimizdeki eser hacimce çok büyük olmasa da hem nazım hem nesir olarak yazılmış olması bize daha iyi bir değerlendirme yapma imkanı vermektedir.

Süleyman Nazif Efendi'nin şiirlerinin kahir ekseriyetinin teması aşktır. Fakat Süleyman Nazif Efendi birçok Divan şairinde olduğu gibi aşk temasını hem ilahî hem beşerî biçimde algılanabilecek tarzda ele almamıştır. Şair, aşk temasını beşerî bakış açısıyla işlemiştir. Hatta kimi zaman âşıkâne tarzdan şühâne tarza kaydığı da görülür.

Süleyman Nazif Efendi'nin eseri nazım ve nesirden oluşmaktadır ve her iki bölüm de Divan edebiyatı geleneğini bariz bir biçimde yansıtmaktadır. Eserin nazım kısmı; ölçü, kafiye, nazım şekli, dil ve üslup gibi özellikler açısından tamamen Divan edebiyatına uygun tarzda yazıldığı gibi; nesir kısmı da klasik Divan edebiyatı süslü nesir hüviyetindedir.

Süleyman Nazif Efendi'nin elimizdeki eserinden hareketle iyi bir Divan şairi olduğunu ifade edebiliriz. Süleyman Nazif Efendi bütün şiirlerini aruz ölçüsü ile

yazmış, döneminde pek çok şairin hem hece hem de aruz ile şiir yazmasına rağmen, kendisi hece ölçüsünü hiç kullanmamıştır.

Aruz ölçüsünü kullanmada oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Önemli bir aruz kusuru sayılan zihafa birkaç yer dışında hiç başvurmamış, imaleye ise yine büyük Divan şairlerinin yaptığı gibi daha çok Türkçe “ا، و، ی” harfleri ile biten kısa hecelerde başvurma yoluna gitmiştir.

Süleyman Nazif Efendi edebî sanatları kullanmada oldukça başarılıdır. Onun eserlerinde neredeyse bütün edebî sanat örneklerine ulaşılabileceği söylenebilir.

Gerek şiirlerinden gerek münşeatından Türkçeye hâkim olduğu, Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği anlaşılmaktadır. Cümle kuruluşları oldukça sağlamdır.

Süleyman Nazif Efendi, yazılarını diğer pek çok Divan şairi gibi bir sarraf hassasiyeti ile kaleme almış, eserlerini edebî sanatlar ile mücevher gibi işlemiştir.

Sonuç olarak Süleyman Nazif Efendi’nin 19. yüzyılın başarılı bir Divan şairi ve nasiri olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akün, Ömer Faruk, Divan Edebiyatı, İsam Yayınları, İstanbul 2013.

Ali Emîrî Efendi, Esâmî-i Şu‘arâ-yı Âmid (haz. Galip Güner ve Nurhan Güner), Anıl Matbaası, Ankara 2003.

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, www.tdk.gov.tr.

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ak Yayınları, Ankara 1993.

Dilçin, Cem, Türk Şiir Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Dilçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Fatin Tezkiresi (haz. Ömer Çiftçi), Kültür Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Ankara 2017.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, C.VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

Levend, Agâh Sırrı, Divan Edebiyatı, İstanbul 2017.

Tuman, Mehmet Naili, Tuhfe-i Naili: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı) Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.

Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye (c. IV), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Pala, İskender, Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara 1989.

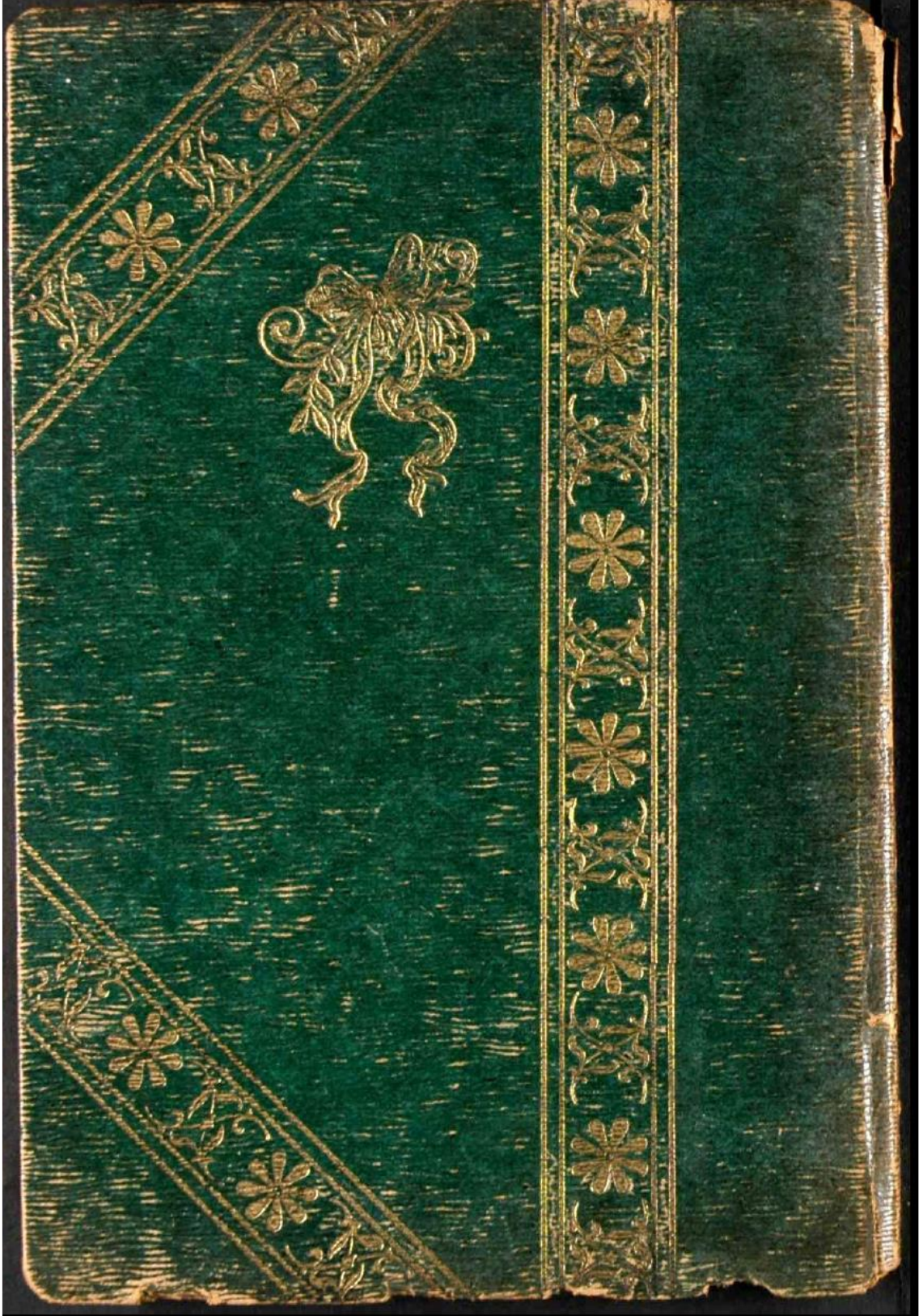
Tarih Çevirme Kılavuzu, www.ttk.gov.tr.

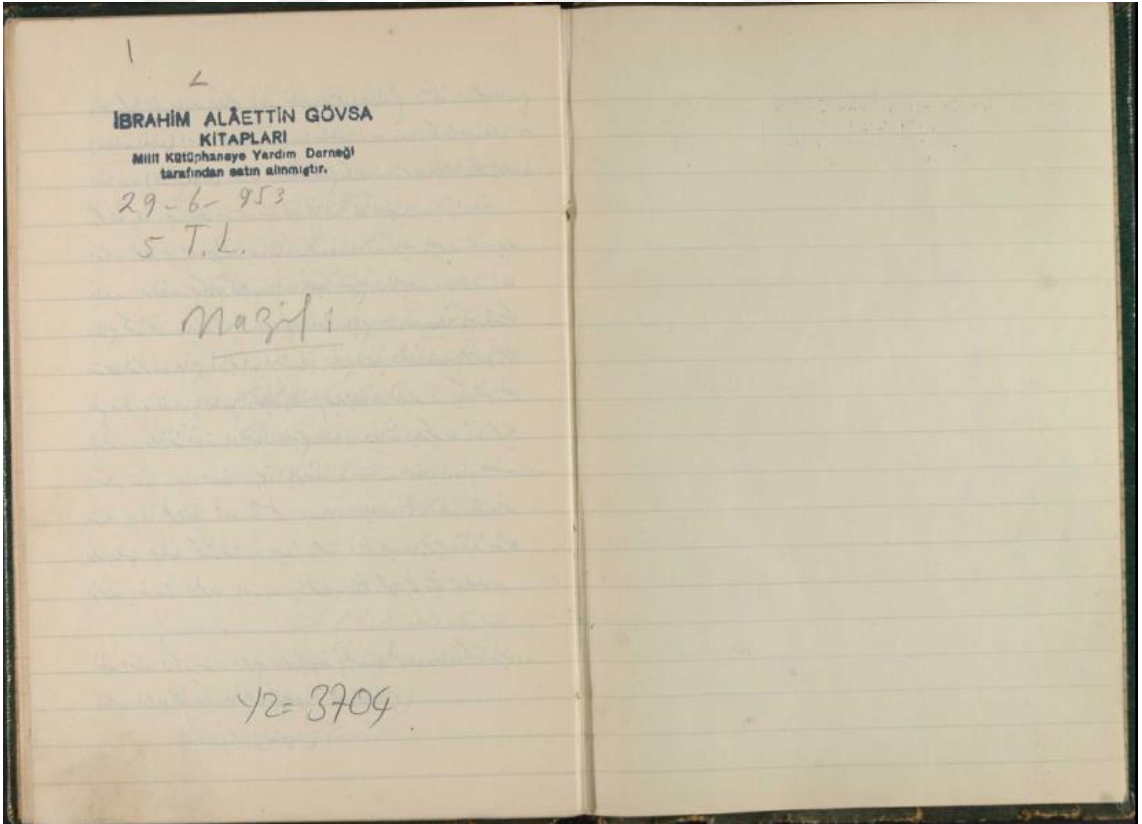
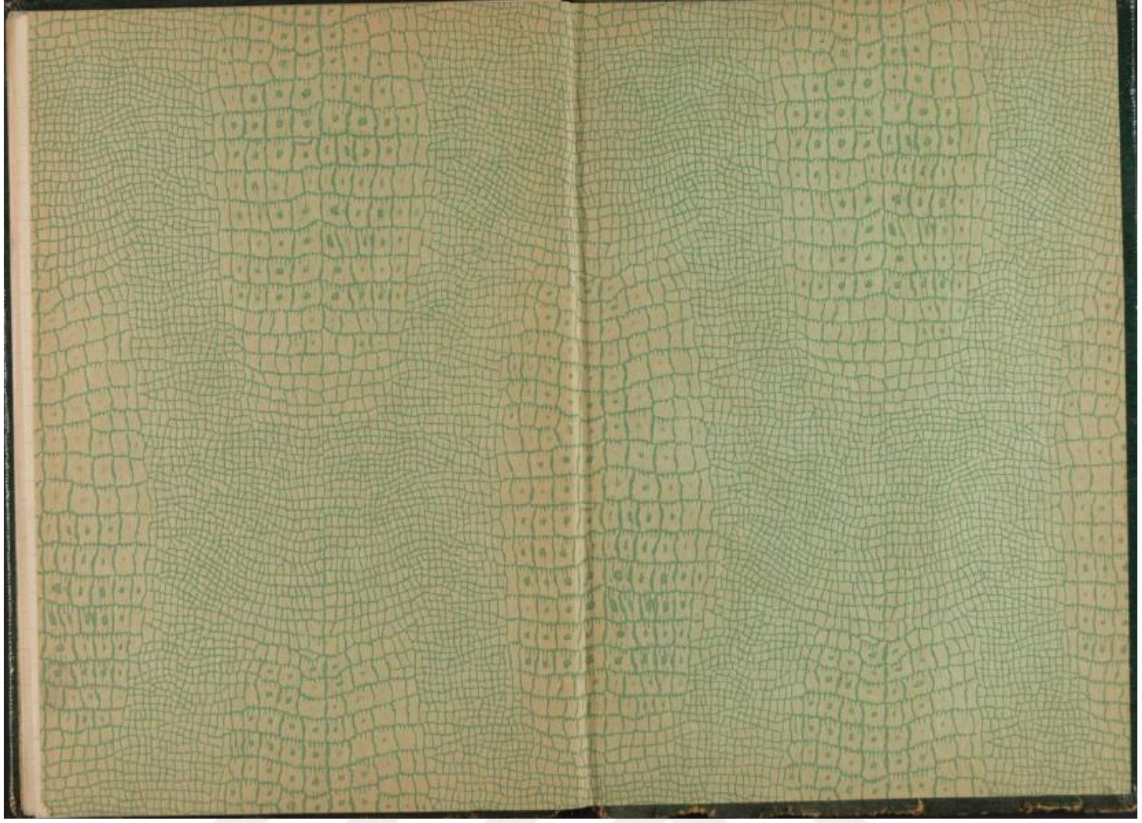
Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com.tr. Süleyman Nazif Efendi, Madde No: 11233 (Doç. Dr. Hakan Yekbaş) E. 12.12.2019.

Ünver, İsmail, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, Türkoloji Dergisi, C.XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-89.

EKLER

EK 1. Tıpkı Basım

انتر مجرموں کی عادی اولدی آنار نظور ورتورہ لہذا عالم و مشفق ارجمند خدایم
(سایہ تعلیم) ایضا میرزا محمد علی صاحب تعصبات نہ دریا کربا کی خانوادہ محاسبہ
العاصمہ (الرحیم خاں) ایضا میرزا محمد علی کلاوت مہرزی الوہاب تبارک و تعالیٰ
فرمایا یہاں ایضا ایسا سہی شہرہ و انجمن لہذا کونہ .

(المفرد)

دلبسته ایلمر آدمی سردای عشقه

[illegible]

پستکده آغده کهرانه بک لاجپه
 کله قهره کله ده صفایه ناساب
 خزانه خزانان در سه جاره سرد
 دیشی کله صورت دله ناساب
 کانی بر دایه خزانان لاجپه
 برانده اولک کله کهر دایه ناساب
 کالجه (نقطه) لاجپه کله دله
 کله شریک دله جاره ناساب

تھا ابرہہ صالحی (تقیفا) تھا
 بڑا پرستارِ مسیحی مرغوب

حسرتند اما غرضم که بزرگوار اولدی لقب
 سوبو بجز علی ابراهیم طوفان اولدی لقب
 حسی بر دسته نکلدی قافانوسه خرد
 کفر نامه عهد و آفت بجایه اولدی لقب

این سیف خداوند است که در این اولاد است

دینو منظم ملالت دل چراغید اولوی قلب

بسم الله الرحمن الرحيم (تقف) اسفل الخواصه اوله

عزل

از وی اولی افتد اختصاره نه حاجت
معظم اولاده الهیاتی انگاره نه حاجت

می ایستد بکلی در دین که اختیار ابد جانان
 بر سر خطه ایما ابد انظار نه حاجت
 ایند شفا خاطر مکار و عینکده
 در کربلاستم و در بند مجاهد نه حاجت
 کما درو یکی کور و یکم عز خیز نه ندر
 شالاکا کاکاز اورده خار نه حاجت
 و نه غم خیم اول و لولوبندی (تلفظ)
 مکه طلب ندرند افکار نه حاجت

از سحاب فرموده در فضا بیکای خزه
 به درخام هسته کساف خفا لاله است
 تا بر مدی کس افاسده لیلا نه
 عکس در فضا سیه می گفتم زلال لاله است
 عرصه زلال ابد لاله افخم فروز
 افتاده که شایب و صاف لاله است

فقرهم ما جرت حق و سوار در (تقیف)
سوره در و ف اول مشهده و سارايت

وقت بهر مغایه نظر اندکم دوشنبه ده

الفن خمس مشر

نہیں یہ فرمانہ نہیں والہی لہر راہ لہری عشق

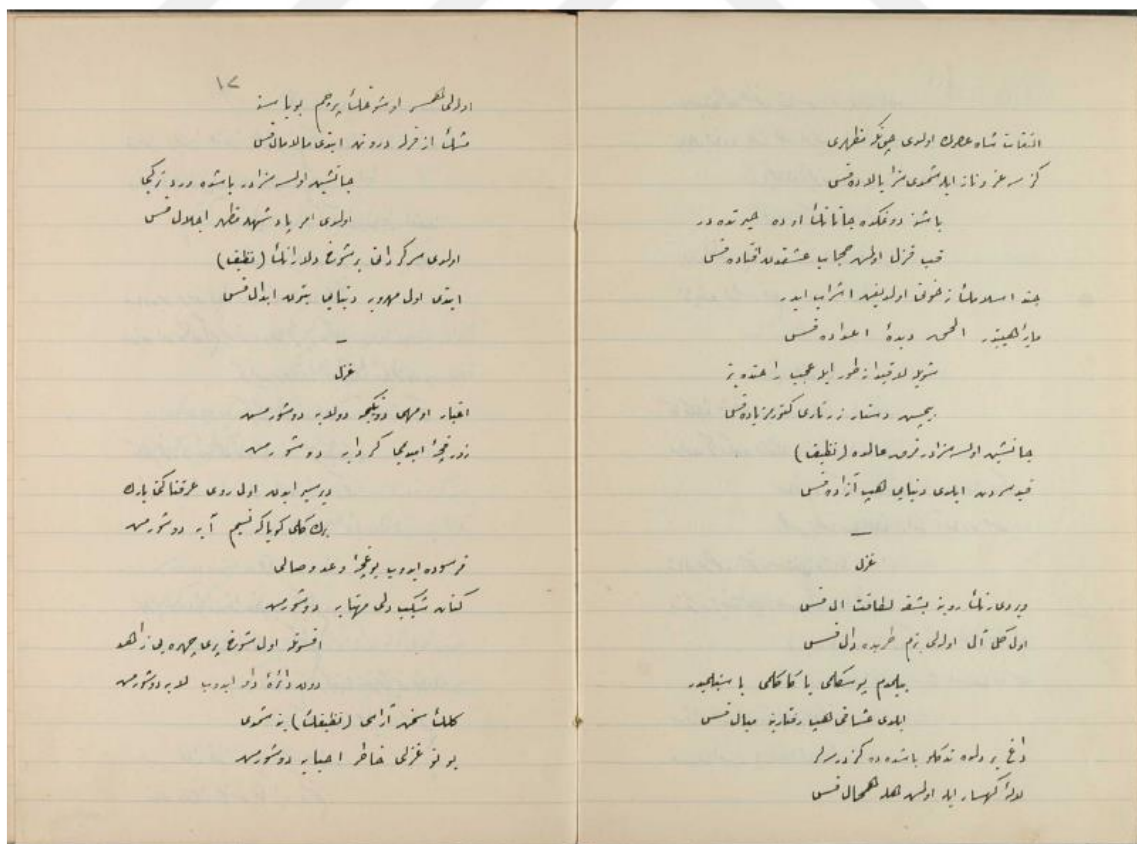
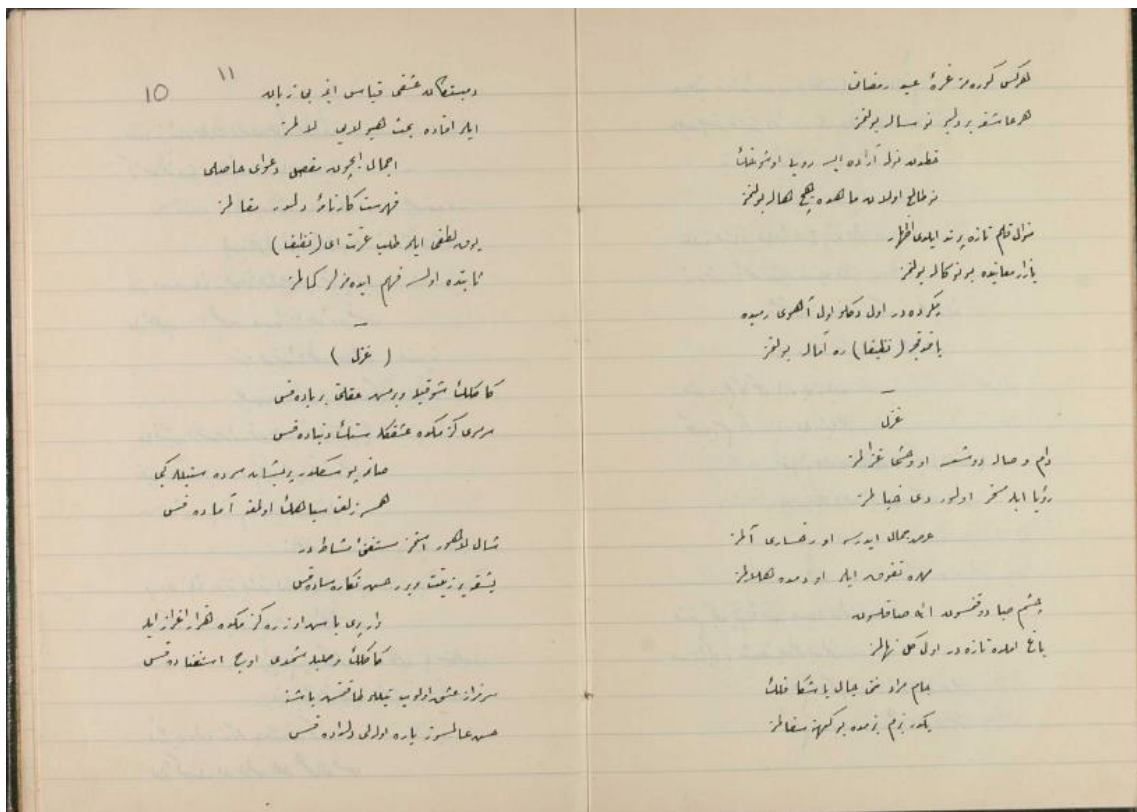
کتابخانه

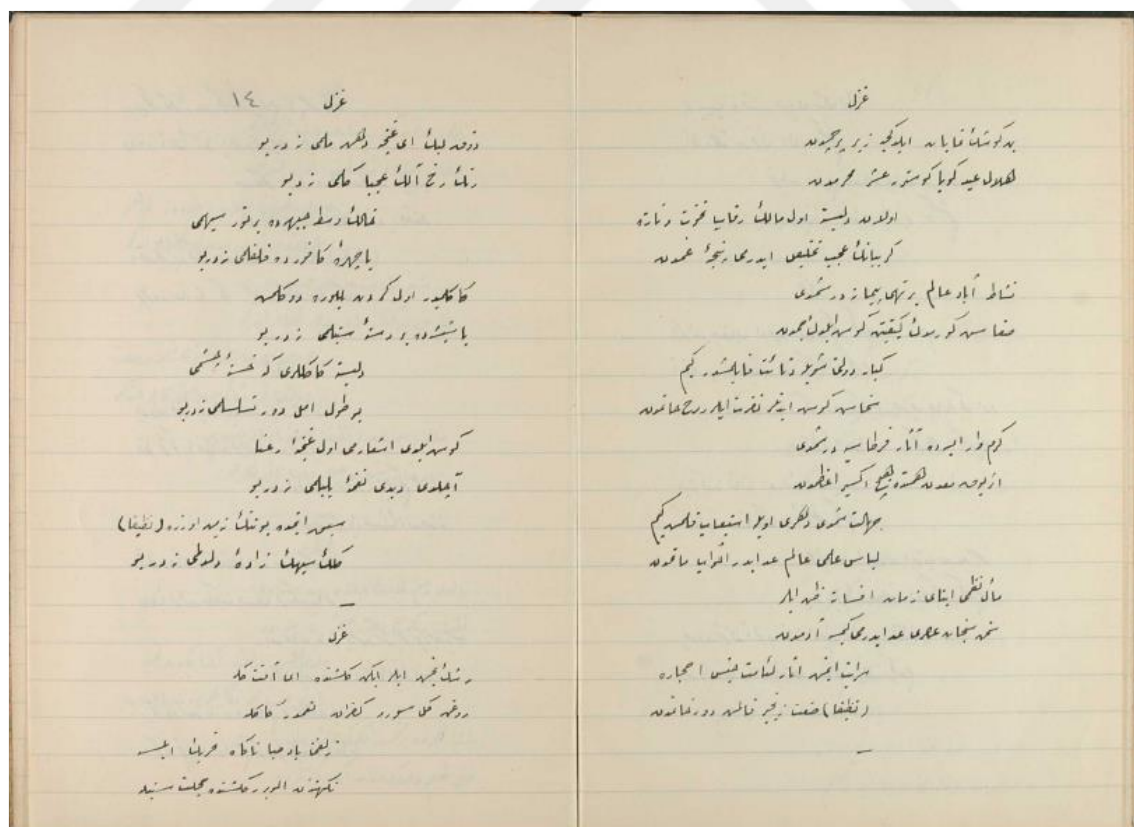
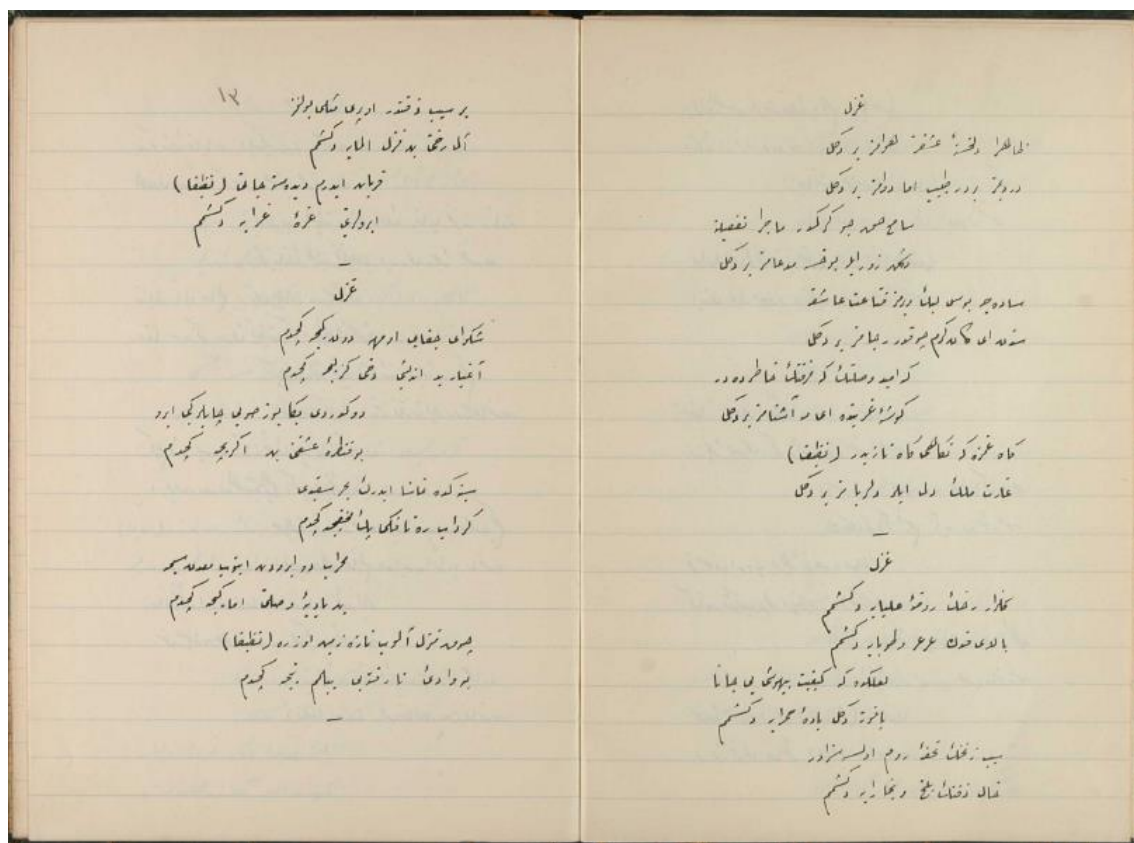
بسم الله الرحمن الرحيم

ما رُكُضْطَافْ بِدَعْنَه (نَقْبَا) بِرَهْ

عزل

اول مردمان دله آفرینا - کنه مرصده -
جیدگاه - بشروه - دشت - فیه - آفریده -

در دگر کجای که ده گرسنه ایام نام حیرت

عاصمه آتشا شما ایامی بی حد

سید کافر سرور عدل ناما ابی

بیک اولدی ساغر کلا رده بر غنچه

اغلیجه بد کلا رده ساری اول سوزن (تلفیف)

بر برور عادت که بیل اغلی حله حله

غزل

ار دانه لغز خطمه مستل خلان

خطه ترلو با شاد اولدی بانه شانه

کونک اول مرتبه اوده آغلیجه کمره

دندی سیم شکر باره سوزن اوده سوزن

خطه ترلو کلا خطا سوزن دگر کون

مالک اولدی ملکت سوزن تر کستان

تقد مایه ندر ایله شکر ندر دگر کون

اغلیجه اوده اوده اول کلا ترلو امان

کجه دگر سوزن خطه بر خطه خطه

کجه ترلو اولدی سوزن (تلفیف) خانه

غزل ۱۰

بر برور دگر کون رزاری بارل دگر کون

صفاد سینه دگر کون دگر کون

بیم دله خطا خطا اولدی دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

دگر کون خطا خطا سوزن دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

دگر کون خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

صالحه سوزن (تلفیف) سوزن سوزن

حرب خطا خطا سوزن دگر کون

غزل

خالدی سیم خطا خطا دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

دگر کون خطا خطا سوزن دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

جانده امیر خطا خطا دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

ایله سوزن (تلفیف) ایله سوزن

کجه دگر کون خطا خطا دگر کون

غزل

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

غزل ۱۶

خانده خطا خطا دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

ایله سوزن (تلفیف) ایله سوزن

کجه دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

تقد دگر کون خطا خطا دگر کون

خطه ترلو کلا خطا خطا دگر کون

سوزن خطا خطا سوزن دگر کون

اوده خطا خطا سوزن دگر کون

۱۷ غزل

دل و بر مکه بر دربانانک بیدار
سرخ ارلر قربان ارلر ده غمده ارلر
مشرقه کلوب مجلس عشاقه خط
نفسا روی تابی کهده بینا لرند ارلر
لکر دکر سهر ایشقه ایدر سینه صد بیان
بلای ای زرد آقا بر تم ارلر
کبر و کله کله جانک لرزه لور دل
در لکر اندامی سزا سهر ارلر

عزى

انجمن ابد لم خلاصه از لزمی مناسب
بر حرف ابد بر دلبر کمی بر لکھه اول
شایسته اولور رغبت یاز (تعلیق)
نظیر معناه بر کوزه سیمه اول

(غزل)

ماهه مسنده شرفیات اولفده در برورد مسی
 سلطان اردوی شاه ایدر کر بنده مسی
 ایدر بدیشی نیک کمال اولسوز مضرب کیم
 مسود اولمش غزال صید اولور نجات دهم

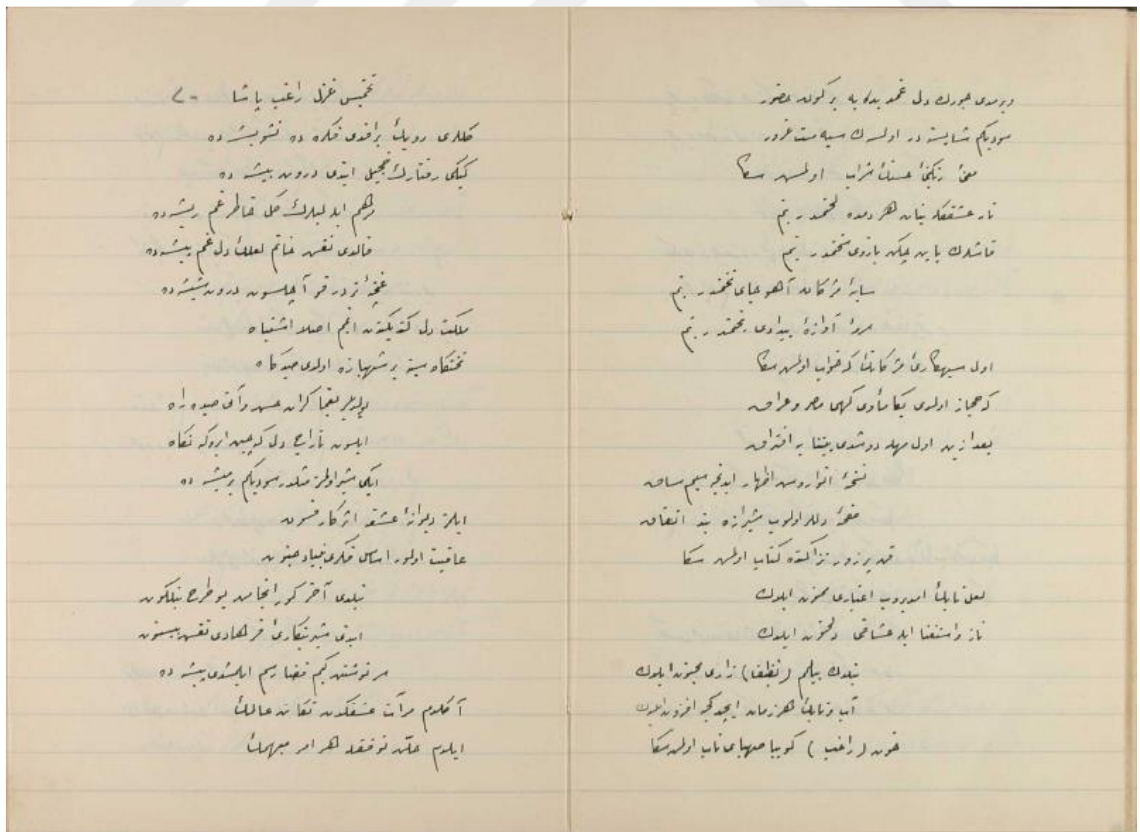
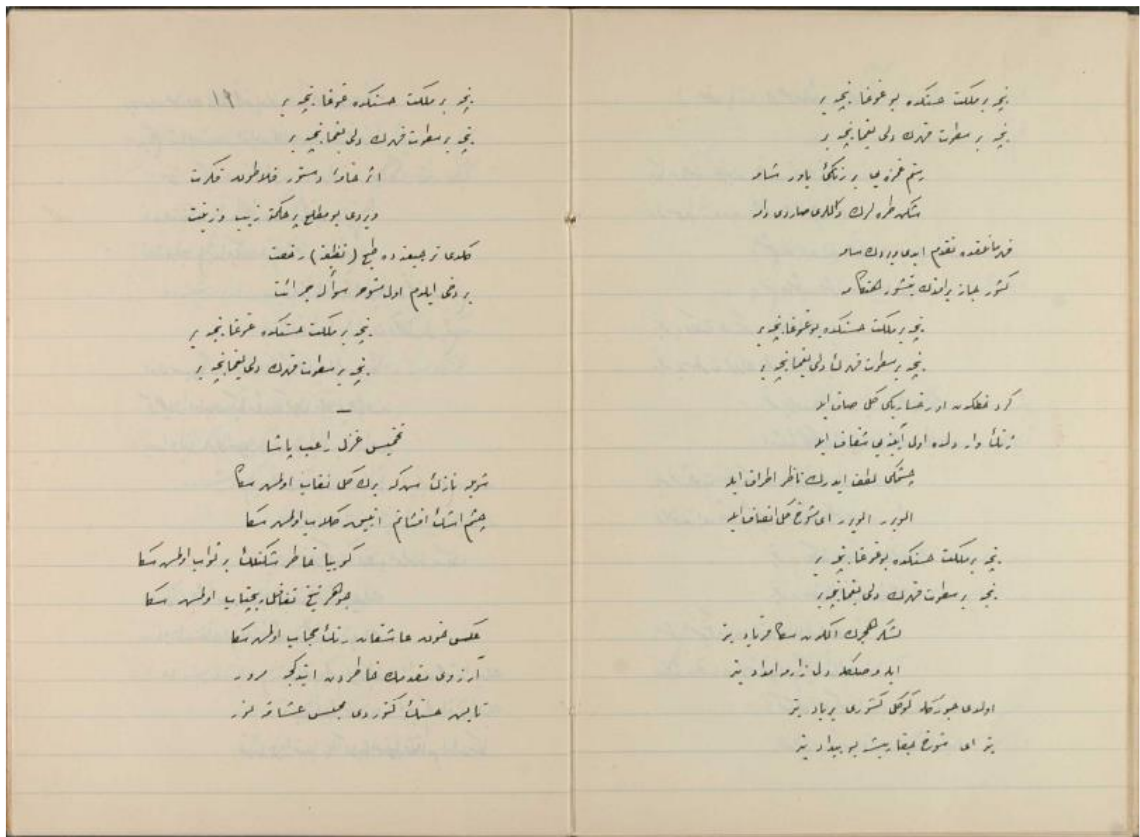
(۱۸) (مضی یا شا مرصوماً بر بقی نفس)

بکار بر شیده شیده خنجر بر
دل سوزانده بر رخسار خنجر بر
هستم و از بد اخیاره بر آماج خنجر
برستم و از دگر مکرده بر آماج خنجر
خنجر بر ملک هند بر رخسار خنجر
خنجر بر سلطان ترک در آماج خنجر

غزل

نیز بهر فرزند ابد و خود را بسود
اشکاک خانه ای بماند
هرگز نرفت ابد خانه خاتم بهر سود
نفسه ای آفت خانه بهر نرفت
نیز بهر ملک مستعد بهر نرفت
نیز بهر سلطان نرفت بهر نرفت

هستم افروزی عاشقانه اول ایندی
 زلف رخساری او سرخه باغی هر دو تالی ایندی
 کونکلی لعلی کجی باره میال ایندی
 لعلی مری میاف تی هر دو تالی ایندی

تاریخی روایات

جسم عرفتو باجه ناز احوال قیور
کوره یونما کوره زیور ابدی حرم قیور کام
هر حرم نظی منزلدار بر سر تار باغ
حایه شاعر عدل ابد قیور مقام

بار بار دلی لعل تو خبر اید
قبیل کرمنا خاند تو خبر اید
مزار مقصود ای باری خدا
آمار غنایند تو خبر اید

مرحوم سرمدی الیہدیکم بعدہ آمین۔ فقیر کا

اولاد و دوز ماکوف اولونجه ترحيلات بنده نوزاد ينيا همه ناسمده ها کازنده
برقده لقا تجريد و نهيد ي بشتر برده لقا در برده غنايت و اسرار و سده
اولاد مبارک اعلا شاندر رجاء کلام زيبا سده ده کف و تقليم و نظاره کلام
موقوفه سامعي جلاد رسا ده دوز و ديلده و شهود عید قدیم اولوب سده
استحقاقه باره جيبه زنده و نورود اولاده انرا حاکمات مشبه المقات
نوز سده و المقات و المي النعید بنده کلام قتر و ده کلام کسر طيفات کزنده
اولونجه و ده قصه سابقا و ده قصا قنواي السونج اولاده انواع
نقطعات مر احسان و احسان نقطعات حاضر نوزاد ينيا ايفاي
و احيات بکتر و محمد بنده نه دير بکاي بده مديکده کلام هينان بنده و نه
غير مبارک و وجود لازم الموهود ميامنه نشور ک مدعي الکفر ارايه
نجم اولونجه و محمد و ايهت و عید وجود بيد کري مملکت مملک
اولاده و کاف ناد و عرو عايت و رجاء اولونجه مبارک مقارده سرت
ايک و دغاري بکتره مامنه اولاده افرامه

[illegible]

[illegible][illegible]

معاود - ثم مستقيم فخلص آخر
فرض البلاء آف شهداء نكته دلائل

سایه سعادتمندان بهمناب ملک کازده بهمنشوره و منظور دیار بکر مطبوعه
طبع در مکتب خانقاه

نوی ۲۵ زی الصعدہ سنہ ۱۲۹۰